

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI

SURİYE SAVAŞI BOYUNCA SURİYE TÜRKMENLERİ
(2011 -2021)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KUTLUHAN GÖRÜCÜ

KOCAELİ 2022

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI

SURİYE SAVAŞI BOYUNCA SURİYE TÜRKMENLERİ
(2011 -2021)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kutluhan GÖRÜCÜ

Danışman: Dr. Arda ERCAN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No:19.01.2022/3

KOCAELİ 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
SİMGE VE KISALTMALAR.....	V
HARİTA VE ŞEKİL LİSTESİ.....	VI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SURİYE TÜRKMENLERİNİN TARİHİ SERÜVENİ.....	5
1.1. Suriye Selçukluları Dönemi.....	6
1.2. Suriye’de Osmanlı İmparatorluğu Hakimiyeti.....	11
1.3. Fransız Mandası ve Suriye Arap Cumhuriyeti Dönemi.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

2.SURİYE SAVAŞI’NIN KIRILMA NOKTALARI.....	15
2.1. Suriye’de Halk Ayaklanması (2011 – 2021).....	15
2.2. Irak ve Şam İslam Devleti’nin (İŞİD & DEAŞ) İlanı.....	18
2.3. ABD’nin YPG Desteği ve Ayn el Arab Kırılması.....	20
2.4. Rusya’nın Suriye’ye Müdahalesi ve Astana Süreci.....	21
2.5. Fırat Kalkanı Harekatı (FKH).....	30
2.6. Zeytin Dalı Harekatı (ZDH).....	32
2.7. Barış Pınarı Harekatı (BPH).....	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SURİYE’DE TÜRKMENLERİN YAŞADIĞI BÖLGELER.....	40
3.1. Halep Türkmenleri.....	42
3.2. Kuneytra & Golan Türkmenleri.....	45
3.3. Şam Türkmenleri.....	47
3.4. Lazkiye, Bayır & Bucak Türkmenleri.....	50
3.5. Rakka Türkmenleri.....	52
3.6. Hama, Humus ve Tartus Türkmenleri.....	54
3.7. Dera Türkmenleri.....	57

3.8. İdlib Türkmenleri.....	58
-----------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKMEN SİYASİ YAPILANMALAR.....	59
4.1. Türkmen Siyasi Partiler.....	60
4.1.1. Suriye Türkmen Kitle Partisi.....	60
4.1.2. Suriye Demokratik Türkmen Hareketi.....	63
4.1.3. Suriye Türkmen Nahda Partisi.....	64
4.1.4. Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi.....	66
4.1.5. Suriye Türkmen Milli Vefa Partisi.....	69
4.2. Suriye Türkmen Meclisi.....	70
4.2.1. Semir Hafız Dönemi.....	71
4.2.2. Faiz Amro Dönemi.....	72
4.2.3. Abdurrahman Mustafa Dönemi.....	72
4.2.4. Emin Bozoğlan Dönemi.....	75
4.2.5. Muhammed Vecih Cuma Dönemi.....	76

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TÜRKMEN ASKERİ YAPILANMALAR.....	80
5.1. Sultan Murad Tümeni.....	81
5.2. Hamza Özel Kuvvetler Tümeni.....	85
5.3. Muntasır Billah Tümeni.....	87
5.4. Fatih Sultan Mehmet Tümeni.....	88
5.5. 2. Sahil Tümeni.....	90
SONUÇ.....	93
EKLER.....	98
KAYNAKÇA.....	99
ÖZGEÇMİŞ.....	109

ÖZET

Bin yılı aşkındır Suriye coğrafyasında yaşamlarını sürdüren Türkmenler, kısa aralıklar hariç tutulduğunda tarih boyunca bölgenin yönetiminde söz sahibi olmuştur. Suriye Arap Cumhuriyeti'nin bağımsızlığından 2011 yılına kadar, özellikle de 1963 Baas darbesi sonrasında yoğun baskılara maruz kalan Türkmenler, herhangi bir örgütlenmeye sahip olmamıştır. 2011 yılında yaşanan halk ayaklanmasından itibaren Türkiye'de siyasi, Suriye'de ise askeri yapılanmalar oluşturan Türkmenler, yaklaşık yüzyıl sonra yeniden kendilerinden söz ettirir olmuştur. Bu çalışmada; yapılandırılmamış mülakat araştırma yöntemi, yüz yüze mülakatlar ve saha çalışmaları kullanılarak, literatürde bu alandaki eksikliği giderme yönünde katkı sağlamak amaçlanmıştır. Yapılandırılmamış mülakat yönteminde, mülakat gerçekleştirilen kişilerin siyasi ve askeri olarak üst düzey Suriye Türkmenlerinden isimler olmasına önem gösterilerek, konu birincil kaynaklardan ele alınmaya çalışılmıştır. Bu çalışma, Türkmenlerin 2011 yılından sonra ortaya koydukları siyasi ve askeri yapılanmaları incelemenin yanı sıra, Türkmenlerin Suriye'deki nüfus popülasyonunu ve varlıklarını ortaya koymaktadır. Türkmenler, Türkiye'nin de Suriye savaşına müdahil olmasıyla birlikte özgürleştirilen bölgelerde yaşam ve siyasi faaliyette bulunma imkanı bulmuşlardır. Türkiye'nin askeri varlığı ile birlikte Suriye iç savaşında güçlü bir konumda yer alması Türkmenlere de siyasi ve askeri avantajlar sağlamıştır. Türkmenler, Türkiye'nin destekleri ile Suriye muhalefetine de güçlü pozisyonlarda yer alırken, yerel ve uluslararası siyasetin de bir parçası olmuşlardır. Bu bakımdan Türkiye'nin Suriye siyasetindeki varlığı ve muhalefet üzerindeki nüfuzu, Türkmenlerin yarının Suriyesi'nde var olma ve temsil imkanı kazanmasının destekçisi olacağı ifade edilebilir. Türkmenler, Suriye sahasındaki nüfuslarını korumalı, Türkmen siyasetini güçlendirmeli, yetişmiş insan sayısını artırarak geleceğin Suriyesi'nde yer almak adına insani, siyasi ve kültürel faaliyetlere odaklanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Suriye Türkmenleri, Türkmen, İç Savaş, Türkmen Nüfusu.

ABSTRACT

Turkmens, who have lived in Syria for more than a thousand years, have had a say in the management of the region throughout history, excluding short intervals. The Turkmen, who were subjected to intense pressure in the period starting from Syrian Arab Republic's gaining independence to 2011, especially after the 1963 Baath coup, did not have any organization. Turkmen, who have formed political structures in Turkey and military structures in Syria since the popular uprising in 2011, have become popular again after nearly a century. In this study; by using unstructured interview research method, face-to-face interviews and field studies, it is aimed to contribute to the elimination of the deficiency in this field in the literature. In the unstructured interview method, the subject has been tried to be discussed from primary sources, giving importance to the fact that the interviewees are politically and militarily high-ranking Syrian Turkmen. In addition to examining the political and military structures of the Turkmen after 2011, this study reveals the population and presence of the Turkmen in Syria. Turkmen have found the opportunity to live and engage in political activities in the liberated areas with Turkey's involvement in the Syrian war. Turkey's strong position in the Syrian civil war, along with its military presence, provided political and military advantages to the Turkmen. Turkmen, with the support of Turkey, have taken strong positions in the Syrian opposition, and they have also been a part of local and international politics. In this respect, it may be stated that Turkey's presence in Syrian politics and its influence on the opposition can support the Turkmen's existence and representation in tomorrow's Syria. Turkmen should protect their population in Syria, strengthen Turkmen politics, increase the number of educated people and focus on humanitarian, political and cultural activities in order to take part in the Syria of the future.

Keywords: Syria, Syrian Turkmen, Turkmen, Civil War, Turkmen Population.

SİMGE VE KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BKH: Bahar Kalkanı Harekatı

BM: Birleşmiş Milletler

BPH: Barış Pınarı Harekatı

DEAŞ (İŞİD): Irak Şam İslam Devleti

FKH: Fırat Kalkanı Harekatı

İŞİD: Irak Şam İslam Devleti

ÖSO: Özgür Suriye Ordusu

PKK: Kürdistan İşçi Partisi

PYD: Demokratik Birlik Partisi

SDG: Suriye Demokratik Güçleri

SGH: Suriye Geçici Hükümeti

SMDK: Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu

SMO: Suriye Milli Ordusu

STM: Suriye Türkmen Meclisi

STMHP: Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi

STMVP: Suriye Türkmen Milli Vefa Partisi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

YPG: Halk Koruma Birlikleri

ZDH: Zeytin Dalı Harekatı

HARİTA VE ŞEKİL LİSTESİ

Harita 1: Suriye Genel Durumu Haritası, Haziran 2013

Harita 2: Suriye Genel Durumu Haritası, Haziran 2014

Harita 3: Astana Görüşmeleri Sonucu Suriye’deki Çatışmasızlık Bölgeleri, 11 Ekim 2017

Harita 4: Soçi Mutabakatı Kapsamında Belirlenen Güvenlik Koridoru ve Devriye Güzergahı, 5 Mart 2020

Harita 5: İdlib Bölgesi Genel Durum Haritası, 1 Kasım 2021

Harita 6: Fırat Kalkanı Harekatı’nda Kontrol Edilen Bölgeler, 24 Ağustos 2020

Harita 7: Zeytin Dalı Harekatı Birinci Gün Haritası, 21 Ocak 2018

Harita 8: Zeytin Dalı Harekatı Otuz Dokuzuncu Gün Haritası, 27 Şubat 2018

Harita 9: Barış Pınarı Harekatı Birinci Yıl Dönümü, 9 Ekim 2020

Harita 10: Suriye’de Türkmenlerin Yaşadığı Bölgeler, 17 Eylül Ocak 2020

Harita 11: Halep Şehir Merkezinde Türkmenlerin Yoğunluklu Olarak İkamet Ettikleri Mahalleler, 2020

Harita 12: Halep’in kuzeyindeki Türkmen Yerleşimleri, 24 Ocak 2019

Harita 13: Şam’da Türkmenlerin Yoğun Olarak İkamet Ettiği Yerleşim Yerleri, 10 Mayıs 2021

Harita 14: Bayır–Bucak Bölgesinde Türkmen Yerleşim Yerleri 3 Şubat 2019

Harita 15: Tel Abyad ve Çevresindeki Türkmen Yerleşimleri, 29 Kasım 2019

Harita 16: Humus Şehir Merkezi ve Çevresindeki Türkmen Yerleşimleri, 16 Ekim 2020

Harita 17: Humus, Hama ve Tartus Bölgelerindeki Türkmen Yerleşimleri, 16 Ekim 2020

Şekil 1: Suriye Milli Ordusu’nda Yeni Birleşmeler Sonucu Oluşan Yapılar, 19 Ekim 2021

GİRİŞ

2011 yılının Mart ayında rejime yönelik reform talepleri ile başlayan protestoların kısa süre içerisinde iç savaşa dönüşmesinin ardından Suriye’de savaşın seyri yıllar içerisinde değişmiştir. 2012 yılında terör örgütü Halk Koruma Birlikleri (YPG)/ Kürdistan İşçi Partisi’nin (PKK) Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde ayrılıkçı bir motivasyonla ortaya çıkması, 2013 yılından itibaren terör örgütü DEAŞ’ın din temelli olarak Suriye’ye yayılarak varlık göstermesi, Suriye iç savaşını yalnızca rejime karşı muhalif bir halk ayaklanması olmanın ötesine taşımıştır. Ek olarak, Suriye muhalefetine genel manada Sünni Arap tabana dayanmasına karşın, rejim destekçilerinin de taban olarak Nusayri Araplardan oluşması, savaşın seyrinde etnik ve mezhebi etkilerin devreye girmesine neden olmuştur. Bu noktada, Sünni bir din anlayışına sahip Suriye Türkmenlerinin savaş boyunca göstermiş olduğu reaksiyon, savaşın anlaşılabilmesi adına büyük bir öneme haizdir.

Bu çalışmada, Suriye Türkmenlerinin 2011 yılından itibaren halk ayaklanması sürecine nasıl katılım sağladığı, ne ölçüde muhalif hareketlerin içerisinde olduğu ve hangi bölgelerde savaşın aktif bir parçası olduğu ortaya konulmaktadır. Bunun yanında, Suriye Türkmenlerinin Suriye’de yaşadığı eyaletler, kentler ve coğrafi bölgeler ayrıntılı bir şekilde ortaya konularak savaş ile coğrafyanın etkileşimi irdelenmiştir.

Bunun yanında, 2011 yılının öncesine kadar Suriye içerisinde maruz kaldıkları baskılar nedeniyle herhangi bir teşkilatlanması olmayan Türkmenlerin, savaş boyunca ortaya çıkardıkları siyasi ve askeri hareketler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Elde edinilen bulgulara göre, Suriye Türkmenlerinin coğrafya etkisiyle paralel olarak, nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu ve savaşın ortaya çıktığı bölgelerde askeri faaliyetler gösterdiği görülmektedir. Siyasi faaliyetlerini ise Suriye’den Türkiye’ye 2011 öncesinde göç etmiş Türkmenlerin temellendirdiği, 2011 sonrası Türkiye’ye göç eden Türkmenlerin de bu harekete katılım sağladığı saptanmıştır.

Bu çalışmada, literatürdeki boşluk göz önüne alınarak, coğrafi yakınlık ile etkileşim imkanı çerçevesinde, araştırma yöntemi bakımından yapılandırılmamış mülakat yöntemi tercih edilmiştir. Yapılandırılmamış mülakat araştırma yönteminin kullanılmasındaki en büyük faktörlerden birisi de literatürde temel bilgilerin yer aldığı ve saha bilgisine dayanan bir akademik bir metnin bulunmamasıdır.

Bu bakımdan, ‘‘Suriye Savaşı Boyunca Suriye Türkmenleri’’ başlıklı tez, bu alanda yapılan ilk lisansüstü çalışma olacaktır. Nitekim, Türkmenlerin Suriye coğrafyasında yaşadıkları bölgelerin köylerine varıncaya kadar tespit edilmesi, bu yönde haritalandırma çalışması yapılması, siyasi ve askeri hareketlerinin özellikle de lider isimleriyle mülakat gerçekleştirilerek nesnel gerçekliklerin akademik bir çalışmanın parçası olması, literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu çalışmada, 16 kişiyle derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu kişilerin siyasi ve askeri elitler olmasına dikkat edilmiş, araştırma konuları ilgili kişilerle gerçekleştirilen mülakatlar neticesinde ortaya konulmuştur. Araştırma konusunun siyasi ve askeri elitleri doğrudan ilgilendirmesi ve bilgileri birincil kaynaklardan elde etmenin gerekliliği, bu yöntemin kullanılmasında etkili olmuştur. Bu isimlerin yanında, farklı tarihlerde gerçekleştirilen saha ziyaretleri sırasında çok sayıda Türkmen, Arap ve Kürt Suriye vatandaşı ile de sözlü mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen mülakatlarda, elde edilmek istenen bilgilerde doğruluk sağlamak adına farklı kişilere aynı sorular yöneltilmiş ve bilimsel mülakat yönteminin kurallarına titizlikle uyulmuştur.

Çalışma, beş ana bölümden oluşmaktadır; Suriye Türkmenlerinin Tarihi Serüveni, Suriye Savaşı’nın Kırılma Noktaları, Suriye’de Türkmenlerinin Yaşadığı Bölgeler, Türkmen Siyasi Yapılanmalar ve Türkmen Askeri Yapılanmalar.

Suriye Türkmenlerinin Tarihi Serüveni bölümünde Suriye Türkmenlerinin yedinci yüzyıldan itibaren bölgeye gelişleri, Tolunoğulları, İhşidler, Fatımiler,

Eyyubiler, Selçuklular, Osmanlı Devleti, Fransız Mandası ve Suriye Arap Cumhuriyeti'nde varlıkları siyasi tarih çerçevesinde ele alınmıştır.

Suriye Savaşı'nın Kırılma Noktaları bölümünde ise halk ayaklanmasının başladığı 2011 yılından 2021 yılına kadar savaşın siyasi ve askeri açıdan değişim anları ele alınarak, askeri haritalar üzerinden konunun analizi yapılmaya çalışılmıştır. Savaşın dönüm noktaları olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD), YPG/PKK'ya destek vermeye başlaması, DEAŞ'ın Suriye'ye yayılması, Rusya'nın müdahalesi ile Astana süreciyle birlikte Türkiye'nin Suriye'de pozisyon güncellemesi, odak noktaları olarak belirlenmiştir. Bunun yanında Türkmenleri de doğrudan ilgilendiren Türkiye'nin Suriye Milli Ordusu ile birlikte gerçekleştirmiş olduğu askeri hareketler ele alınmıştır.

Suriye'de Türkmenlerin Yaşadığı Bölgeler bölümünde ise Türkmenlerin Suriye'de hangi eyalette, kırsalda veya şehir merkezlerinde ne ölçüde varlık gösterdikleri haritalandırma çalışması da yapılarak tespit edilmiş ve yaşadıkları köylere varıncaya kadar varlıkları saptanmıştır. Bu bölümde Türkmenlerin yaşadığı bölgeler ele alındığı gibi, savaş süresince veya öncesinde, bu bölgelere dair önemli anekdotlara yer verilmiştir. Türkmenlerin temel olarak, Halep, Humus, Lazkiye (Bayır-Bucak), Golan, Şam, Hama, Rakka, İdlib ve Dera eyaletlerindeki varlığı detaylı bir şekilde ortaya konulurken, Golan'da varlığın tarihsel boyutu ayrıca vurgulanmaktadır.

Türkmen Siyasi Yapılanmalar başlığında da Türkmenlerin 2011 öncesine kadar rejim tarafından maruz kaldıkları baskılar neticesinde siyasi bir örgütlenme kuramadıkları gibi, sivil toplum örgütü dahi kuramadıkları ortaya konulmuş, 2011 sonrasında ise Türkiye'de siyasi yapılanma olanağı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada 2011 sonrasında Türkiye'de ortaya çıkan siyasi parti hareketleri, ilgilileri ile gerçekleştirilen mülakatlar neticesinde Türkmenlerin siyasal yapılanmalarına yönelik birincil kaynaklara dayanan analizler ortaya konulmuştur. Bu kapsamda, Suriye Türkmen Milli Vefa Partisi hariç tutulduğunda tüm siyasi partilerin Türkiye içerisinde

kurulduğu görülmektedir. Siyasi partilerin Türkiye’de kurulmaları nedeniyle herhangi bir hukuki karşılığı olmadığı da ayrıca belirtilmelidir. Siyasi partilerin ortak buluşma noktası olan, ayrıca bağımsızların da temsil edildiği Suriye Türkmen Meclisi de (STM) başkanlık dönemlerine ayrılarak ele alınmıştır. Bunun yanında söz konusu siyasi girişimlerin, Suriye’nin gelecekteki olası yapılanma modellerinde, Türkmenlerin ilk siyasi deneyimleri olması bakımından büyük bir öneme haiz olduğu ifade edilebilir.

Türkmen Askeri Yapılanmalar başlığında da Türkmenlerin liderlik ettiği ya da içerisinde yoğunlukla yer aldığı askeri gruplar incelenmiştir. 2011 yılından bu yana Türkmenler çok sayıda irili ufaklı askeri birliklere sahip olsa da, günümüzde büyük ölçekli sayılabilecek beş büyük askeri grubu ele alınmıştır. Askeri yapılanmalar incelendiğinde, savaş ile coğrafi korelasyonun uyduğu ve devam edebildiği bölgelerde askeri grupların hayatını sürdürdüğü görülmüştür. Bu bakımdan incelenen beş askeri grubun, dördü Halep eyaletinden güç alırken yalnızca birinin ise Lazkiye eyaletindeki Türkmen nüfustan güç aldığı görülmektedir.

Bu tez söz konusu hususlar etrafında, Suriye Türkmenlerinin savaş boyunca siyasi ve askeri varlıklarını ortaya koyduğu gibi, 2011 öncesinde ve sonrasında Türkmen nüfusunun varlığını ve savaşın neden olduğu göçü ele almaktadır. Bu noktadan hareketle bu çalışmada, Suriye Türkmenlerinin 2011 yılı sonrasında Suriye tarihinde ilk kez siyasi ve askeri faaliyetlerde bulunduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Bunun yanında savaşın neden olduğu göç hareketleri, savaşın mevcut Türkmen nüfus hareketliliğine olan etkisi ve yer değişimleri incelenmiştir.

Türkiye’nin Suriye iç savaşının başından itibaren muhalefeti desteklemesi ve 2016 yılından itibaren Suriye’de askeri olarak da varlık göstermesi Türkmenlerin pozisyonunu güçlendirmiştir. Türkmenler, özgürleştirilen bölgelerde siyasi faaliyet gösterme imkanı bulduğu gibi, nüfuslarını da belirli ölçüde koruma arayışı içinde olmuşlardır. Türkiye’nin giderek Suriye’de etkin ve belirleyici bir aktör konumuna gelmesi de Türkmenlerin Suriye’nin geleceğinde güçlü bir pozisyonda yer almasının önünü açabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SURİYE TÜRKMENLERİNİN TARİHİ SERÜVENİ

Suriye coğrafyası tarih boyunca kadim medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Akadlar'dan Bizanslılar'a kadar çok sayıda uygarlık bu coğrafyada hayat bulmuştur. Yedinci yüzyıldan itibaren İslam toprağı haline gelen coğrafyada, son döneme kadar baskın olarak Türklerin hakimiyet kurduğu görülse de başta Araplar olmak üzere coğrafyanın tüm renklerinin bölgede varlıklarını günümüzde dahi sürdürdüğü görülmektedir. Tolunoğulları ile başlayan ilk Türk yerleşimleri, Selçuklular, Memlükler ve Osmanlı Devleti ile artarak devam etmiştir. Bu anlamda Suriye'deki Türk varlığı da söz konusu güçlü devletlerin bıraktığı izlerle kalıcı hale gelmiştir. Nitekim, günümüzdeki ismiyle Suriye Arap Cumhuriyetinde de milyonlarca Türkmen yaşamlarını sürdürmektedir.

Tarihte Suriye'deki ilk yerleşimin M.Ö. 5000'lerde yapıldığını belirtilmektedir. Sırayla ifade etmek gerekirse bölgede M.Ö. 3000'lerin ortalarından başlayarak Akadlar, Amuriler, Hurriler, Hititler, Mısırlılar, Aramiler, Asurlular, Babilliler, Persler, Makedonyalılar, Romalılar ve sonrasında ise Bizanslıların hâkimiyeti görülmektedir. Suriye'de İslam hâkimiyeti ise Hz. Ömer ve Hz. Ebubekir dönemlerinde bu bölgenin fethedilmesiyle gerçekleşmiştir. Böylelikle Suriye'de sırayla; Emeviler, Abbasiler, Tolunoğulları, İhşidiler, Fatımiler, Selçuklular, Memlükler ve Osmanlı Devleti'nin egemenlik sürdüğü görülmektedir (Aktaran: Mollaalioğlu, 2020: s. 7).

Türk boyları M.S. 7. yüzyıldan itibaren bölgede varlık göstermeye başlamıştır. Suriye'de Türk yönetimi ilk kez Tolunoğulları döneminde başlamıştır. 905 tarihine kadar Tolunoğulları idaresinde bulunan bölgede, Türk yerleşimleri de giderek artış

göstermiştir. 935 yılına gelindiğinde ise Türk-İslam devletlerinden olan İhşidler Suriye'yi topraklarına katmış, Suriye'de Türklerin bölgeye yerleşimi bu süreçte de devam etmiştir. Tüm bunlara karşın Mezopotamya bölgesine Türklerin büyük kitleler olarak gelişleri ilk kez Selçuklular döneminde (1078-1117) gerçekleşmiştir (Mollaalioğlu, 2020: s. 8).

1.1. SURIYE SELÇUKLULARI DÖNEMİ

Kınık adıyla anılan bir Türkmen boyuna mensup olan Selçuklular, Türk milletin Oğuz boyuna mensuplardır (Sallabi, 2006: s. 23). İslam dünyasında 11. ve 12. yüzyıllarda kurulmuş olan diğer Türk devletleri kısa ömürlü iken, Selçukluların içlerinde en istikrarlı devlet olduğu, buna rağmen varlıklarını uzun yıllar sürdüremedikleri ve ardından da beyliklere bölündükleri ifade edilmektedir (Sander, 1989: s. 54-55).

1037 yılında Tuğrul Bey tarafından kurulmuş olan Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulmasında etkili olan 1040 yılındaki Dandanakan Savaşı'nın ardından Selçuklular, fetihlerine devam etmiştir. Bu noktada yönünü daha batıya çeviren Selçuklu emirleri ve Türkmen beyleri Filistin ve Suriye coğrafyalarının Selçuklu sınırlarına katılması için fetih faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Hanoğlu Hârun, Sunduk (Sandak), Bekçioğlu Afşin, Şöklü ve Atsız, Suriye'ye ve aynı zamanda da Filistin'e ilk kez Türk girişlerinin gerçekleşmesinde rol oynayan başlıca Türkmen beyleri ve emirlerdir (Öngül, 2018: s. 1). Kuzey Suriye'de Demleçoğlu Mehmet, Ahmetşah, Hanoğlu Harun, Afşin ve Sunduk isimli Türkmen beyleri fetihler gerçekleştirmiştir (Sevim, 2018: s. 18-19).

Kaynaklarda bir Karahanlı hükümdarının oğlu olarak geçen Hanoğlu Melik Harun, Suriye'ye ilk Türk girişlerinin yapılmasında etkili olan kişi olarak ifade edilmiş ve 1065-1070 yılları arasında bölgede fetih faaliyetleri göstermiştir. Anadolu'da, Selçuklu hizmetinde bulunarak fetih hareketlerinde yer alan Hanoğlu Harun, yeğeni Mahmud ile çekişme halinde olan Halep Mirdasoğulları emiri Atiyye'nin destek için çağırması ile birlikte Halep'e gelmiştir (Öngül, 2018: s. 1-2).

Burada aynı zamanda Harun'un Oğuz atlılarının etkisiyle, Bizans'ın Antakya topraklarına yönelik sefer düzenlenmiş ve neticesinde Kemnun Kalesi alınmıştır. Bu durum Bizans'a karşı kazanılan ilk zafer olması nedeniyle Emir Atiyye daha önce Halep'in dışında Hazır'da yaşamakta olan Harun'un şehirde bulunmasına izin vermiştir. Ancak, Harun'u güçlü gören ve ileride Halep'i ele geçireceğinden tedirginlik duyan Emir Atiyye, müttefiki konumunda olan Harun'a saldırmıştır. Bu durum sonucunda Hanoğlu Harun Halep'ten ayrılmış ve Emir Atiyye'nin yeğeni Mahmud ile işbirliğinde bulunmaya başlamıştır. Mahmud ile birlikte hareket eden Harun, Halep'i almak için çalışmalara başlamış ve nihayetinde Halep'in kuzeyinde yer alan ve tarihte başka savaşların da yaşandığı Mercidabık bölgesinde zafer elde etmiştir. Emir Mahmud, Emir Atiyye'nin isteği olan Harun'un ve Oğuzlar'ın Halep'e girmemesi şartıyla Halep'i ele geçirmiştir ve Halep'in güneyinde yer alan ve günümüzde ise rejimin elinde bulundurduğu ve birçok insanın göç edip hayalet bir şehre döndüğü Maarat el Numan bölgesini Harun'a ikta etmiştir (Öngül, 2018: s. 1-4). Hanoğlu Harun tarihte Suriye'ye ilk giriş yapan Türk komutan olarak önem taşımaktadır (Kayhan, ty: s. 424).

Afşin, Demleçoğlu Mehmed, Ahmedşah isimli emirlerle birlikte hareket ederek Anadolu'da fetih hareketlerinde bulunan ve Suriye'ye Türk girişlerinin olmasında bir diğer etkili isim olan Selçuklu'nun önemli komutanlarından Emir Sunduk et-Türki, emri altındaki Türkmen birlikleri ile beraber Suriye'nin kuzeyine seferler düzenlemiştir. Ek olarak Halep, Hama, Maarat el Numan ve Humus bölgelerine de seferler düzenleyerek bu bölgeleri de Selçuklu hakimiyeti altına almıştır. (Öngül, 2018: s.8).

Navekiyye Türkmenlerinin (Yabgulu ve Yıva şeklinde de anılmaktadır) Atsız, Kurlu, Şöklü gibi beylerin idaresinde Anadolu'dan Filistin'e gelip Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı bir Türkmen beyliği kurdukları da bilinmektedir. Harezmli bir Türk komutanı olan Emir Atsız b. Uvak 1071 yılında Kurlu Bey'in ölmesiyle birlikte Türkmen beyliğinin başına geçmiştir. Emir Atsız b. Uvak el Harezmi olarak da tarihi

kaynaklarda isimlendirilen Türkmen komutan, Kudüs ve Şam şehirlerini ilk kez fetheden Selçuklu komutanı olarak da öne çıkmıştır. (Sevim, 2018: s. 19)

Emir Atsız, Kudüs'ü idare eden yine bir Türk asıllı Fatimi Valisine gönderdiği mektupta, ‘‘Bu kutsal şehre karşı savaşmamı Allah doğru bulmaz. Ancak şehrin kan dökülmeden teslimini istiyorum’’ ifadelerine yer vererek kansasız bir fethi arzulamıştır (Öngöl, 2018: s.12). İfade edilebilir ki, Suriye’de Türk varlığını tahkim eden, İslam dinince kutsal sayılan Kudüs şehrini kan dökmeden fetheden ilk Türk komutanı olarak Emir Atsız b. Uvak el Harezmi, Türk-İslam tarihinin önemli şahsiyetlerinden biri haline gelmiştir.

Melikülmüazzam lakabıyla da anılan Emir Atsız, Kudüs’ten sonra yönünü Suriye’ye çevirmiş ve Suriye ile Filistin’de önemli şehir ve kaleleri hâkimiyet altına almıştır (Sevim, 2018: s. 19; Koca, ty: s. 12; Merçil, 2013 s.193). Fatimiler’in elinden Taberiye, Trablusşam , Sur, Akka ve Suriye’nin merkez şehirlerini de alan Atsız bin Uvak’ın, Büyük Selçuklu Devleti’ne bağlı, Suriye ve Filistin Selçuklu Devleti’ni kurduğu ifade edilmektedir (Sevim, 2018: s. 19).

Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah’ın kardeşi olan Tutuş, kendi döneminde (1077) Halep haricinde diğer tüm bölgelerde etkisini gösterirken, Kutalmışoğlu Süleyman Şah’ın ise Antakya ve Çukurova’yı fethettiği ve Suriye’nin iç kısımlarına kadar ilerlediği görülmektedir. İki koldan Suriye bölgesinde gerçekleştirilen faaliyetler sürerken Süleyman Şah, Arap Mirdasioğulları karşısında zafer elde ederek Kuzey Suriye’de siyasi olarak Türk hâkimiyetinin lideri konumuna geçmiştir. Kuzey Suriye’de Türkmen varlığı artış gösterirken Suriye’nin kuzeyinin farklı emirlerin denetiminde olduğu görülmektedir. Bu durum ise bu bölgedeki rekabetin tek yönlü olmadığını göstermektedir. Bu bölgede Torosların güney kısmı Ermenilerin, Fırat Vadisi bedevi Arapların, ve Asi vadisi ise Arap emirlerinden olan Şeyzer ve Mungiz oğullarının kontrol ettiği noktalar olarak görülmektedir (Dağ, 2015: s. 27-28).

Farklı aktörlerin bulunmasına karşın Suriye Selçuklu Sultanı Tutuş ve Anadolu Selçuklu Sultanı Süleymanşah bölgedeki esas güçler konumundadır. İkisi arasındaki çekişme de bölgenin gidişatında belirleyici bir etkiye sahip olmuştur. İki sultan da Büyük Selçuklu tahtına sahip olabilmek için Kuzey Suriye'nin önemli olduğunun farkında olarak hareket etmişlerdir. Aralarındaki mücadeleden dolayı birbirlerini zayıflatsalar da bölgedeki Türkmen varlığını kuvvetlendirmişlerdir. Söz konusu mücadele, bölgedeki Türkmen nüfusunun artışına olumlu anlamda katkı sağlamıştır (Kırkıl, 1999: s. 213-216).

Halep bölgesinde 1094 yılına kadar Selçuklu Devleti'nin Halep'teki ilk valisi olan Aksungur sağlamıştır ve onun döneminde bölgedeki Türkmenlerin etkinlik seviyelerinde artış yaşandığı görülmüştür. Şehir nüfusunda Araplar, Yahudiler ve Rumlar bulunsa da Türkmen nüfus belirgin oranda varlığını hissettirmiştir. Halep şehri, Selçuklular döneminde büyüme göstermiş ve bu bölgede büyük bir kısmının Türkmenlerden oluştuğu çok sayıda mahalle ortaya çıkmış, nitekim bu dönemde Halep'in dört kapısına üç kapı daha eklenmiştir. (Kırkıl, 1999: s. 215).

Bölgede var olmaları üzerinden bir asır geçen Türkmenler o dönemde yerel emirlerin hanedan içinde ve yine Bizans ile Fatimilere karşı yapılan mücadele süreçlerinde onların destekçisi konumunda olmuşlar ancak güçlenmeleri ile birlikte kendi aralarında da çekişmeleri başlamıştır. O süreçlerde ise Halep'in Selçuklular'ın ardından Halep Melikliği, sonrasında da Artuk, Atabey Aksungur el Porsuki, Zengiler ve 1183'te de Eyyubilerin elinde yer alarak bu şekilde el değiştirdiği görülmektedir. Bu değişimler sırasında Türkmenlerin durumuna bakılacak olursa genel olarak bölgeyi sahiplenme içinde oldukları söylenebilir (Dağ, 2015: s. 34-35).

Artukoğulları hanedanlığı Oğuz akraba topluluklarından ve Halep şehrini bölgesel olarak yayılma göstermeleri adına önemsemişlerdir. 1118 yılında Halep Artukoğulları hakimiyetinde bulunmuştur ancak bu durum çok uzun sürmemiştir. Artuklu lideri İlgazi, Halep'e Haçlı birlikleriyle savaşmak için geldiğinde beraberinde

birçok Türkmen aşiretinin de bölgeye geldiği ve sonrasında Türkmen göçlerinin bölgede etkili olduğu belirtilmektedir. (Dağ, 2015: s. 34)

Halep'te bir diğer etkili isim olan Selçuklu ordu komutanı Aksungur el-Porsuki kenti Haçlı-Müslüman emirler ittifakına karşı kurtardıktan sonra 1129 yılında ölümünün ardından Halep, Haçlılar'a karşı başarılarıyla bilinen İmadüddin Zengi'ye verilmiştir. Büyük Selçuklu Devleti'nin Halep atabeyi olan Zengi, Halep'te hâkimiyeti sağladığında Haçlılar ile yapılacak mücadelelerde destek teşkil etmesi amacı ile Yaruklu Türkmenlerini bölgeye getirmiştir ve Yaruklu Türkmenleri burada toprak kazanmıştır (Sümer, 1972: s. 400).

Zengi öldükten sonra oğlu Nureddin, Halep'in yönetimini almıştır ve burada Türkmenlerin göçüne olanak sağlamıştır. 1183 yılına gelindiğinde ise Halep'te artık Eyyubilerin döneminin başladığı görülmektedir. Bu dönemde de ordularda Türkmenler yer almaya devam etmiştir. Eyyubiler'den sonra bölgede Memlûk Devleti hâkim olmuştur. Memlûk kelimesi “esir” anlamına gelmektedir ve o dönemde birliklerde görev yapmakta olan ücretli askerler için kullanılmaktadır (Kılıç, 2019, s: 79). Bu devletin bölgedeki ikinci ve üçüncü kuşak Türkmenlerin göçebe yaşamdan sonra yerleşik düzene geçmesi ile birlikte devlet yöneticileri konumuna gelmesiyle oluştuğu da ifade edilmektedir (Dağ, 2015: s. 37).

Memlûk Devleti'nin bir diğer adıyla Devletü'd Türkiyye'nin Suriye sahasında hakimiyet kurmasının önünü Moğol istilasının açtığı ifade edilebilir. Moğolların Bağdat'ı yağmaladıktan sonra Mısır'a doğru yönelmesiyle birlikte Memlûk Devleti'nin Kudüs'ün kuzeyinde yer alan Ayn Calut bölgesinde, 1260 yılında, Sultan Seyfeddin Kutuz'un önderliğinde Moğolları hezimete uğratması ile Memlûklere Suriye hakimiyetinin önü açılmıştır (Halperin, 2009: s. 229). Kutuz, Moğolları hezimete uğratmasın rağmen, Sultan Baybars'ın suikastına maruz kalmıştır. Mısır tarihçileri Baybars'ı, Mısır, Suriye ve Hicaz bölgelerini gelecek yüzyıllar boyunca idare edecek bir düzenin kurucusu olarak nitelendirmiştir (Masters, 2013: s. 38).

Memlûk Devleti, Moğol saldırıları nedeniyle Türk coğrafyalarından Suriye'nin kuzeyine doğru Türkmen göçlerine engel olmamış, böylelikle Türkmenlerin Suriye coğrafyası dâhil olmak üzere Ortadoğu'da nüfusunu artırmasına olanak sağlamıştır. Memlûk Devleti'nin Suriye, Mısır, Arap yarımadası, Filistin gibi İslam aleminin en önemli yerleşim yerlerini kontrol altında tutması yaklaşık üç yüzyıl sürmüştür, bu dönemde de Memlûk hükümdarlarının Türk oluşları ve tebalarında Türklerin de yaşayışı nedeniyle söz konusu tüm coğrafyalarda Türk yerleşimleri ve göçleri olmuştur (Dağ, 2015: s. 39-40)

1. 2. SURİYE'DE OSMANLI İMPARATORLUĞU HAKİMİYETİ

Yavuz Sultan Selim önderliğindeki Osmanlı ordusu 1516 yılının Ağustos ayında o dönem Suriye'de hüküm sürmekte olan Memlûk Devleti'nin sultanı Kansu Gavri komutasındaki Memlûk ordusu ile karşılaşmıştır. İki ordu Mercidabık'ta karşılaşmış ve savaş Yavuz Sultan Selim'in zaferiyle sonuçlanmıştır (Reilly, 2018). Mercidabık bölgesi, Hristiyan, Yahudi ve İslami kaynaklarda isminin geçmesi sebebiyle farklı bir öneme de sahiptir. Hristiyan ve Yahudi kaynaklarda bu bölge dünyanın sonunun geleceğinin habercisi olarak gösterilmekte, bölgede "Armageddon" isminde bir savaş olacağı söylenmektedir. İslam kaynaklarında ise Amik Ovası ve Dabık arasındaki alanda Müslümanlar ile Rumların (Hristiyan Batılılar) karşı karşıya geleceği ve "Melhame-i Kübra" olarak adlandırılan büyük bir savaşın gerçekleşeceğine dair rivayetler bulunmaktadır (Suriye Gündemi, 2016).

Sultan Selim'in Mercidabık bölgesindeki zaferi Osmanlı Devleti'ne Mısır'ın zenginliklerini, İslam dinince kutsal toprak olarak kabul edilen Mekke ve Medine şehirlerinin de kapısını açmıştır. Mercidabık Savaşından yaklaşık iki ay sonrası Osmanlı Orduları Şam şehrini kuşatmaya almış ve kısa sürede Şam'ı da hâkimiyet altına almıştır. Yavuz Sultan Selim'in Sina çöllerini aşarak gerçekleştirdiği askeri bir hareketle, Nisan 1517'de, Memlûk Devleti'nin başkenti olan Kahire fethedilmiştir.

Başkentin de kaybedilmesi Memlûk Devleti için sonun başlangıcı olmuştur. Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti ile birlikte Suriye coğrafyası artık üç kıtada da bulunan bir imparatorluğun bir parçası haline gelmiştir (Reilly, 2018).

Suriye'nin iki önemli bölgesi olan ve Osmanlı Devleti tarafından fethedilen Şam ve Halep şehirleri Osmanlı Devleti'nin Suriye'deki idari şehir merkezleri haline gelmiştir. Osmanlı Suriye'yi söz konusu iki büyük şehrin idaresine ayırarak her bir bölgeye bir vali atamış, yönetimi bu idari düzen ile sağlamıştır. Sultan Selim, Şam bölgesini yönetmesi için eski bir Memlûk yetkilisi olan Canbardi el-Gazali'yi görevlendirmiştir. Sultan Selim'in 1520 yılında ölümüne kadar olan iki yıllık bir süreçte Şam'ın yönetimini Sultan adına gerçekleştiren Canbardi el-Gazali, Sultan Selim'in vefatından sonra Sultan Süleyman'a karşı başkaldırmış ve Memlûk hükümlerini yeniden geri getirmek istemişse de başarılı olamamıştır (Reilly, 2018).

1.3. FRANSIZ MANDASI VE SURİYE ARAP CUMHURİYETİ DÖNEMİ

Yavuz Sultan Selim'in vefatının ardından Birinci Dünya Savaşına kadar Osmanlı idaresinde kalan Suriye savaş sürecinde değişim sürecine girmiştir. İngilizler ve Fransızların Birinci Dünya Savaşı'nda Ortadoğu'nun nasıl paylaşılacağına dair yaptıkları planlarda Türkmenlerin bulunduğu Halep Fransızlara taahhüt edilen yerler arasında olmuştur (Gürson, 2016, s. 40-41). Ancak Halep'in 1918 yılında öncelikle Arap güçlerinin yönetimine girdiği görülmüştür. Ardından bölgede Fransız işgali yaşanmıştır.

1918 yılının Ekim ayında Mondros Mütarekesi ile beraber Suriye'nin kaybedilme süreci hızlanırken Misak-ı Milli sınırları elde tutulmaya çalışılmış ve bu doğrultuda da Halep'te Türkmenlerin de bulunmasından dolayı Halep'te Misak-ı Milli içerisinde yer almıştır. 1920 yılında Halep'teki Fransız işgaline karşılık içlerinde Türkmen beylerinin de yer aldığı halk direniş grupları oluşturulsa da Türkiye-Suriye

sınırı 1921 yılında imzalanan Ankara Antlaşmasına göre düzenlenmiş ve bu sınırlar içerisinde Halep şehri ve günümüzde de Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı kuzey kırsalı yer almamıştır. Söz konusu sınır anlaşması Lozan Antlaşması'nın 3. maddesinde tasdik edilmiştir (Dağ, 2015: s. 59-68).

1920 ile 1946 yılları arasında süren Fransız mandası sürecinde ise Fransızların bölgede hâkimiyet göstermesi bölgede yer alan etnik ve dini gruplar için yeni bir süreç başlatmıştır. Örneğin, Türk ve Kürt direnişçilerin 1924'e kadar Türkiye sınırına yakın olan yerlerde mandaya karşı başkaldırıları olmuştur. Bunun yanı sıra, artan Arap milliyetçiliği sonucunda Türkmenler azınlık olarak kalmaya başlamış ve bu durum da Türkmenlerin zor bir süreçten geçmesine sebebiyet vermiştir (Dağ, 2015: s. 71).

Fransız manda yönetimi, Suriye'de kolay yönetimi sağlayabilmek adına böl-parçala-yönet yöntemini kullanmış ve Suriye'yi altı coğrafi bölgeye bölerek idareyi sağlamaya çalışmıştır. Arap Alevilerinin yoğunlukta olduğu Lazkiye bölgesi ve Dürzi yoğunluklu güney bölgeler Havran Dürzi olarak ayrılmıştır. Bunun yanında, Sünni nüfusun yoğunlaştığı Halep ve Şam şehirlerinde idari merkezler oluşturulmuş ve Hristiyan çoğunluklu Lübnan da bu doğrultuda ayrılmıştır. Etnik çeşitliliğe sahip olan bir diğer şehir olan İskenderun ise yarı devlet şekline dönüştürülmüştür. Parçalanan bu bölgelerin kontrolü Suriye Devletler Birliği'ne denetiminin Fransa tarafından sağlanması koşulu ile verilmiştir. Ancak, milliyetçi unsurlar sebebiyle ömrü uzun olamayan bu sistem bozularak bunun sonucunda 1922 yılında Halep, Şam ve Alevi devletlerinin bir araya gelmesi ile birlikte Suriye Federasyonu kurulmuş, Türk kökenli Suphi Bereket federasyonun ilk başkanı olmuştur (University of Central Arkansas, ty).

Fransızlar Suriye'de Türkmenleri birlikte hareket edebileceği müttefik bir unsur olarak görmemiştir. Söz konusu durumun temelinde Türkmenlerin Türkiye'nin yanında savaşa katılmış olmaları, aynı zamanda da Türklerin Araplar gibi Sünni İslam anlayışına sahip olması yatmaktadır. Bu nedenle, Fransızlar Türkleri işbirliğinde bulunulacak bir grup olarak görmemiştir (Dağ, 2015: s. 73). 26 yıllık Fransız manda

yönetiminin ardından Suriye 1946 yılında bağımsızlığını elde etse de, Suriye’de rejimin yönetimi Fransız manda yönetiminin etkisi altında kalmıştır. Bu süreçte Türkmenler, daha önce de belirtildiği üzere, Fransız mandasının işbirliği yapmak isteyeceği bir kesim olarak görülmediğinden bağımsız Suriye yönetimine dâhil edilmemiştir (Dağ, 2015: s. 81).

Suriye siyasetinde 1950’lerin sonuna kadar Sünni İslam’ın etkisini göstermesi neredeyse tamamı Sünni olan Türkmen azınlık için kolaylaştırıcı bir etken olmuştur. Daha sonrasında ulus inşası kapsamında, Arap milliyetçiliği fikrinin yeni rejimin temel bir yapı taşı haline gelmesiyle, milliyetçi Arap yönetici elitler, etnik azınlıklara mesafeli bir tutum sergilemeye başlamıştır. Arap dünyasında etkisini artıran milliyetçi fikriyat, Suriye yönetici elitlerine yansıdığı gibi 1958 yılında Mısır ile Suriye’nin Cemal Abdülnasır’ın Devlet Başkanlığı’nda Birleşik Arap Cumhuriyeti kurulmuştur. Söz konusu birlik uzun süreli olmasa da milliyetçi fikirler etkisini korumuştur. (Bakır, Pekin, 2019: s. 101-102)

1963 yılında Arap Sosyalist Diriliş Partisi (Baas) darbesi ile birlikte Türkmenlerin üzerindeki baskı giderek artmıştır. Suriye’de o dönemlerde görülen katı bir sosyalist Araplaştırma sürecinde Türkmenler de diğer etnik unsurlar gibi olumsuz anlamda etkilenmiştir. 1963’teki Baas darbesinde de yer alan Hafız Esed, 13 Kasım 1970’de yeni bir darbe girişiminde bulunarak iktidarı ele almıştır. Hafız Esed ile birlikte, Suriye rejimi Arap milliyetçisi konumu ile birlikte Alevi (Nusayri) ağırlıklı bir yönetime dönüşmüştür. Türkmenler, bu süreçte hem etnik hem de dini olarak mevcut yönetim ile herhangi bir uyuşma gösterememiştir. Bu nedenle Hafız Esed iktidarı ile birlikte Suriye’de Türkmen olmak, daha da zorlu bir hale gelmiştir.

1970 yılından 2000 yılına kadar iktidarda kalan Hafız Esed döneminde Türkiye ile ilişkilerin başta terör örgütü PKK ve su sorunları nedeniyle iyi olmaması, mevcut yönetimce de Türkmenlerin Türkiye’nin bir uzantısı olarak görülmesi Türkmenleri zorlayan bir başka önemli etmen olmuştur. 2000 yılında Hafız Esed’in ölümüyle

birlikte iktidara gelen Hafız Esed'in oğlu Beşar Esed'in Suriye'de iktidarı devralması siyasi reform umutlarını arttırsa da sahici bir reform gerçekleşmediği gibi, 2011 yılındaki protesto gösterilerinin ardından ülke kendisini bir iç savaşın içerisinde bulmuştur (Gürson, 2016: s. 223-242).

İKİNCİ BÖLÜM

2. SURİYE SAVAŞI'NIN KIRILMA NOKTALARI

2.1. Suriye'de Halk Ayaklanması (2011 – 2021)

Tunus'ta Muhammed Buazizi'nin kendisini yakmasının ardından dönemin Tunus Devlet Başkanı Zeynel Abidin bin Ali'ye karşı başlatılan protesto gösterileri ile başlayarak tüm Ortadoğu coğrafyasını etkisi altına alan ve 'Arap Baharı' olarak isimlendirilen sürecin, en çok da Suriye'yi içinden çıkılmaz bir duruma soktuğu söylenebilir. 2011 yılının Mart ayında Dera eyaletinde başlayan protesto hareketleri kısa sürede tüm ülke sathına yayılarak 'devrim' ateşi yakılmıştır. Nitekim, protestoların başlangıcında reform isteyen muhalifler, rejim şiddetini artırdıkça rejimin değişmesine yönelik pozisyon almıştır (Nouehied, Warren, 2012: s. 227-231).

Esed rejimi, uluslararası baskı altında reform sözleri etmeye başlasa da, protestoculara karşı şiddeti artırarak muhalefeti bastırmayı tercih etmiştir. Bunun üzerine Temmuz 2011'de ağırlıklı olarak rejimden ayrılan askerlerden oluşan Özgür Suriye Ordusu'nun (ÖSO) kurulduğu ilan edilmiştir (Rabinovich, Valansi, 2021: 44-48). Özgür Suriye Ordusu'nun kurulması esasen sembolik bir anlam taşımaktadır. Nitekim, Suriye sathında muhalif silahlı gruplar, birlik içerisinde olmak bir yana oldukça irili ufaklıydı. Bu nedenle Özgür Suriye Ordusu, yıllar boyunca bir sembolü

temsil etmekten öteye gidemedi ve muhalif gruplar, radikal olanlar istisna olmak kaydıyla Özgür Suriye Ordusu olarak anıldı (O'Bagy, 2013: 9-10).

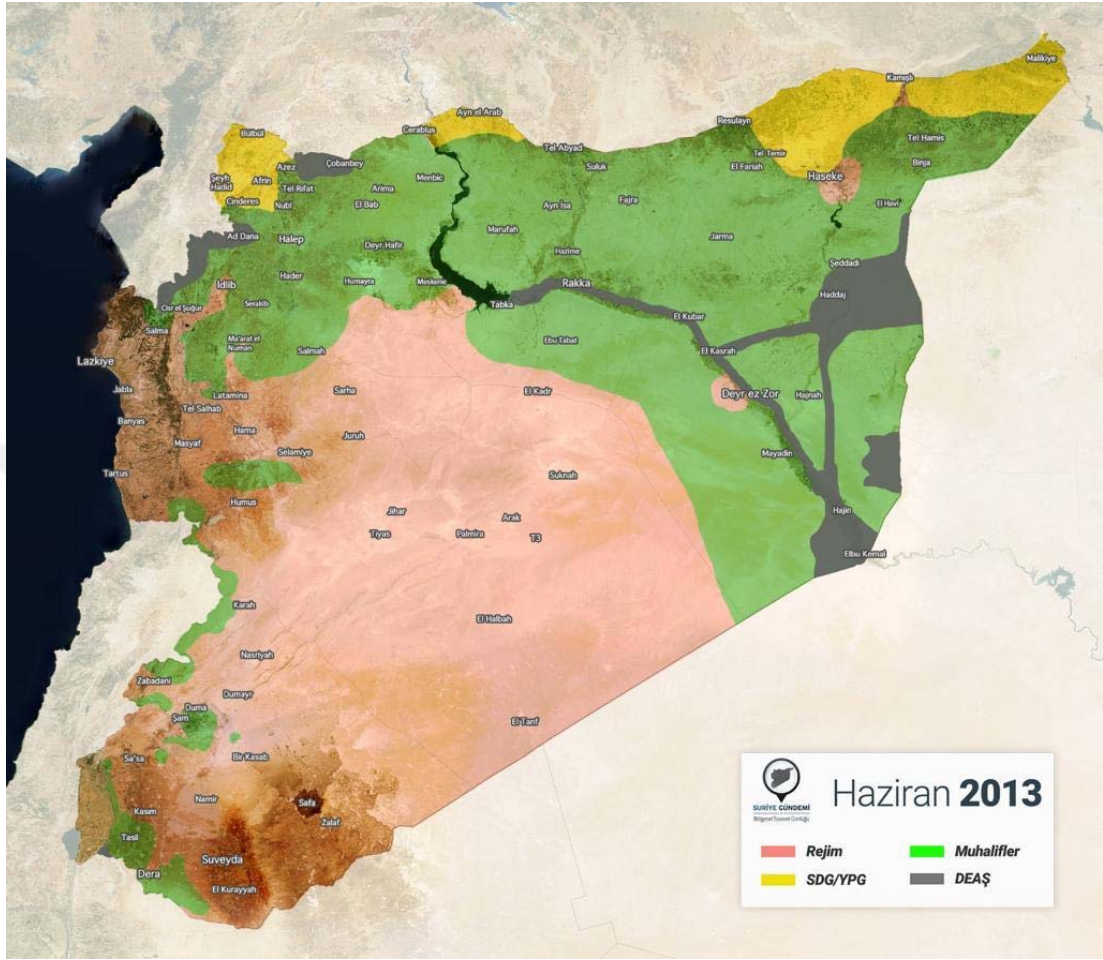
ÖSO'nun kurulmasıyla birlikte muhalifler dış destek almaya ve yavaş yavaş şehirlerin kontrolünü rejim güçlerinden ele geçirmeye başlamıştır. Rejim, Türkiye'nin de silahlı muhaliflere destek olmasıyla birlikte (Joya, 2013: s.32), muhalefeti bölmek ve Türkiye'yi tehdit etmek adına, PKK'nın Suriye örgütlenmesi olan Demokratik Birlik Partisi'nin (PYD) silahlı kanadı YPG'nin kurulmasına alan açmıştır. Temmuz 2012'de YPG kurulmuş ve Kürt nüfusun yoğun olduğu Afrin, Ayn el Arab ve Kamışlı hattı, Esed rejimi tarafından PKK'nın Suriye kolu PYD/YPG denetimine bırakılmıştır (Kızılkaya vd 2021: s. 7).

Esed rejiminin YPG/PYD hamlesinin ardından, hapishanelerde tuttuğu radikal unsurları serbest bırakarak silahlı muhalefeti bölmenin yollarını aramıştır. Nitekim rejime muhalif Kürt oluşumları PYD/YPG bastırırken, rejim, silahlı muhalefeti de radikal unsurların baskılamasını istemiş ve dünya kamuoyuna 'muhalefet' unsurlarını radikal/terörist gösterme stratejisini uygulamıştır.

2012'de ABD Başkanı Barack Obama, 'kimyasal silahlar kırmızı çizgimizdir' açıklamasında bulunmuş, o dönemdeki beklenti rejimin kimyasal silah kullanması durumunda ABD'nin rejim aleyhine Suriye'deki savaşa müdahil olmasıdır. Ancak ABD bunu tercih etmediği gibi Ağustos 2013'te rejimin Doğu Guta'da sarin gazı kullanarak binlerce insanı katletmesine sessiz kalmıştır (France24, 2018). Bu noktadan hareketle, Suriye'nin de gelecek senaryosu belirginleşmeye başlamıştır.

2013 yılında Suriye haritası incelendiğinde, Esed rejiminin ülke kontrolünü kaybetmesinin önünde herhangi bir engel gözüküyordu. İran'ın Suriye'deki varlığını gayri resmiliyetten kurtararak resmiliğe kavuşturmasına rağmen İran'ın silahlı varlığı silahlı muhalefeti durdurmaya muktedir değildi. Ancak silahlı muhalefet arasında da yukarıda da ifade edildiği gibi birliktelik söz konusu değildi. Bu nedenle cepheler bir

program dahilinde değil, küçük birliklerin oldukça dar yaklaşımlarına göre askeri hareketler gerçekleştiriyordu.

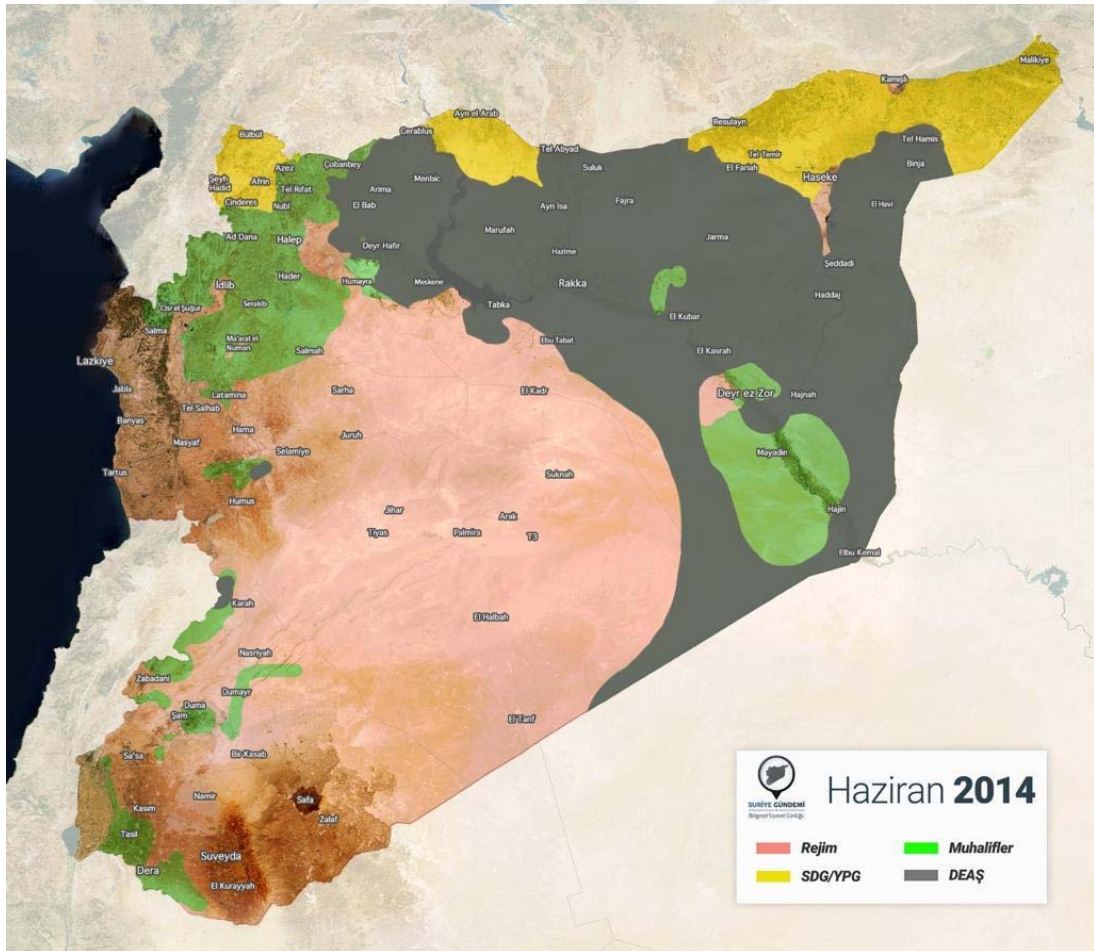

Harita 1: Suriye Genel Durumu Haritası, Haziran 2013 (Suriye Gündemi, 2020)

Söz konusu durumdan faydalanan Irak İslam Devleti, 2013 yılından itibaren muhaliflerin kontrol ettiği bölgeleri ele geçirerek Suriye sahinde kontrolünü Deyrezzor'dan Çobanbey'e kadar genişleterek geniş bir coğrafyayı kontrol etmeye başladı. Ayrıca Deyrezzor bölgesindeki petrolün üretimini de ele alan DEAŞ, milyonlarca dolar finansal kaynağı da elde etmiş oldu (Time, 2014).

2.2. Irak ve Şam İslam Devleti'nin (İŞİD & DEAŞ) İlanı

2014'ün başında Irak ve Şam İslam Devleti'nin ilanı ve ardından Haziran'da 'halifelik'in' ilanı ile birlikte DEAŞ, Suriye'de rejime karşı silahlı direnişe geçen grupların en büyük sorunlarından biri haline geldi. Birtakım ÖSO unsurları da dahil olmak üzere radikal selefi görüşe sahip kişiler, DEAŞ'ın propagandasından etkilenerek DEAŞ'a katılırken diğer yandan da Suriye savaşını uluslararası bir boyuta taşıdılar. DEAŞ'ın propaganda olarak şiddeti araçsallaştırması, dünya kamuoyunu Suriye savaşına daha da kulak kesilir hale getirirken rejimin alternatifi olarak DEAŞ'ın ön plana çıkmasıyla birlikte Esed rejiminin değişmesi düşüncesi arka plana itildi.

Harita 2: Suriye Genel Durumu Haritası, Haziran 2014 (Suriye Gündemi, 2020)

Söz konusu süreç, ÖSO'yu geriletirken şüphesiz Esed rejimine de nefes aldırdı. Bunun yanında DEAŞ'ın rejim ile savaşmayı adeta 'anlaşmışcasına' bırakması ve

YPG güçlerine yönelik Ayn el Arab'a 'anlamsız' bir şekilde saldırması ve YPG/PKK'nın özellikle Avrupa'da propaganda gerçekleştirerek yardım çağrılarında bulunmasına (BBC, 2014) ve sonucunda da ABD'nin karşılık vermesine yol açtı.

Böylelikle ABD öncülüğünde DEAŞ'a karşı Uluslararası Koalisyon Eylül 2014'te kurulmuş oldu (Global Coalition). ABD'nin DEAŞ'a karşı Ayn el Arab bölgesinde hava saldırılarına başlamasının ardından YPG/PKK'ya silah ve mühimmat desteğine başlamasıyla birlikte DEAŞ ile mücadele adı altında ABD'nin YPG/PKK'ya alan kazandırması, Suriye'deki dengeleri ve güç kutuplarını değiştirdi.

DEAŞ, 2015 yılı itibariyle Irak ve Suriye'de en geniş sınırlarına ulaşırken, tüm dünyayı tehdit eden sınır ötesi terör saldırıları başlattı. Bu terör saldırılarından en çok etkilenen ülkelerin başlıcalarından biri Türkiye oldu. DEAŞ'ın 2014-2017 yılları arasında Türkiye'de gerçekleşen 14 saldırısında toplam 304 kişi hayatını kaybederken 1338 kişi ise yaralandı (İçişleri Bakanlığı, 2017). DEAŞ'ın terör saldırılarında çok sayıda sivil hayatını kaybederken ABD öncülüğündeki Uluslararası Koalisyon DEAŞ ile mücadele adı altında; Irak'ta Irak Ordusu ve Haşdi Şabi güçleri başta olmak üzere PKK/PYD ve Peşmerge güçleri ile işbirliği gerçekleştirirken Suriye'de ise yalnızca YPG/PKK ile çalıştı.

ABD'nin söz konusu politikası Haşdi Şabi'yi Irak'ın Sünni kentlerinde dahi güçlendirirken, YPG/PKK'yı Suriye'nin Arap şehirlerinde güç sahibi yaptı. Bu kapsamda Suriye'de Arap şehirleri olan Rakka, Menbiç, Tabka, ve Deyrezzor'da YPG/PKK hakimiyeti ortaya çıktı (Suriye Gündemi, 2019).

2.3. ABD'nin YPG Desteği ve Ayn el Arab Kırılması

Suriye savaşındaki kırılma noktalarından birisi de DEAŞ'ın ardından rejim dışında Suriye farklı bir silahlı oluşuma hayat veren ABD'nin desteği olmuştur. YPG, 2012 yılından itibaren Afrin, Ayn el Arab ve Kamışlı bölgelerinde hakimiyet kursa da, oldukça cılız bir güce sahipti. Suriye muhalefeti, rejim ile savaşmaya odaklandığı için de YPG meselesi, rejimin devrilmesine ertelenmiş, bu nedenle YPG glerine yönelik askeri seçenek devreye alınmamıştır.

Suriye muhalefetindeki bu anlayışa rağmen DEAŞ, farklı bir strateji izleyerek rejim ile birlikte dağınık yapılardan oluşan muhalif bölgelerde de hakimiyet arayışına girmiş, bu doğrultuda Suriye'nin doğusunda ve Halep'in doğusunda ve kuzeyinde etkili olmuştur. Suriye sahasında yayılma etkinliğini Ayn el Arab'a yöneltmesiyle birlikte uluslararası kamuoyunun 'endişeleri' yükselmiş, bu bağlamda DEAŞ ile mücadele etmenin gerekliliğine inanılmıştır.

DEAŞ'ın Ayn el Arab'ta ABD nclğndeki Uluslararası Koalisyon'un yoğun bombardımanına rağmen ilerleyiş arayışında olması da 'askeri' yaklaşım bakımından anlaşılabilir değildir. Nitekim sahada görüşme gerçekleştirilen çok sayıda muhtelif kaynak, terör rgt DEAŞ'ın yalnızca Ayn el Arab bölgesine gerçekleştirdiği saldırılarda 6 ila 8 bin arasında unsurunun ABD savaş uçaklarının hava saldırılarında öldürüldüğünü ifade etmektedir.

ABD'nin DEAŞ'a yönelik hava saldırılarına başlamasıyla birlikte Suriye sahasında dördüncü bir taraf ortaya çıkmıştır: rejim, muhalifler, DEAŞ ve YPG. Nitekim, ABD, YPG'nin PKK'nın Suriye kanadı olması nedeniyle Türkiye'nin tepkilerini düşürmek, Arapları da DEAŞ ile mücadele havuzuna eklemek amacıyla Suriye Demokratik Gleri'nin (SDG) kurulmasına öncülük etmiştir. Bu yaklaşımın sonucunda 10 Ekim 2015'te Suriye'de Suriye Demokratik Gleri'nin kuruluşu ilan edilmiştir (Acun ve Keskin, 2017: s.44).

SDG/YPG, ABD'nin desteği ile birlikte DEAŞ ile mücadele adı altında Tel Abyad da dahil olmak üzere Tel Abyad - Resulayn arasındaki bölgenin DEAŞ'tan alınmasının ardından, Tışrin Barajı ele geçirilerek Fırat Nehri'nin batısına geçerek Menbiç'e ulaşmıştır. Ardından Rakka ve Deyrezzor'da da ABD'nin hava saldırıları neticesinde DEAŞ o bölgelerden çıkartılarak, SDG/YPG hakimiyeti başlamıştır. 2019 yılında ise Deyrezzor'un güneyinde, Irak sınırındaki Hacin – Bağhuz hattı da ABD'nin yoğun hava saldırıları neticesinde DEAŞ'tan ele geçirilerek Suriye'de toprak kontrollü DEAŞ varlığına son verilirken, Menbiç – Kamışlı – Deyrezzor ekseninde YPG/PKK varlığı tahkim edilmiştir (Washington Post, 2019).

ABD'nin Ayn el Arab kırılmasıyla birlikte SO glerine verdiği desteği azaltmış ve hiçbir SO grubuna rejim ile savaşması adına vermediği desteği bizzat özel kuvvet eğitimleri de dahil olmak üzere YPG/PKK'ya vermiştir (Lima Charlie, 2017). Bu nedenle ABD'nin SO desteğinin sonuç alma odaklı olmaktan ziyade politik olarak Esed rejimine karşı olduğu ifade edilebilir.

2.4. Rusya'nın Suriye'ye Müdahalesi ve Astana Süreci

Türkiye'nin Suriye'den kaynaklı güvenlik kaygıları derinleşirken Rusya'nın Suriye savaşına müdahil olması, ABD'nin giderek YPG/PKK ile DEAŞ ile mücadeleye odaklanarak SO'ya yardımları durdurması, savaşın seyrini Esed rejimi lehine değiştirdi. Suriye savaşı, 2013 yılında Doğu Guta'daki sarin gazlı kimyasal saldırıya askeri seçeneği masadan kaldıran ABD varlığıyla birlikte psikolojik olarak rejim lehine değişim göstermeye başlamıştı. Eylül 2015'te Rusya'nın müdahalesi ve ABD'nin odağını DEAŞ ile mücadeleye çevirmesi ve bu kapsamda YPG/PKK'ya alan kazandırması da savaşın seyrini değiştiren en önemli etmenler oldu.

Rusya'nın 29 Eylül 2015'ten itibaren müdahil olduğu Suriye savaşında öncelikleri arasında Türkmenlerin yoğun yaşadığı hem Türkmen Dağı hem de Halep bölgesi öncelik olarak yer aldı. Özellikle de Türkmen Dağı'nda Türkmen gruplar ve rejim arasında yaşanan amansız savaşa, Rusya'nın hava saldırıları ile müdahil olması neticesinde bir Rus savaş uçağının Türkiye sınırını geçmesi sonucunda 24 Kasım 2015'te Türkiye, Rus uçağını düşürdü ve Suriye savaşı bir anlamıyla uluslararası kriz olmanın eşiğine geldi (BBC, 2015).

Türkiye'nin Rus savaş uçağını düşürmekte ki haklılığı ortadaydı. Türkiye'nin daha önce de ilan ettiği askeri angajmanlar uygulanmış ve Türkiye, Rusya'nın sınır ihlali nedeniyle Rus savaş uçağını düşürmüştü. Süreç, Rusya'yı Suriye'de daha da saldırgan hale getirirken, Türkiye'yi Suriye sahasında yalnızlaştırmaya yetti. Türkiye, Suriye savaşında ne ABD'nin ne de Arap dünyasının önceliğinin rejimi ortadan kaldırmak amacıyla olmadığını gördüğü gibi, Suriye politikasında yeni bir siyaset izlemeye başladı.

Bu siyasetin birinci önceliği, Temmuz 2015 itibariyle yurt içinde terör eylemlerine tekrar başlayan ve ABD desteğiyle birlikte Suriye'de büyütülen YPG/PKK terörü ile mücadele etmek olmuştur. Bunun için yurtiçinde Hendek Operasyonları düzenlenirken, Suriye'de de YPG/PKK'nın Menbiç – Afrin hattını birleştirmesini önlemek ve DEAŞ'ı Suriye sınırından çıkarmak adına Fırat Kalkanı Harekatı'nın (FKH) düzenlenmesi olmuştur. Nitekim FKH'ye başta Türkmen gruplar olmak üzere silahlı Suriye muhalefeti de destek olmuş, böylelikle Cerablus – Azez ve el Bab üçgenin DEAŞ teröründen kurtarıldığı gibi YPG/PKK'nın da Menbiç'ten Afrin hattına ilerlemesi engellenmiştir.

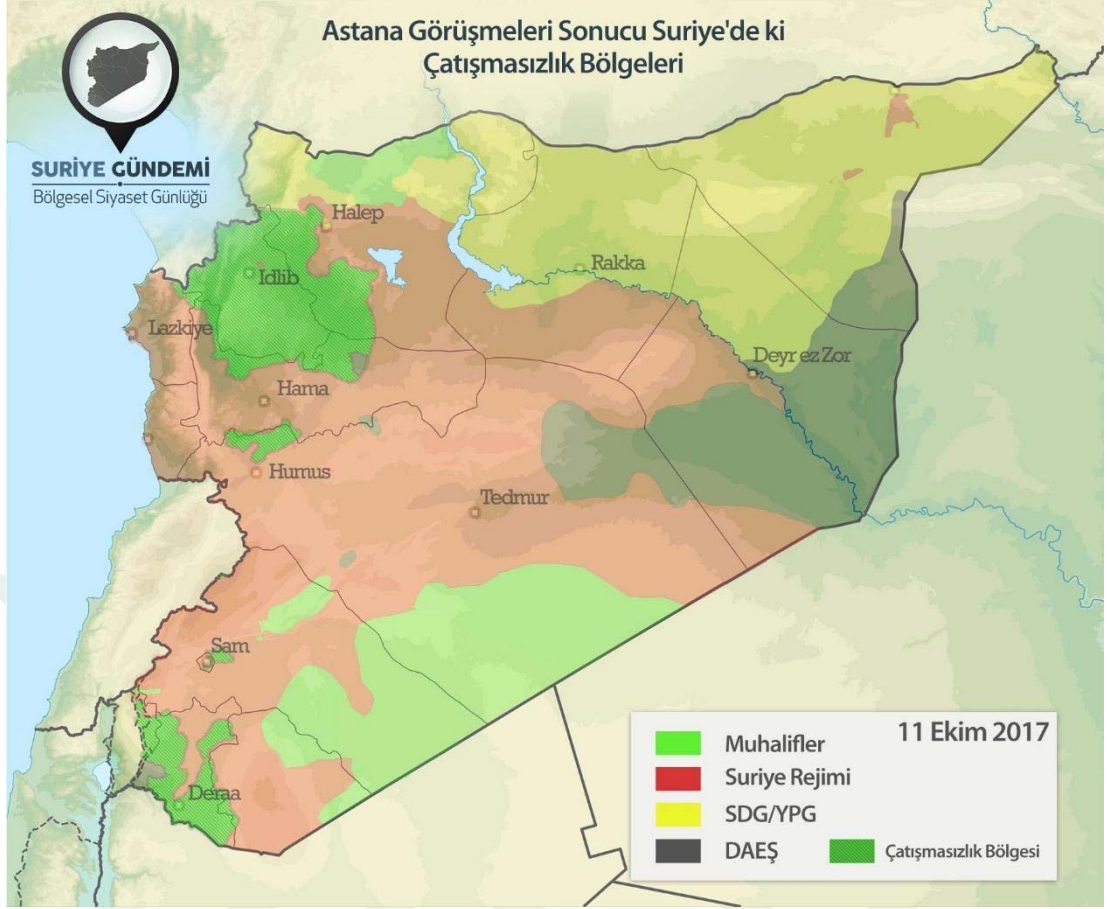
24 Ağustos 2016'da başlayan Fırat Kalkanı Harekatı, Türkiye'nin Rusya ile uçak düşürmenin ardından bir uzlaşmaya varmasının ardından gerçekleşmiştir (Centre For Eastern Studies [OSW], 2016). Nitekim Rusya hava sahasını Türk savaş uçaklarına açmıştır. Fırat Kalkanı Harekatı, Halep'in kuzeyinde yer alan ve DEAŞ'ın işgal ettiği yüzlerce Türkmen köyünü de içine alacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu

dönem, Türk Silahlı Kuvvetleri ile Suriye Türkmenlerinin de dahil olduğu ÖSO ile birlikte gerçekleştirilen ilk askeri operasyon olması bakımından da önemlidir.

Fırat Kalkanı Harekatı devam ederken ABD'nin giderek YPG'ye angaje olması, Türkiye'yi Rusya ile İran çalışmaya yöneltmiş, bu bakımdan başarısız Cenevre görüşmelerine alternatif olarak ortaya çıkan Astana süreci başlatılmıştır. 31 Aralık 2016'da ilan edilen ateşkesle birlikte de Türkiye-Rusya ve İran, Fırat'ın Nehri'nin batısında savaşın seyrine etki eden aktörler olmuşlardır. (United Nations [UN], 2016) Kazakistan'ın Astana kentinde başlayan görüşmeler, 4-5 Mayıs 2017'de bir sonuç üretmiştir. Astana'daki toplantıya göre; İdlib ve komşu illerin (Lazkiye, Hama ve Halep vilayetleri) bazı bölgeleri, Humus ilinin kuzeyi, başkent Şam'daki Doğu Guta ile ülkenin güneyindeki Dera ve Kuneytra vilayetleri olmak üzere dört farklı bölgede "gerginliği azaltma bölgesi" oluşturulmuştur (Anadolu Ajansı [AA], 2017).

Türkiye, Astana'da belirlenen dört gerginliği azaltma bölgesinin de garantörü olması kapsamında 12 Ekim 2017 itibariyle İdlib bölgesinde ilk gözlem noktasını oluşturmuş, sırasıyla ve toplamda 12 gözlem noktası oluşturarak Astana süreci kapsamındaki görevini ifa etmiştir. Son kurulan gözlem noktası, Türkmen Dağı'na da yakın bir konumda olan Zeytinlik bölgesinde, 16 Mayıs 2018'de kurulmuştur (AA, 2018).

Astana toplantısında ilan edilen gerginliği azaltma bölgelerine rağmen Rusya, İran ve rejim söz konusu durumu avantaja çevirerek, sırasıyla İdlib'te öncelikle tren yolunun doğusunu ardından da Humus, Şam ve Dera bölgelerini muhaliflerden ele geçirmenin yolunu tutmuştur. Bu bölgelerde Rusya aracılığıyla muhaliflerle gerçekleştirilen uzlaşma görüşmeleri neticesinde söz konusu bölgelerden İdlib, FKH ve ZDH bölgelerine muhalifler göçe tabi tutulmuştur.

Harita 3: Astana Görüşmeleri Sonucu Suriye'deki Çatışmasızlık Bölgeleri, 11 Ekim 2017, (Suriye Gündemi, 2017)

Rusya'nın müdahalesi ve İdlib'te tren yolunun doğusunda muhalif örgütlenmelerin savaşma arzusunun tükendiği gözlemlenmiştir. Nitekim birçok muhalif grup, tren yolunun doğusundaki savaşlara katılmaktan imtina etmiştir. Bu da Suriye'de diğer bölgelerdeki muhalif örgütlenmelerin de savaşma motivasyonunu düşüren etmenlerden biri olmuştur. Başlıca etmen ise, Rusya'nın ağır hava saldırıları olmuştur.

2016 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ve bazı ÖSO birliklerinin Fırat Kalkanı Harekatı'na başlamasının ardından DEAŞ'ın Suriye sahasında da gerilemesi hız kazanmış, TSK ve ÖSO Fırat Kalkanı Harekatı'nda ilerlerken Menbiç'i ele geçirmiş olan YPG/SDG Tabka ve Rakka yönünde ilerleme sağlarken rejime de Halep, Tabka ve Rakka güneyinde ilerleme sağlayarak Deyrezzor'un batı yakasına ulaşmıştır.

Böylelikle DEAŞ, Suriye sahasında küçük alanlara mahkum olurken, rejim yönünü tekrar İdlib ve Halep bölgesine çevirmiştir.

Astana sürecinde ‘gerginliği azaltma bölgeleri’ arasında yer almasına karşın rejim öncelikle Hama bölgesinde kuşatmada kalan DEAŞ’ın muhalif bölgelerde ilerlemesinin önünü açtı ardından da Rusya’nın yoğun hava saldırılarıyla birlikte bölgede ilerledi. 2017 yılının sonunda başlayan tren yolunun doğusundaki savaş 2018 yılının Şubat ayında neticelendi ve rejim birlikleri Ebu Zuhur başta olmak üzere İdlib doğusundaki düzlük araziye kısa sürede kontrol altına aldı (Suriye Gündemi, 2018).

İdlib, Hama ve Halep kırsalında ilerleme kaydeden rejim, Şubat 2018 itibariyle bir diğer çatışmasızlık bölgesi olan Doğu Guta bölgesini hedef almaya başlamıştır. 2012 yılından itibaren rejim kuşatması altında olan bölgeye, Rusya’nın ağır hava saldırıları ve rejimin kara saldırıları neticesinde kısa sürede ilerleme sağlayan rejim, 12 Mart 2018 itibariyle Doğu Guta bölgesindeki muhalif bölgeleri üç ayrı parçaya bölerek direnişi imkansız hale getirmiş ve kısa süre içerisinde Doğu Guta’yı ele geçirmiştir (BBC, 2018).

Doğu Guta ve Doğu Kalamun’un ardından gözünü bir diğer ‘gerginliği azaltma bölgesine’ çeviren rejim, diğer bölgelerdeki direniş başarısızlığı gören Humus muhalefeti ile Rusya aracılığıyla masaya oturmuş ve İdlib, Zeytin Dalı Harekatı (ZDH) ve FKH bölgelerine göç ile 18 Mayıs 2018’de bölgeyi ele geçirmeyi başarmıştır. Humus kuzeyinde 5 yıldır kuşatma altında tutulan bölgede çok sayıda Türkmen de yaşıyordu. 592 kilometre karelik alan, Rusya aracılığıyla gerçekleştirilen anlaşma ile boşaltılırken yaklaşık 35 bin sivilin Suriye’nin kuzeyindeki diğer muhalif bölgelere göç ettiği ifade edilmiştir (Suriye Gündemi, 2018).

Humus’un ardından bir diğer gerginliği azaltma bölgesi olan Dera bölgesine yönelik olarak Haziran 2018’den itibaren Rusya ağır hava saldırıları başlatırken, rejim birlikleri de karadan ilerleme sağladı. İlk etapta Dera’daki muhalif örgütlenmeler direnmeyi denese de ağır Rus hava bombardımanı ile rejimin topçu saldırıları

neticesinde Rusya'nın uzlaşa tekliflerine razı olmak zorunda kaldılar. Bu doğrultuda bazı muhalifler, Suriye'nin kuzeyine göçe tabi tutulurken bazı muhalif örgütlenmeler de bulundukları alan da hafif silahlarıyla kalabildi. Bu kapsamda bazı muhalif gruplar rejim ordusuna dahil edildi ve belirli özerklikler elde etti. Böylelikle 12 Temmuz 2018'de, 6 yılın ardından rejim idaresi yeniden Dera'ya geri döndü (Görücü ve Özkizilcik, 2021: s. 8-9).

Sonuç olarak Rusya, Astana sürecini lehine kullanarak Fırat'ın batısında İdlib, ZDH ve FKH bölgeleri haricindeki bölgeleri kontrol altına almayı başardı. Bu noktada Fırat'ın batısındaki tek istisnai bölge, ABD ile birlikte çalışan ÖSO unsurları Ürdün sınırındaki el Tanf bölgesi oldu. Bölgedeki mülteci kampı ile birlikte ABD ve ÖSO varlığı bölgede kaldı.

Rusya'nın hava desteğiyle rejimin İdlib'in önemli bir kısmı dışında, Humus kuzeyi, Doğu Guta, Yermük, Doğu Kalamun, Dera ve Kuneytra bölgelerini ele geçirmesinin ardından 17 Eylül 2018'de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın gerçekleştirdiği Soçi Zirvesi sonucunda İdlib üzerinde 10 maddeden oluşan bir anlaşma sağlandı. Anlaşma maddeleri şu şekildedir;

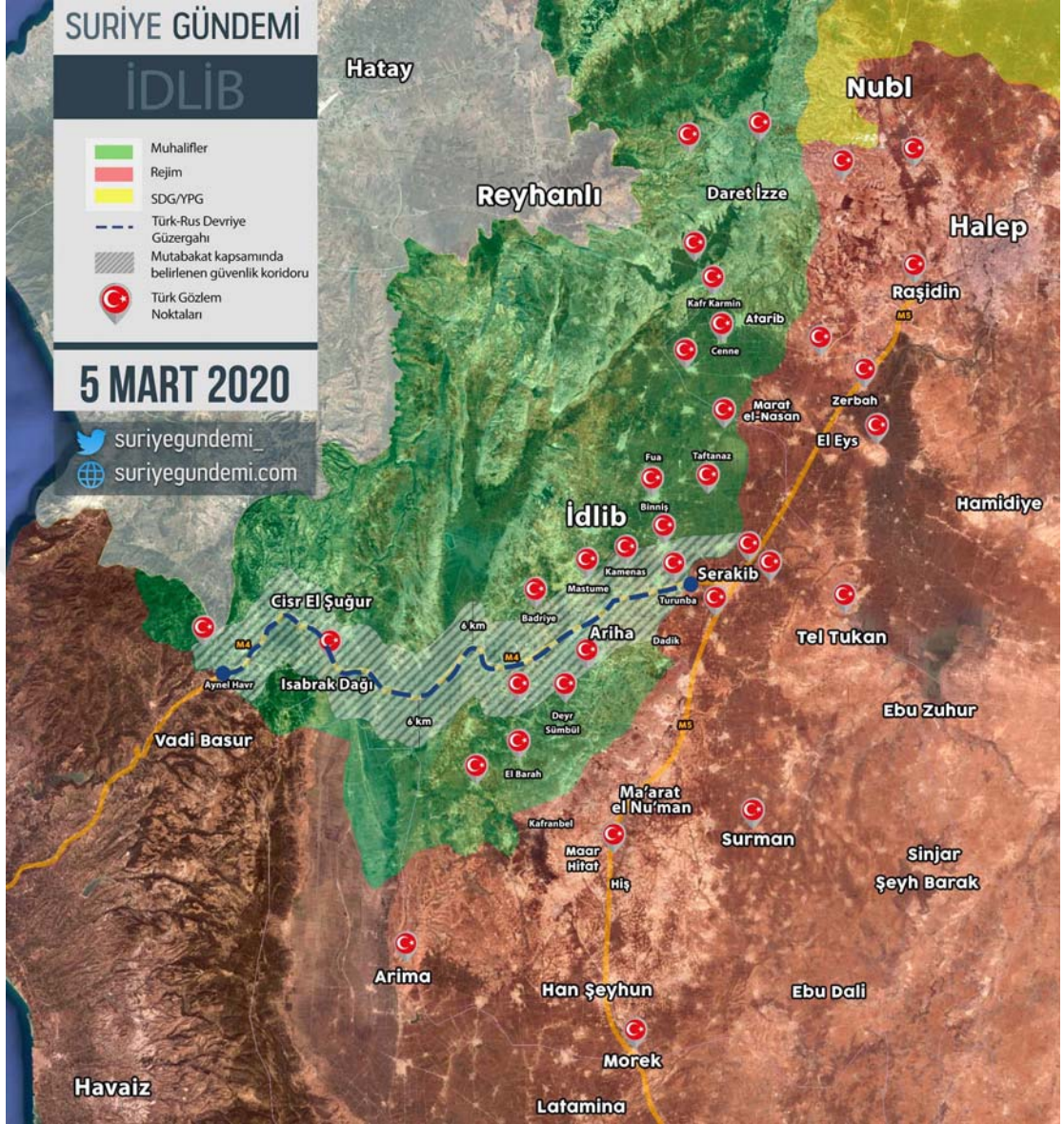
1. Mevcut sınırlar içerisinde 15-20 kilometrelik alan ağır silahlardan arındırılacak.
2. Silahsızlandırma bölgesinin sınırları, sahadaki çalışmalar ile belirlenecek
3. Türkiye ve Rusya söz konusu bölgelerde koordineli devriye faaliyeti yürütecek
4. Muhalifler bulundukları alanlarda kalmaya devam edecek, mevcut statüko korunacak.
5. Rusya, İdlib'e yönelik bir saldırı olmamasını temin edecek.
6. Rusya ve Türkiye'nin radikal kabul ettiği gruplar söz konusu alanlarda faaliyet göstermeyecek.
7. Üçüncü tarafların provokasyonlarını, varılan mutabakata yönelik ihlallerin tespiti ve engellenmesini Rusya ve Türkiye birlikte temin edecek.
8. Yıl sonuna kadar Suriye'deki M4 ve M5 yolları trafiğe açılacak.

9. İdlib'deki gerginliği azaltma bölgesi korunacak, Türkiye'nin askeri gözlem noktaları güçlendirilecek.
10. Çatışan taraflara ait tank, çok namlulu roketatar, top ve havanların da aralarında olduğu tüm ağır silahlar 10 Ekim'e kadar silahsızlandırma bölgelerinden çekilecek (Sputnik Türkiye, 2018).

17 Eylül 2018 tarihinde gerçekleştirilen Soçi Zirvesi'nde Türkiye bir anlamda İdlib krizini öteleyerek zaman kazandı. Nitekim, TSK ve Suriye Milli Ordusu'nun (SMO) Ekim 2019'da gerçekleştirdiği Barış Pınarı Harekatı'nın (BPH) ardından rejim, İdlib'e yönelik askeri harekate başladı. Bölgedeki muhalif gruplar, rejimin ilerleyişini durdurmayı başaramadı ve kısa bir süre içerisinde TSK'ya ait gözlem noktaları birer birer rejim kuşatması altında kaldı.

TSK, rejimin ilerleyişini durdurmak adına İdlib - Serakib bölgesinde yeni askeri noktalar inşa etse de rejimin ilerleyişi o noktada durdurulamadı. Rusya ya da rejim uçağı olup olmadığı kamuoyunda tartışmalı olan savaş uçaklarının TSK'yı doğrudan hedef almasıyla birlikte TSK, İdlib'te rejim ilerleyişini durdurmak üzere Bahar Kalkanı Harekatı'nı başlattı (AA, 2020). 27 Şubat'tan itibaren TSK'nın rejim ve İran destekli Şii milis unsurları hedef aldığı hareket sonrasında rejim ilerleyişi durduruldu. 5 Mart 2020'de yeni bir Soçi zirvesi gerçekleştirildi ve Rusya ile Türkiye İdlib üzerinde yeni bir mutabakata vardı. Mutabakat 3 maddeden oluşmaktadır;

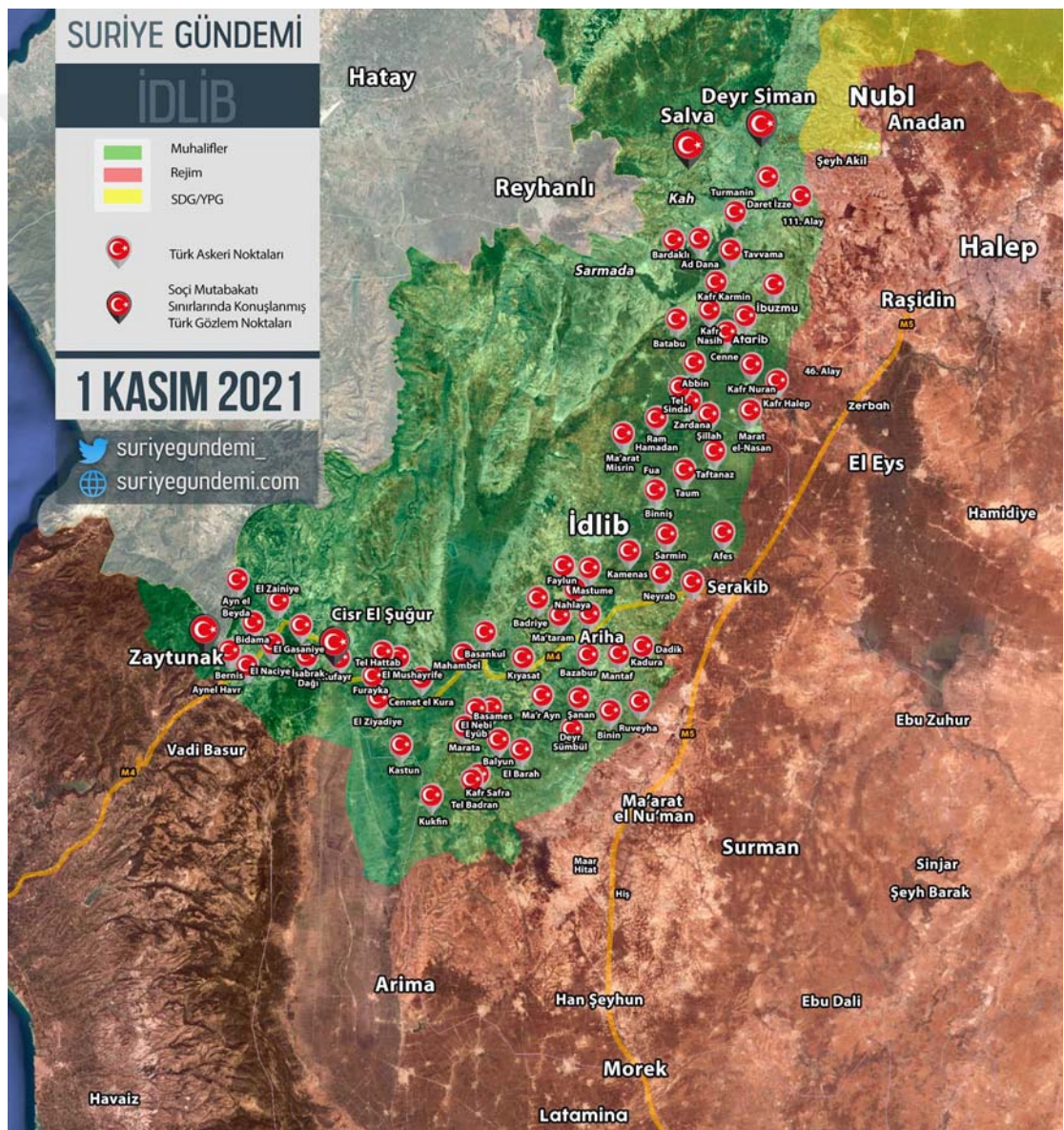
1. İdlib gerginliği azaltma bölgesindeki temas hattı boyunca tüm askerî faaliyetler 6 Mart 2020 tarihinde saat 00:01'den itibaren durdurulacaktır.
2. M4 karayolunun kuzeyinde 6 km ve güneyinde 6 km derinliğinde bir güvenli koridor tesis edilecektir. Güvenli koridorun işleyişine dair ayrıntılı esas ve usuller, Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu Savunma Bakanlıkları arasında 7 gün içinde kararlaştırılacaktır.
3. Türk-Rus ortak devriyeleri, 15 Mart 2020 tarihinde M4 karayolunun Trumba'dan (Serakib'in 2 km batısı) Ain-Al-Havr'a kadar olan kesimi boyunca başlatılacaktır (TC Cumhurbaşkanlığı, 2020).

Harita 4: Soçi Mutabakatı Kapsamında Belirlenen Güvenlik Koridoru ve Devriye Güzergahı, 5 Mart 2020, (Suriye Gündemi, 2020)

5 Mart 2020'de Soçi'de bir mutabakata varılmış, Astana süreci bağlamında oluşturulan ve rejim kuşatması altında kalan TSK'ya ait gözlem noktalarına Rusya'nın aracılığıyla ikmal sağlanmıştır. Ancak TSK, 2020 yılının sonuna doğru, İdlib'te Astana süreci kapsamında oluşturulan ve rejim kuşatmasında altında kalan gözlem noktalarını İdlib içerisindeki noktalara doğru geri çekilmiştir (Deutsche Welle [DW] Türkçe, 2020).

Gözlem noktalarının çekilmesinden önce ve sonra da TSK, İdlib içerisinde çeşitli askeri noktalar oluşturarak M4 güneyinde ve kuzeyinde askeri bir hat oluşturmuştur. İdlib’te oluşturulan 70’in üzerinde askeri nokta ve üslenmelerle TSK, İdlib çevresini adeta askeri bir mıntıka haline getirmiştir. Bu kapsamda bölgeye yüzlerce askeri konvoy ile askeri üslenme malzemeleri, mühimmat ve askeri araçlar sevk edilmiştir. Aşağıdaki haritada TSK’nın 1 Kasım 2021 tarihi itibarıyla üslendiği ya da askeri nokta oluşturduğu bölgeler görülmektedir (Suriye Gündemi, 2021).

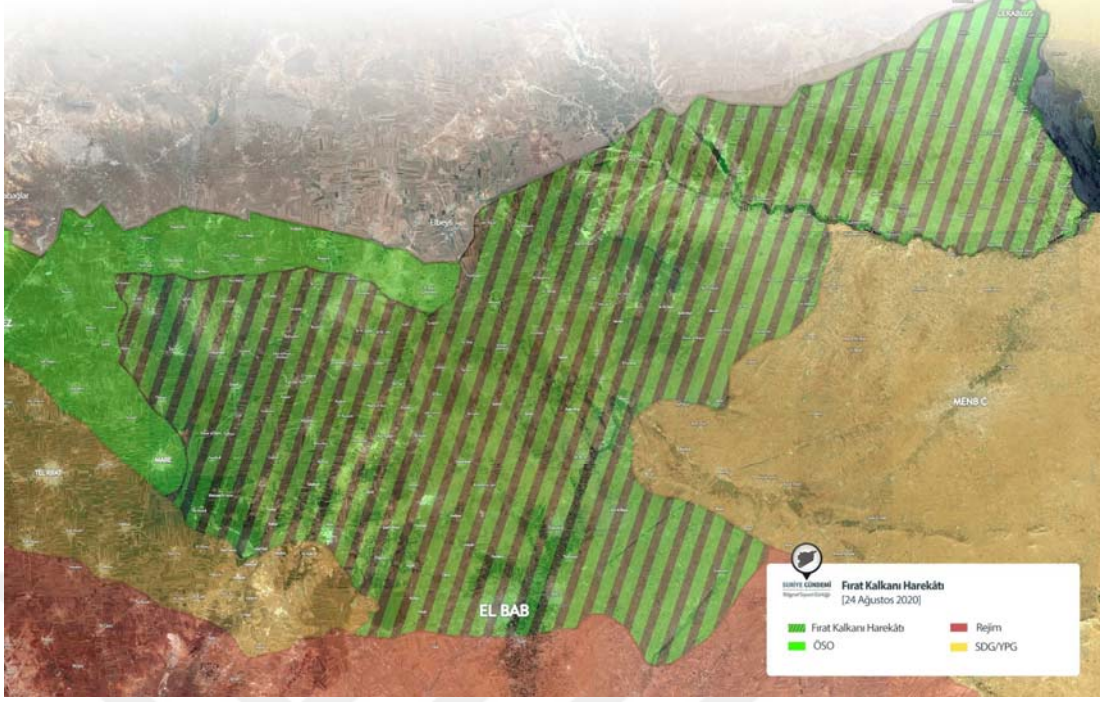

Harita 5: İdlib Bölgesi Genel Durum Haritası, 1 Kasım 2021 (Suriye Gündemi, 2021)

2.5. FIRAT KALKANI HAREKATI (FKH)

Fırat Kalkanı Harekatı, TSK ile birlikte Sultan Murad, Fatih Sultan Mehmet, Muntasır Billah Tümeni gibi Suriye Türkmenlerinin yoğun bir şekilde yer aldığı ÖSO gruplarının da katılımıyla 24 Ağustos 2016'da başlamıştır (Suriye Gündemi, 2020). Kısa sürede Cerablus'u kontrol altına alan TSK ve ÖSO, Cerablus'un güneyine doğru ilerleyerek PKK'nın Menbiç kuzeyinde Sacur Nehri'ni geçme çabalarını engellemiş ve Sacur Nehri'ni sınır haline getirmiştir. TSK destekli ÖSO, Azez – Mare ve Çobanbey üçgenindeki birliklerle birlikte Çobanbey - Cerablus hattını birleştirerek Türkiye sınırından DEAŞ'ı çıkarmıştır.

Harekat, Türkiye sınırından güneye doğru ilerlemiş ve stratejik el Bab ilçesinin de DEAŞ'tan ele geçirilmesiyle büyük ölçüde nihayete ermiştir. TSK ve ÖSO Fırat Kalkanı Harekatı'nı Menbiç yönüne doğru genişletme hazırlığındayken Menbiç'in batısına Rusya ve rejim, Menbiç'in kuzeyine ise ABD'nin askeri olarak gelmesiyle birlikte Menbiç'e ilerleyiş gerçekleşmemiştir. FKH'nin ardından ZDH sonrasında Türkiye ile ABD arasında Menbiç'ten terör örgütü YPG/PKK'nın çıkarılmasını öngören diplomatik çalışmalar gerçekleştirilse de sonuç alınamamıştır (Görücü, 2019).

Harita 6: Fırat Kalkanı Harekâtı'nda Kontrol Edilen Bölgeler, 24 Ağustos 2020 (Suriye Gündemi, 2020)

Böylelikle 24 Ağustos 2016'da başlayan FKH, 217 gün sonra 30 Mart 2017'de sona ermiştir. Harekat kapsamında 243 yerleşim bölgesi ile 2015 kilometre karelik alan terör örgütü DEAŞ'tan temizlenmiştir. 3000'in üzerinde DEAŞ ve YPG/PKK teröristinin de etkisiz hale getirildiği açıklanmıştır. Edinilen bilgilere göre TSK 71, Özgür Suriye Ordusu da 600'ün üzerinde kayıp vermiştir (Suriye Gündemi, 2020). Azez, Mare ve Çobanbey gibi yerleşim merkezleri bugün FKH bölgesi olarak anılsa da, yukarıdaki haritadan da görüleceği üzere, FKH öncesinde de bölgede muhaliflerin kontrolü hakimdi.

FKH, Suriye Türkmenleri açısından da önemli kazanımlardan biri olmuştur. Halep'in kuzeyinde yer alan Türkmen köyleri FKH ile birlikte DEAŞ'tan arındırılarak Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmış, Türkmenlerin bir bölümünün geri dönüşü sağlanmıştır. Bunun yanında Türkmen bölgeleri, Türkiye'nin de destekleriyle birlikte yeniden yapılanma sürecine girerek, altyapı ve üst yapı bakımından Suriye'nin diğer bölgelerine nazaran gelişim göstermiştir.

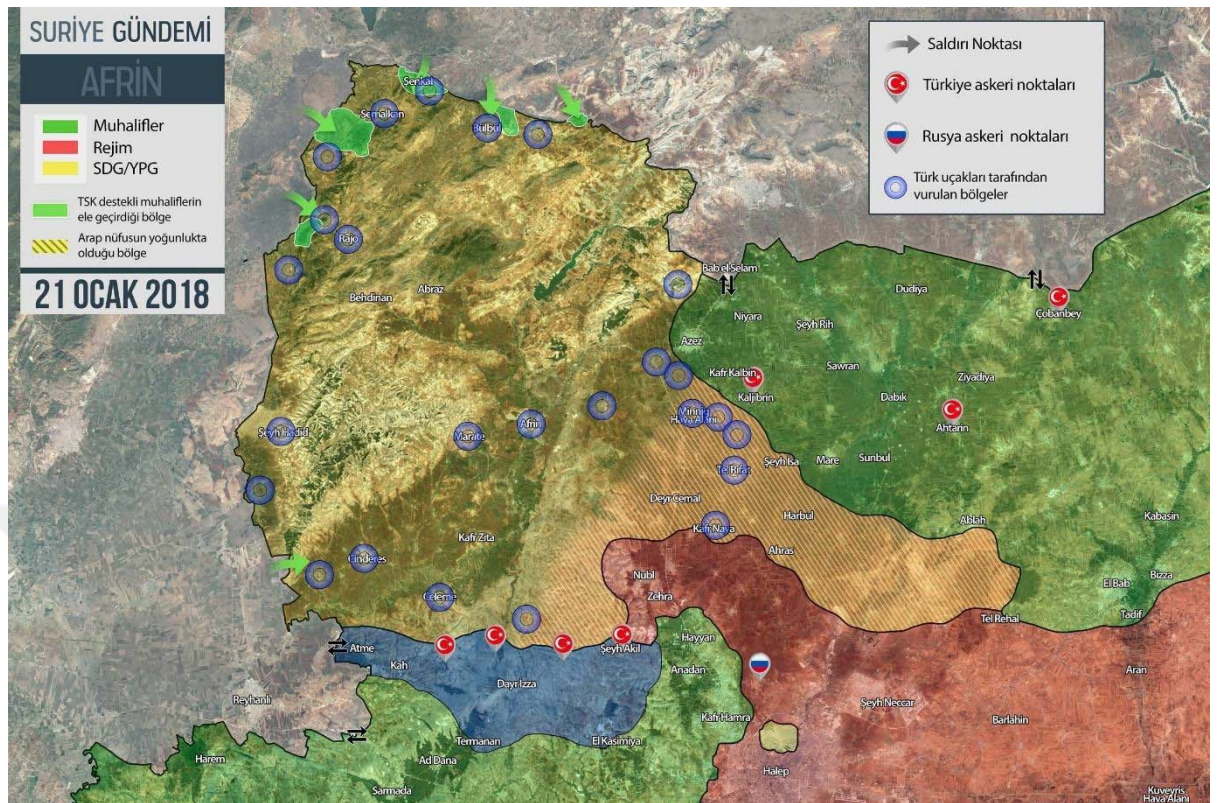
Türkmen nüfusun DEAŞ'tan kurtarılmasıyla birlikte Türkmen askeri gruplarda kendi hinterlandında faaliyet göstermeye başlamış, özellikle Çobanbey ve çevresinde etkin hale gelmişlerdir. Halep'in ve Türkmen Dağı'nın önemli ölçüde kaybedilmesinin ardından da Türkmenlerin yoğun yaşadığı bölgede yine Türkmenlerin söz sahibi olduğu bir alan oluşturulması da moral ve motivasyon açısından Türkmen varlığına katkı sağlamıştır.

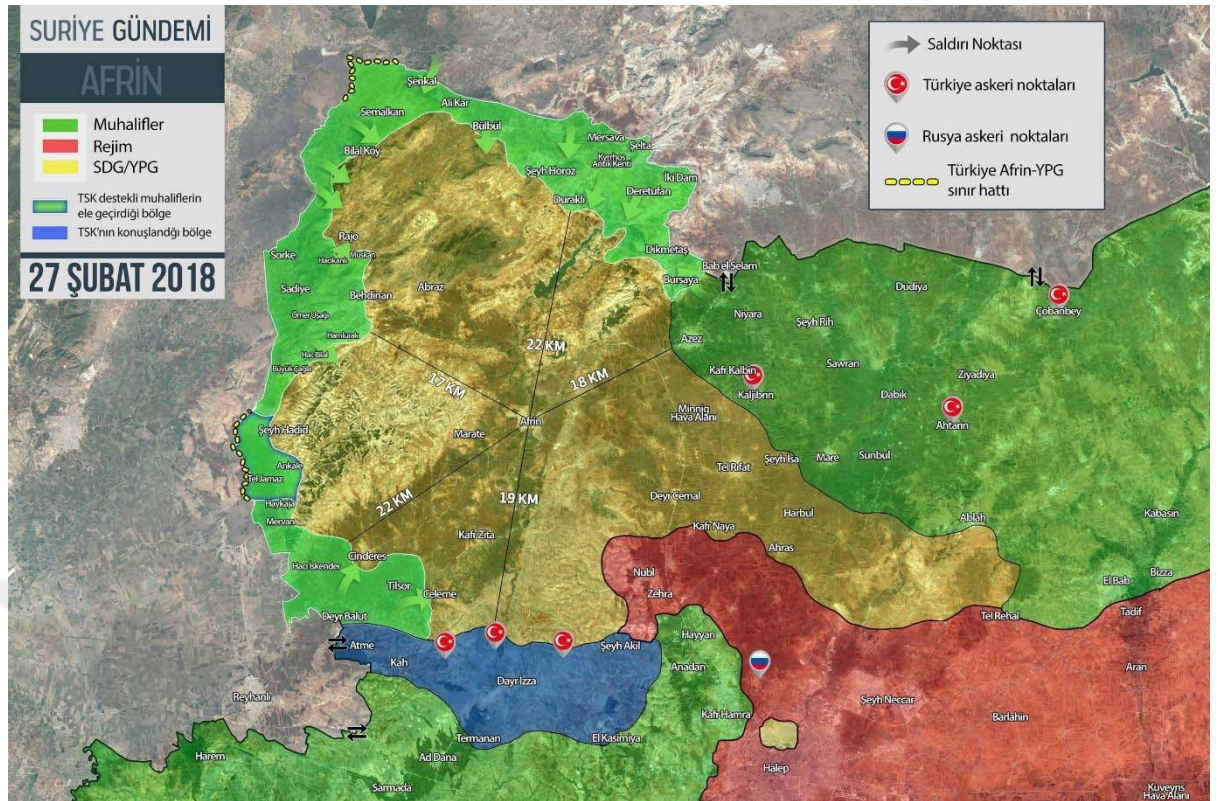
2.6. Zeytin Dalı Harekatı (ZDH)

24 Ağustos 2016'da başlatılan FKH ile birlikte Türkiye, YPG/PKK'nın Menbiç ile Afrin hattını birleştirerek Halep'in kuzeyini de kapsayacak bir biçimde sözde özerk yönetimin coğrafi bütünlük arayışına sekte vurmuştur. Afrin bölgesi ise ABD'nin kendisini sorumlu olarak görmediği, Fırat Nehri'nin batısında bir bölgeydi. Nitekim bölgede de Rus askeri birlikleri yer alıyordu. Bu nedenle Türkiye'nin askeri operasyon gerçekleştirmesi oldukça olası bir bölge olarak karşımıza çıkmıştır.

2017'de bitirilen FKH'nin ardından TSK'nın İdlib'te gözlem noktaları oluşturması ve ilk olarak Afrin'in güneyindeki bölgelerde gözlem noktaları oluşturmaya başlaması, Afrin'e gerçekleştirilmesi muhtemel askeri bir operasyonun hazırlıkları arasında görülmüştür. Nitekim öyle de olmuştur. Türkiye, Halep'in batısında Afrin'in güneyinde oluşturmaya başladığı gözlem noktalarıyla, İdlib'teki gözlem noktalarını henüz tamamlamadan 20 Ocak 2018'de Zeytin Dalı Harekatı'nı başlattığını duyurmuştur (AA, 2018).

20 Ocak'ta 72 Türk savaş uçağının katıldığı hava operasyonları ile birlikte karada topçu birlikleri YPG/PKK noktalarını vurmaya başlamış, 21 Ocak'ta karada ilerleyiş başlamış, 6 farklı noktadan köprübaşı oluşturarak bölgeye giriş yapılmıştır. Köprübaşı noktaları ilerleyen günlerde artarak, ilerleyiş devam etmiştir. Ardından da köprübaşı noktaları birleştirilmiştir (Suriye Gündemi, 2018).

Harita 8: Zeytin Dalı Harekatı Otuz Dokuzuncu Gün Haritası, 27 Şubat 2018 (Suriye Gündemi, 2018)

27 Şubat'ın ardından TSK ve SMO, kuzeyde Bursaya Dağı bölgesinden güneyde ise Cinderes bölgesinden ilerleyerek Afrin şehir merkezine ilerlemiştir. Böylelikle hem Afrin'e ulaşılırken hem de terör örgütü YPG/PKK unsurlarına kırsalda varlık gösterme imkanı göstermeden kuşatma tehlikesi oluşturulmuştur. Gerçekleştirilen başarılı taktik ve yaklaşımlarla TSK ve SMO, 18 Mart 2018'de Afrin şehir merkezine girmiş ve kontrolü ele almıştır (France24, 2018). Zeytin Dalı Harekatı, 18 Mart'ta Afrin şehir merkezine girilmesinin ardından özellikle Afrin'in güney kırsalında ilerleme sağlanarak devam etmiştir.

Tel Rıfat bölgesine yönelik de operasyon hazırlıkları yapılsa da Tel Rıfat’a herhangi bir operasyon gerçekleşmemiştir. Bu noktaya, ZDH sırasında olduğu gibi, Esed rejimi unsurları gelmiştir. Hatırlanacağı üzere, Afrin’de ilerleme sürerken de YPG/PKK, rejim ile anlaşarak bölgeye rejim birliklerinin gelmesini sağlasa da TSK’nın askeri karşılık göstermesiyle birlikte rejim güçleri kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kalmıştır (AA, 2018).

2.7. Barış Pınarı Harekatı (BPH)

Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatlarının ardından Türkiye, Fırat Nehri'nin doğusundaki YPG/PKK varlığına odaklanarak, Obama döneminde beri dile getirdiği güvenli bölge stratejisini uygulamanın fırsatlarını aramıştır. Fırat'ın batısında oluşturulan görece güvenli bölgenin ardından, nehrin doğu yakasında bir güvenli bölge alanı inşa etmenin ve de YPG/PKK'nın sözde özerk devlet girişimlerine sekte vurmanın arayışları sürdü.

İlk olarak 2018 yılının sonlarına doğru Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın operasyon sinyali olarak algılanabilecek açıklamalarının ardından Türk kamuoyunda, Fırat'ın doğusuna yönelik bir operasyon ciddi anlamda konuşulmaya başlandı. Türkiye'nin askeri tedbirlerini arttırarak bölgeye yönelik operasyon hamlelerine ABD, önleyici diplomasi gerçekleştirerek ön almak istese de mutabık kalınan 'geri çekilme' gerçekleşmeyince, TSK, uzun süredir hazırlığını gerçekleştirdiği askeri harekate, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ilan etmesiyle birlikte, 9 Ekim 2019'da başladı (AA, 2019).

BPH'nin ilk gününde Tel Abyad ve Resulayn bölgelerinde iki köprübaşı oluşturan TSK ve SMO, sonraki günlerde söz konusu kentlerin doğusunda ve batısında ilerleme kaydetti. BPH'nin üçüncü gününde Resulayn şehir merkezine girişler başladı. Harekatın dördüncü ise gününde Tel Abyad ve Resulayn arasındaki kırsal bölgenin neredeyse tam ortasından M4 yoluna doğru birkaç saatte inildi. Harekatın beşinci gününe gelindiğinde ise Tel Abyad kentine de giriş yapılarak hareket, çok kısa sürede büyük bir ilerleme kaydetti (AA, 2019).

Hızlı bir seyirde ilerlemelerini sürdüren TSK ve SMO, harekatın altıncı gününde Resulayn'ın batısında ve Tel Abyad'ın doğusu ile güneyine doğru ilerleme sağladı. Operasyon tüm hızıyla sürerken ABD'nin diplomatik çabaları neticesinde, Ankara'da Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence'nin

liderliğinde gerçekleştirilen heyetler arası görüşmesi sonrasında, 17 Ekim 2019'da YPG/PKK'nın Resulayn ve Tel Abyad arasındaki bölgeyi 120 saat içerisinde boşaltacağı kararı çıktı (AA, 2019).

Türkiye destekli SMO'nun 14 Ekim 2019'da Resulayn ve Tel Abyad bölgelerine ek olarak Menbiç yönünde başlattığı operasyon, SMO'nun Yalıslı ve Dandaniye köylerinde hakimiyet kurmasının ardından durduruldu. Bugün dahi, operasyonun neden durdurulduğu tartışma konusu iken, ABD'nin Rusya lehine bölgede bulunan iki askeri üssünden de çekildiği not edilmelidir. Böylelikle ABD, binlerce hava saldırısı düzenleyerek DEAŞ'tan ele geçirilmesinde büyük katkı sağladığı Menbiç şehrini BPH sonrasında terk etmiştir. ABD'nin terk ettiği üs bölgelerine ise Rusya yerleşmiş durumdadır (The New York Times, 2019).

Rusya, Menbiç ve Ayn el Arab üzerinden dahil olduğu BPH denkleminde, hiçbir askeri adım atmadan ABD'nin azalan etkisini fırsat bilerek Fırat'ın doğusunda söz sahibi konuma gelmiştir. Bu doğrultuda Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Soçi'de gerçekleştirdiği görüşme sonrasında bir mutabakat vararak Fırat'ın doğusundaki Türkiye – Suriye sınırından YPG/PKK'yı çıkarma anlaşmasına imza atarak resmi olarak söz sahibi olmuştur. Mutabakat muhtırasının maddeleri:

1. Her iki taraf Suriye'nin siyasi birliği ve toprak bütünlüğünün muhafazasına ve Türkiye'nin milli güvenliğinin korunmasına olan bağlılıklarını teyit ederler.
2. Terörizmin tüm şekil ve tezahürleriyle mücadele etme ve Suriye topraklarındaki ayrılıkçı gündemleri boşa çıkarma yönündeki kararlılıklarını vurgularlar.
3. Bu çerçevede, Tel Abyad ve Ras Al Ayn'ı içine alan 32 km derinliğindeki mevcut Barış Pınarı Harekatı alanındaki yerleşik statüko muhafaza edilecektir.
4. Her iki taraf Adana Anlaşması'nın önemini teyit eder. Rusya Federasyonu mevcut koşullarda Adana Anlaşması'nın uygulanmasını kolaylaştıracaktır.

5. 23 Ekim 2019, öğlen saat 12.00'den itibaren, Rus askeri polisi ve Suriye sınır muhafızları, Barış Pınarı Harekat alanının dışında kalan Türkiye-Suriye sınırının Suriye tarafına, YPG unsurları ve silahlarının Türkiye-Suriye sınırından itibaren 30 km'nin dışına çıkarılmasını temin etmek üzere girecektir. Bu işlem 150 saat içinde tamamlanacaktır. Aynı saat itibarıyla, mevcut Barış Pınarı Harekat alanı sınırlarının batısı ve doğusunda 10 km derinlikte Kamışlı şehri hariç Türk-Rus ortak devriyeleri başlayacaktır.
6. Münbiç ve Tel Rıfat'tan bütün YPG unsurları silahlarıyla birlikte çıkarılacaktır.
7. Her iki taraf terörist unsurların sızmalarının önlenmesinin temini için gerekli tedbirleri alacaktır.
8. Mültecilerin güvenli ve gönüllü şekilde geri dönüşlerini kolaylaştırmak maksadıyla ortak çalışma yapılacaktır.
9. Bu muhtıranın uygulanmasını gözetmek ve koordine etmek amacıyla müşterek bir denetim ve doğrulama mekanizması ihdas edilecektir.
10. Taraflar Astana Mekanizması çerçevesinde Suriye ihtilafına kalıcı bir siyasi çözüm bulunması amacıyla çalışmalarını sürdürecektir ve Anayasa Komitesi'nin faaliyetlerini destekleyecektir (AA, 2019).

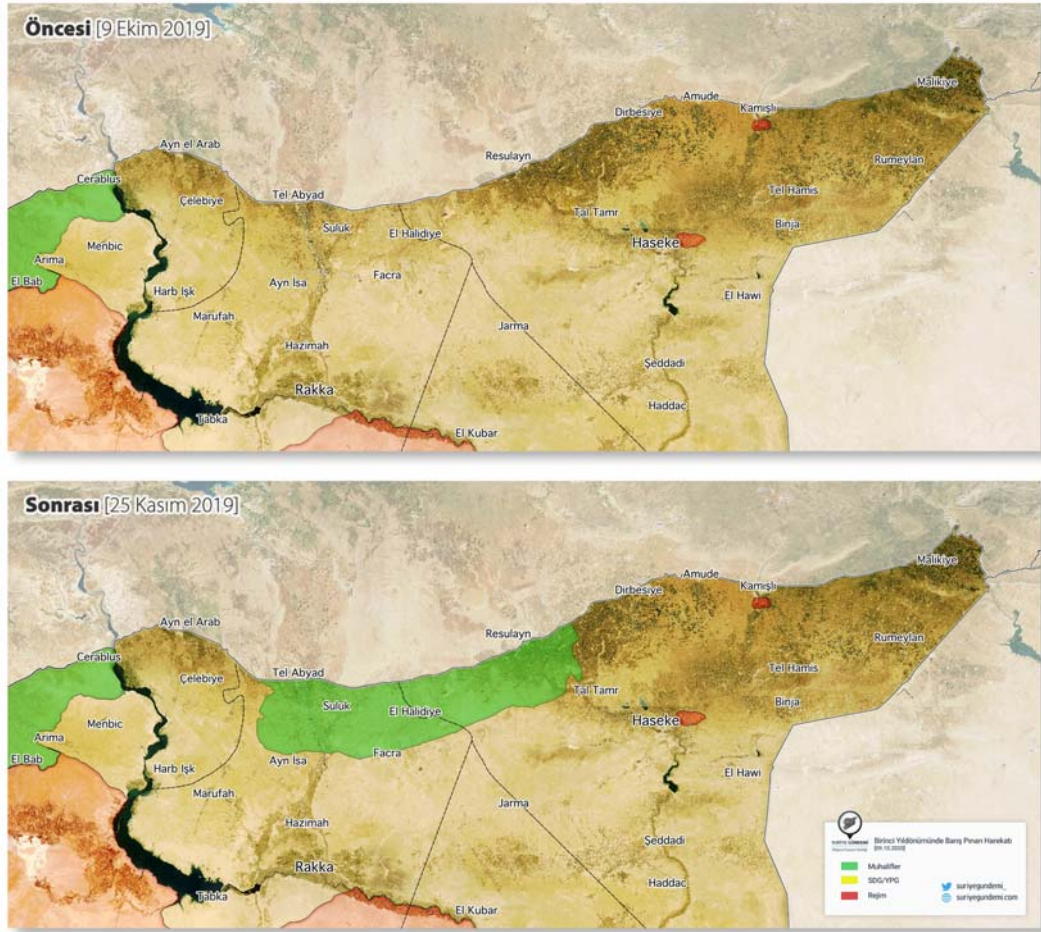
ABD ve Rusya ile varılan ayrı ayrı anlaşmaların ardından YPG/PKK'nın oldukça kısa sürede kırılan direncinin de etkisiyle BPH'nin 21. gününde Tel Abyad ve Resulayn arasındaki bölgede terör örgütü YPG/PKK'dan arındırılmış oldu. Harekatın devam eden günlerinde Ayn İsa ve Tel Temr hattında son ilerleyişler tamamlanarak, Tel Abyad ve Resulayn arasındaki, 4219 kilometre karelik bölgede terör örgütü YPG/PKK'dan temizlendi. Harekatın derinlik kapsamı bazı bölgelerde 21 kilometre bazı bölgelerde ise 32 kilometreye kadar ulaştı. BPH neticesinde yaklaşık Türkiye – Suriye sınırında 145 km uzunluğunda bir sınır hattı da terörden arındırılmış oldu. Harekat kapsamında da açıklanan sayılara göre, 1.168 terör örgütü mensubu etkisiz hale getirildi (Suriye Gündemi, 2020).

1. Yıldönümünde Barış Pınarı Harekatı

9 Ekim 2020

Kontrol Altına Alınan Bölge	Yerleşim Yeri	Derinlik	Uzunluk	Etkisiz Hale Getirilen Terörist
4.219 km²	605	21-32 km	145 km	1.168

Harita 9: Barış Pınarı Harekatı Birinci Yıl Dönümü, 9 Ekim 2020 (Suriye Gündemi, 2020)

BPH ile birlikte kontrol altına alınan Tel Abyad, Suluk ve güneyindeki Hamam Türkmen gibi bölgenin başlıca yerleşim yerlerinde Arapların yanı sıra çok sayıda Türkmen yaşamaktadır. Hamam Türkmen merkezli olarak bölgede yaklaşık 20 köyde Türkmen varlığı olduğu bilinmektedir (Suriye Gündemi, 2019). Bu anlamıyla bir

başka Türkmenlerin yaşadığı coğrafya TSK ve SMO işbirliğinde BPH ile birlikte terörden arındırılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SURİYE’DE TÜRKMENLERİN YAŞADIĞI BÖLGELER

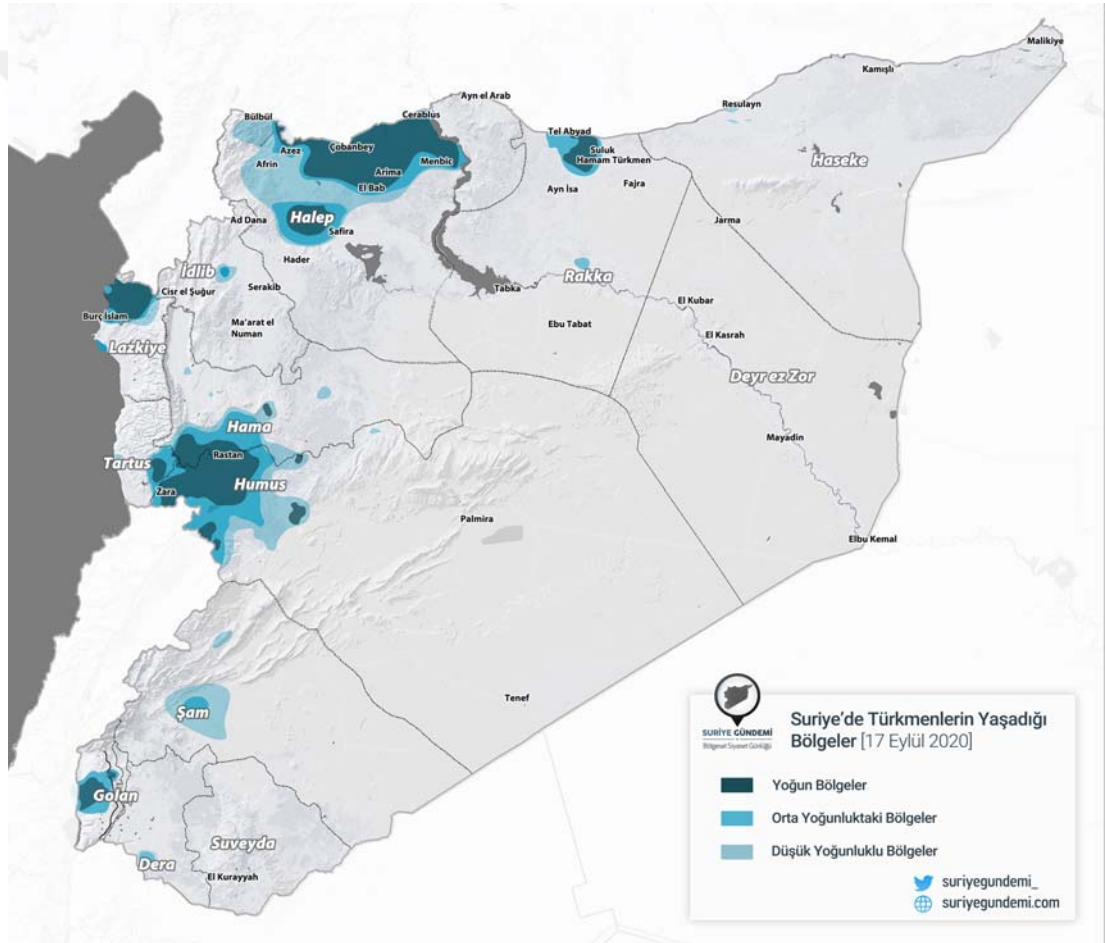
Bu bölümde Türkmenlerin modern Suriye devleti içerisinde yaşadıkları bölgelere odaklanılacaktır. Osmanlı Devleti’nin dağılmasıyla birlikte Ortadoğu’da, Sykes-Picot Anlaşması temelli sınırlar ortaya konulmuş, bu bakımdan ulus devletlerden ziyade emperyal zihniyetin paylaşımı görülmüştür. Bu zaviyeden bakıldığında Osmanlı Devleti dönemindeki Halep vilayeti Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer alan birçok şehri de kapsamaktaydı. Özellikle modern Suriye’deki Halep eyaletinin kuzey kırsalında yer alan güçlü bir Türkmen demografisi Suriye devleti sınırları içerisinde kalmıştır.

Modern Suriye’deki Türkmen yerleşimleri şüphesiz tarihi akıştan bağımsız değildir. Özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemlerindeki iskan politikaları yüzyıllarca etkisini korumuştur. Geniş perspektiften harita üzerinde bakıldığında Türkmenlerin hac yolu üzerinde dağıldıkları görülmüştür. Kuzeyden Bayır-Bucak – Halep çizgisinden güneyde Hama- Humus – Şam ve Golan’a uzanan Türkmen yerleşim silsilesini rahatlıkla görebiliriz. Bu kapsamda Suriye’de Türkmen yerleşimleri genellikle bu silsile üzerinde güçlü olmuştur. Nitekim günümüz Suriyesinde Golan bölgesi İsrail tarafından 1967 yılında işgal edilmesi neticesinde Türkmenler bölgeden çıkmak zorunda kalmıştır. Ancak diğer bölgelerdeki Türkmen nüfusu 2011 yılına değin büyük ölçüde varlığını korumuştur.

Söz konusu yerleşim bölgeleri için farklı tasnifler kullanılmış, Osmanlı sonrasında Suriye Türkmenlerini bir çatı altında toplayabilen herhangi bir teşkilatlanma bulunmadığı için de Türkmenler arasında çok ciddi bir kopukluk yaşanmıştır. Bu da bir başka sorun başlığı olan bölgeciliği dahi doğurmuştur. Bu araştırmanın konusu içerisinde yer almadığı için bu sorun hariç tutularak tarihsel ve demografik olarak güçlü Türkmen varlığına sahip bölgeler detaylı olarak incelenecek,

saha araştırmaları da dahil olmak üzere nüfuslarına ilişkin bilgiler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Bu kapsamda aşağıda, Halep, Kuneytra – Golan, şam, Lazkiye - Bayır Bucak, Hama-Humus-Tartus, Rakka, Dera ve İdlib Türkmenleri olarak ele alınacaktır. Bu doğırtuda saha kaynaklarıyla gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde oluşturan Türkmen köy ve yerleşimleri haritalandırılarak ortaya konulacaktır.

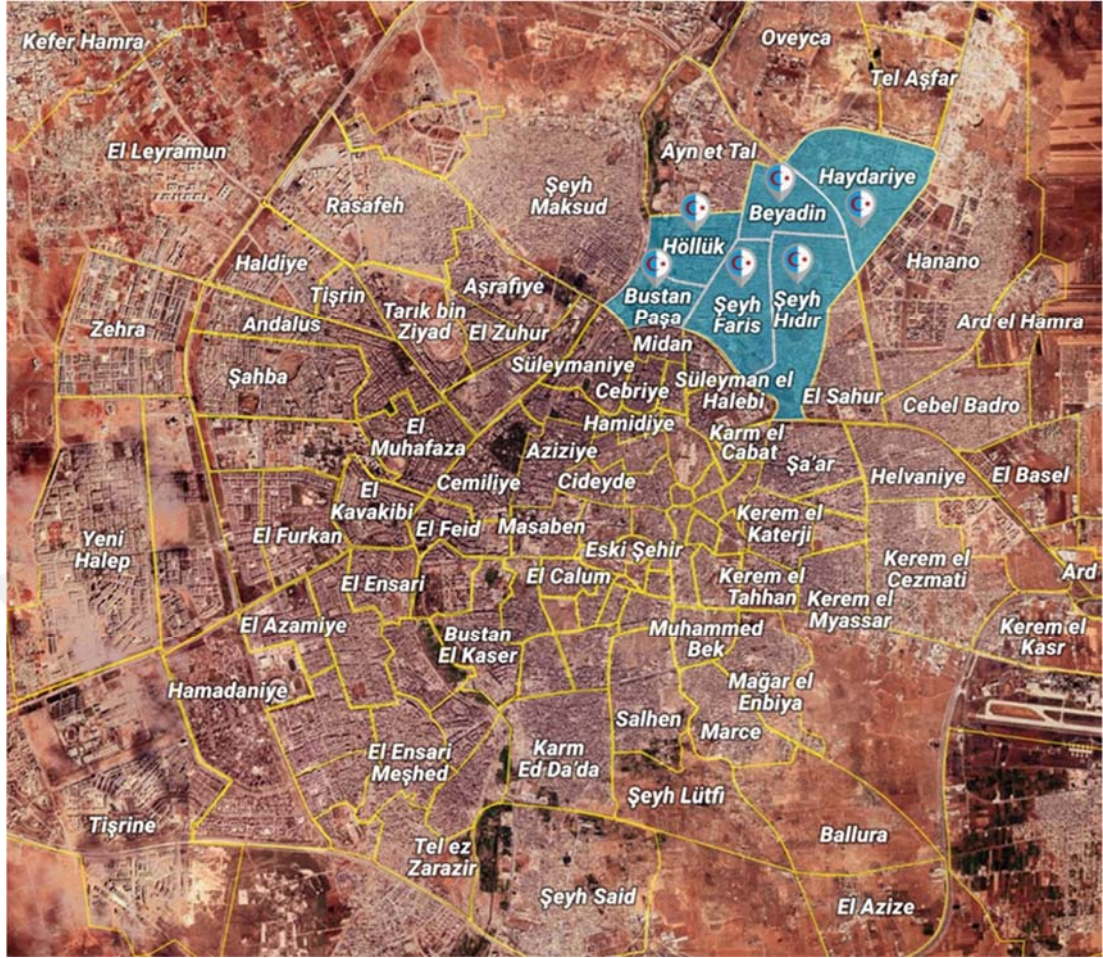

Harita 10: Suriye'de Türkmenlerin Yaşadığı Bölgeler, 17 Eylül Ocak 2020 (Suriye Gündemi, 2020)

3.1. HALEP TÜRKMENLERİ

Kadim Halep şehrinde Türkmen varlığının tarihsel aralığı bin yılın üzerindedir. Bu bakımdan daha önce işlendiği için bu bölümde Halep Türkmenlerinin modern Suriye’de yaşadığı bölgeler ele alınacak olup, tarihsel sürecine değinilmeyecektir. Ancak tarihsel varlığına vurgu yapılarak, kadim Türkmen yerleşimi olduğu, Osmanlı Devleti’nin sınırları içerisinde yer aldığı ve bu bakımdan modern Türkiye Cumhuriyeti ile bağının göz önünde bulundurulması yerinde olacaktır. Nitekim Osmanlı Devleti döneminde Halep eyaleti, modern Türkiye’den şehirleri de içine alacak şekilde büyük bir eyalet olarak anılmaktaydı. Nitekim modern Suriye devletinin ortaya çıkmasıyla birlikte Halep’teki Türkmenlerin bir kısmı Türkiye’ye göç etmiştir. Ancak büyük bir çoğunluk tıpkı Hatay gibi Türkiye’ye katılma umudu ile bölgede yaşamlarını sürdürmeye devam etmiştir.

Günümüz Suriye Arap Cumhuriyeti’nin sınırları içerisinde yer alan Halep, ülkenin idari olarak bölünmüş 14 eyaletinin nüfus olarak en büyüğüdür. 2004 yılı sayımlarına göre Halep eyaletinde nüfus 4 milyonun üzerindedir. Türkmenler çoğunlukla Halep şehir merkezinde Höllük, Bustan Paşa, Şeyh Hızır, Beyadin, Haydariye ve Şeyh Faris’te yaşamaktadır. Söz konusu mahalleler Halep şehrinin kuzeydoğusunda kalmaktadır. Büyük çoğunluğu Türkmenler oluşturduğu gibi diğer etnik kesimlerde bu mahallelerde yaşamaktadır. Keza Halep’in diğer mahallerinde de Türkmenler yaşamaktadır.

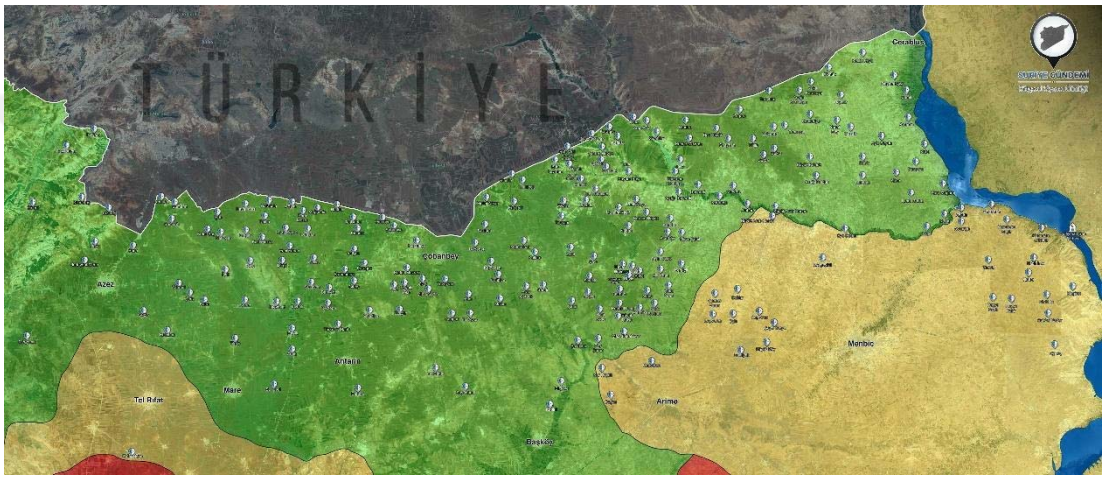

Harita 11: Halep Şehir Merkezinde Türkmenlerin Yoğunluklu Olarak İkamet Ettikleri Mahalleler, 2020 (Görücü, 2020)

Şehirdeki Türkmen nüfusun büyük çoğunluğunu kuzeydeki kırsaldan gerçekleşen göç oluşturmaktadır. Bunun yanında hem şehirde hem de kırsalda ikamet eden veya güçlü akrabalık bağları nedeniyle sık sık seyahat eden bir Türkmen varlığı olduğundan söz etmek gerekir. Nitekim Halep şehri ile kuzeydeki Türkmen yerleşimleri arasındaki mesafe oldukça kısadır. Bu nedenle şehir nüfusu ile kırsal nüfusu birbirinden ayırmak oldukça zordur. Türkiye'deki sosyolojik gerçekliğe benzer bir biçimde Türkmenler de Suriye'de köy veya kırsal yaşamlarıyla bağlarını koparmamışlardır. (F. Nabi, kişisel görüşme, 16 Kasım 2021)

Kırsalda ise Afrin ile Cerablus ilçeleri arasındaki bölgede Türkmen yerleşimleri yoğunluk göstermektedir. Bahsi geçen alan güneyde El Bab ve Menbiç çizgisine kuzeyde ise Türkiye sınırına dayanmaktadır. Bunun yanında Halep eyaletinin

diğer bölgelerinde de Türkmen nüfusa rastlamak mümkündür. Sefıra ve Menbiç ilçeleri bunun en belirgin örneğini taşımaktadır. Söz konusu kırsal bölgenin büyük bir kısmı Fırat Kalkanı Harekatı neticesinde (2016-2017) Suriye Milli Ordusu'nun kontrolündedir. Aşağıdaki gösterilen haritada görüldüğü üzere en az 160 mezra, köy, belde veya ilçede Türkmen varlığı söz konusudur. Bu yerleşim yerlerinde tamamı Türkmenlerden oluşan yerleşimler olduğu gibi Türkmenlerle birlikte genellikle Arap olmak üzere diğer etnik unsurlarında yaşadığı bilinmektedir.

Harita 12: Halep'in kuzeyindeki Türkmen Yerleşimleri, 24 Ocak 2019 (Suriye Gündemi, 2019)

Menbiç şehri ile Süleyman Şah Türbesi'nin 22 Şubat 2015 tarihindeki Şah Fırat Operasyonundan önceki yeri olan Karakozak arasında Türkmen varlığına not düşülmelidir. Nitekim bölgedeki köylerin Türkmen köyü kabul edilmesi, Menbiç'te mukim olan Beni Asid aşiretinin Türkmen kabul edilip edilmemesi ile ilgilidir. Aşiret üyelerinin bazıları veya başka aşiretlerin ileri gelenleri Beni Asid aşiretini Türkmen kabul etmektedir. Ancak aşiret üyesi olan bazı önemli isimler de aşiretin Arap kökenli olduğunu bildirmektedir. Tüm aşiret üyelerinin de kabul ettiği üzere aşiret ile Türkmenlerle bir akrabalık bağı bulunmaktadır. Beni Asid aşiretinin 25-30 bin arasında olduğu ifade edilen nüfusunun Türkmen kabul edilmesi, Menbiç şehrinin demografisi açısından önemlidir. Böylelikle Menbiç ilçesinin kırsalı ile birlikte yaklaşık 500 bin olduğu ifade edilen nüfusunun yaklaşık %8'inin Türkmen olduğu ifade edilebilir (Özkizilcik ve Görücü, 2019, s. 13-14).

3.2. KUNEYTRA & GOLAN TÜRKMENLERİ

Golan tepeleri, 1967'deki İsrail işgaline değin, Kuneytra eyaletinin bir parçasıydı. Suriye Arap Cumhuriyeti'nin resmi eyalet düzenine göre halen Golan bölgesi Kuneytra eyaletinin bir parçasıdır. Ancak 1967'deki işgal neticesinde bölge, İsrail'in kontrolüne girmiş ve bu bölgedeki yerleşik nüfus zorunlu göçe veya daha doğru bir ifadeyle sürgüne tabi tutulmuştur. İşgal öncesinde bölgede Araplar, Türkmenler, Çerkezler, Çeçenler ve Dürziler yaşamaktaydı. Verimli arazileri nedeniyle bölgede tarım faaliyetleri bölgenin ana geçim kaynağını teşkil etmekteydi. Aynı zamanda Kudüs güzergahı üzerinde bulunması nedeniyle stratejik bir öneme sahipti.

Geçmiş teknolojik imkanlar ve kırsal olması nedeniyle nüfus sayımlarının gerçekliği her zaman şaibeli olmuştur. Ancak işgal öncesinde bölgede toplam 120 bin nüfusun yaşadığı ve söz konusu nüfusun yine %25'ini, yaklaşık 30 bin, Türkmenlerin teşkil ettiği belirtilmektedir. Bu oran Suriye genelindeki Türkmen bölgelere bakıldığında Türkmenlerin ulaştığı en yüksek oranlardan birini teşkil etmektedir. Bölgede toplam 14 Türkmen köyünün bulunduğu aktarılmaktadır. Bu köyler, Kadiriye, Sindiyane, Kefer Neffah, Hışniye, Ayn el Sümsüm, Ahmediye, Razaniye, Hüseyniyet el Türkmen, Hafer, Mugayr, Ulayka, Dubayya, Maaran, Eyn Aişe'dir (A. Ağa, kişisel görüşme, 13 Aralık 2020).

Bölgede Türkmenler aşiretler olarak varlık göstermişlerdir. Bu aşiretlerin bir kısmı da şu şekildedir: Torunlar, Veliler, Assefliler, Maruflar, Şubatlılar, Bitarlılar, Şabenliler, Seyfler, Ahmedliler. Bu aşiretlere Torunlar aşiretinin lideri, liderlik etmekteydi. Golan Türkmenleri'nin son aşiret lideri olan ve hala yaşamını Şam'da sürdüren Muhammed Hayr, bir dönem Suriye Arap Cumhuriyeti'nde bakan yardımcılığı görevinde dahi bulunmuştur. Muhammed Hayr'den önce de 1920 ila 1972 yılları arasında Golan Türkmenlerine liderlik eden ve 'ağa' olarak anılan isim ise Fayez Eid Ağa'dır. (A. Ağa, kişisel görüşme, 13 Aralık 2020) Fayez Eid Ağa, Fransız

mandasına karşı mücadele eden ve İsrail işgaline karşı Türkmen birlikleriyle birlikte savaşan bir isim olarak öne çıkmıştır (Esyria, 2011).

Söz konusu köylerin tamamında Türkmenler çoğunlukla yaşarken bazı köylerde özellikle Araplar olmak üzere diğer topluluklarda yaşamaktadır. Bölgede Türkmenler, genellikle Halep ve Bayır-Bucak Türkmenlerinde görüldüğü üzere Türkçe konuşmaktadırlar. Hatta bazı kişilerin, özellikle yaşlı nüfusun, Arapça bilmediği ancak Türkçe bildiği aktarılmaktadır. Söz konusu duruma Halep veya diğer kırsal bölgelerde yaşayan eğitim görmemiş Türkmenler dahil edilebilir. Bu bakımdan Golan Türkmenleri, yüzyıllar boyunca Arap kültürünün baskın olduğu bölgelerde yaşamalarına rağmen kültürel özelliklerini korumaya özen göstermiş, dillerini unutmamışlardır (A. Ağa, kişisel görüşme, 13 Aralık 2020).

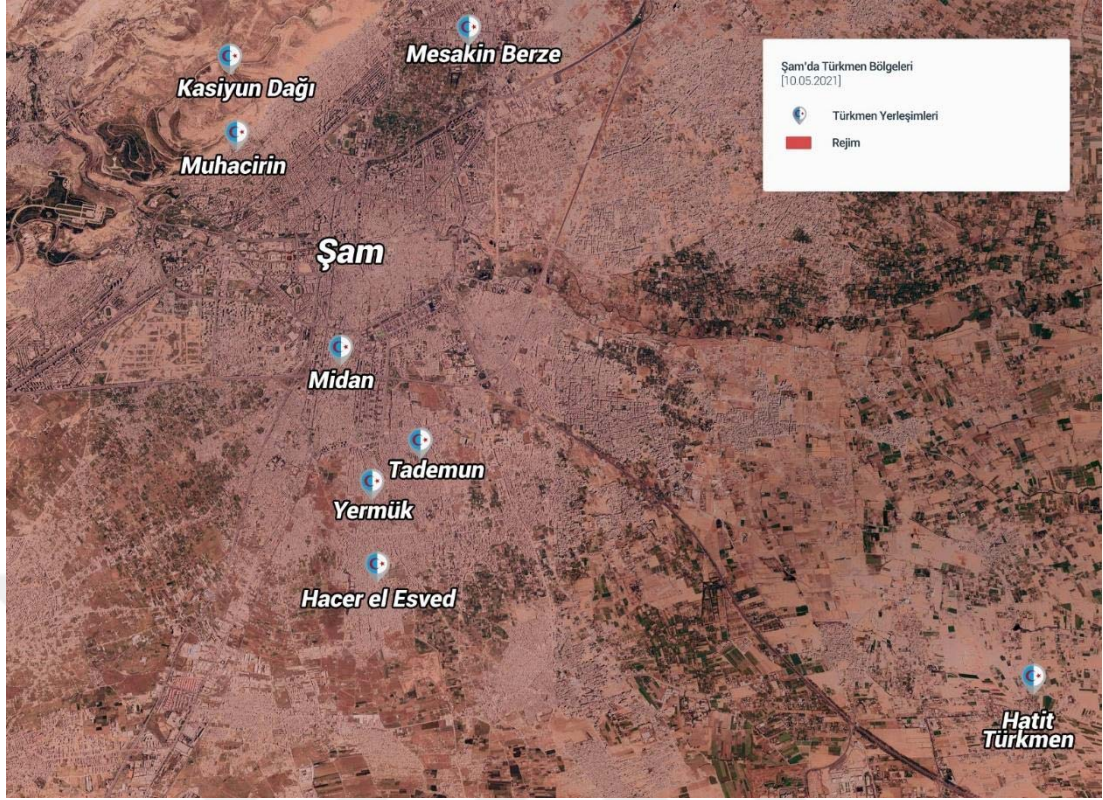
İsrail işgali neticesinde Türkmenler, bir kısmı Kuneytra'ya çoğunluğu Şam'a olmak üzere bölgeden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Kuneytra'da Golan'da bulundukları köylerin isimlerini verdikleri Sindiyane ve Ain Ayşe isimli iki köye yerleşmişlerdir. Bu bölgede 2011 sonrasında dahi Türkmenler yaşamlarını sürdürmeye devam etmektedirler. 2011 sonrasında Şam'da yaşanan büyük savaş yıkımları nedeniyle Kuneytra'daki köylere dönen Türkmenler dahi olmuştur (A. Ağa, kişisel görüşme, 13 Aralık 2020).

Golan'daki işgalin ardından Şam'a göç eden Türkmenleri, Şam Türkmenleri bölümünde incelenecektir. 2011 sonrasında asılları Golan'a dayanan Türkmenlerin önemli bir bölümü de diğer bölgelerde yaşayan Türkmenler gibi Türkiye'ye gelmişlerdir. Burada dernekleşen ve kültürel faaliyet gösteren hatta Golan Türkmenleri sivil toplum ve siyasi olarak da örgütlenmektedirler. Suriye Türkmen Meclisi içerisinde meclis üyeleri bakımından da Golan bölgesinin bir ağırlığını olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu kapsamda Golan – Şam bölgesinin son Türkmen meclisi üyeleri dağılımında %12'lik bir yer tuttuğunu ve böylelikle 4 kişiyle temsil edildiklerini söyleyebiliriz (Görücü, 2020).

3.3. ŞAM TÜRKMENLERİ

Şam'da yaşayan Türkmenleri dört farklı geçmişe sahip yerleşimci olarak ele almak mümkündür. Bu gruplar içerisinde en yüksek sayıda yerleşimciye sahip olan Golan'ın İsrail tarafından işgal edilmesinin ardından başkente gelen Türkmenlerdir. Bu Türkmenleri Cumhuriyet Devrimleri sırasında ülkeye gelenler, Osmanlı Dönemi'nde yerleşenler ve Karaçay Türkleri olarak sınıflandırılabilir (Öztürkmen vd 2011: s. 9).

Tarihsel süreçte Türkmenlerin Şam merkezinde yerleşim sağladıkları ve kırsalında yer almadığı değerlendirilmektedir. Modern Suriye'de dahi yönetim kademelerinde yer alan Türkmen olduğu bilinmektedir. Bu nedenle başkent Şam'da Türkmen yerleşimleri yönetici sıfatı, iş fırsatları ve işgal sonrası göç neticesinde belirmiştir. Türkmenlerin Şam içerisinde dağınık bir yerleşim içerisinde olduğu görülmekte, buna karşın belirli mahallelerde yoğunlaştıkları da görülmektedir. Söz konusu mahallelerin veya yerleşim yerlerinin başlıcaları; Muhacirin, Midan, Hatit Türkmen, Hacer el Esved, Tademun, Yermük Kampı, Mesakin Berze ve Kasiyun Dağıdır (A. Ağa, kişisel görüşme, 13 Aralık 2020).

Harita 13: Şam'da Türkmenlerin Yoğun Olarak İkamet Ettiği Yerleşim Yerleri, 10 Mayıs 2021 (Suriye Gündemi, 2021)

Yukarıda yer alan haritalandırma üzerinden de görüleceği gibi Türkmenler, genel manada Şam'ın merkezine görece uzak yerleşim yerlerinde yoğunlaşmıştır. Özellikle Yermük Kampı'nın Filistinli mültecilere de ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Bu nedenle Şam içerisinde yaşayan Türkmenlerin sosyo-ekonomik olarak belirli bir vasatın altında kaldığı değerlendirilebilir. Şam eyaleti içerisinde dağınık bir yerleşime sahip olmaları Türkmen toplumunun yukarıdaki ismi sayılan mahallelerde dahi çoğunluğa sahip olmasına imkan tanımamıştır.

Şam şehrinin merkezindeki Türkmenler yalnızca yukarıda bahsi geçen yerleşim yerlerinden teşkil değildir. Örnek olarak Doğu Guta bölgesinde de Türkmen nüfusun bulunduğu bilinmektedir. Nitekim yaşanan halk ayaklanması sonucunda Doğu Guta'da rejim kuşatmasında kalan, muhalif bir Türkmen askeri grup olan, Şam ve Golan Türkmen Tugayı bulunmaktadır. Grubun liderliğini yapan Ebu Muhammed Barbaros künyeli Nizar Sohta Bayır – Bucak asıllı olduğu gibi, grubun isminden de anlaşılacağı üzere Golan kökenli Türkmenler de bulunmaktadır (Görücü, 2020).

Bu grupların yanında halk ayaklanmasının başlarında oluşturulan Türkmen birlikleri de söz konusudur. Sayılarının beşe ulaştığı zikredilen birliklerin en önemlilerinden biri Halid Bereket'in liderlik ettiği İmam Zahabi birliğidir (Orhan, 2013). Söz konusu örneklikler, Şam Türkmenlerinin yapısını anlamak adına oldukça kıymetlidir.

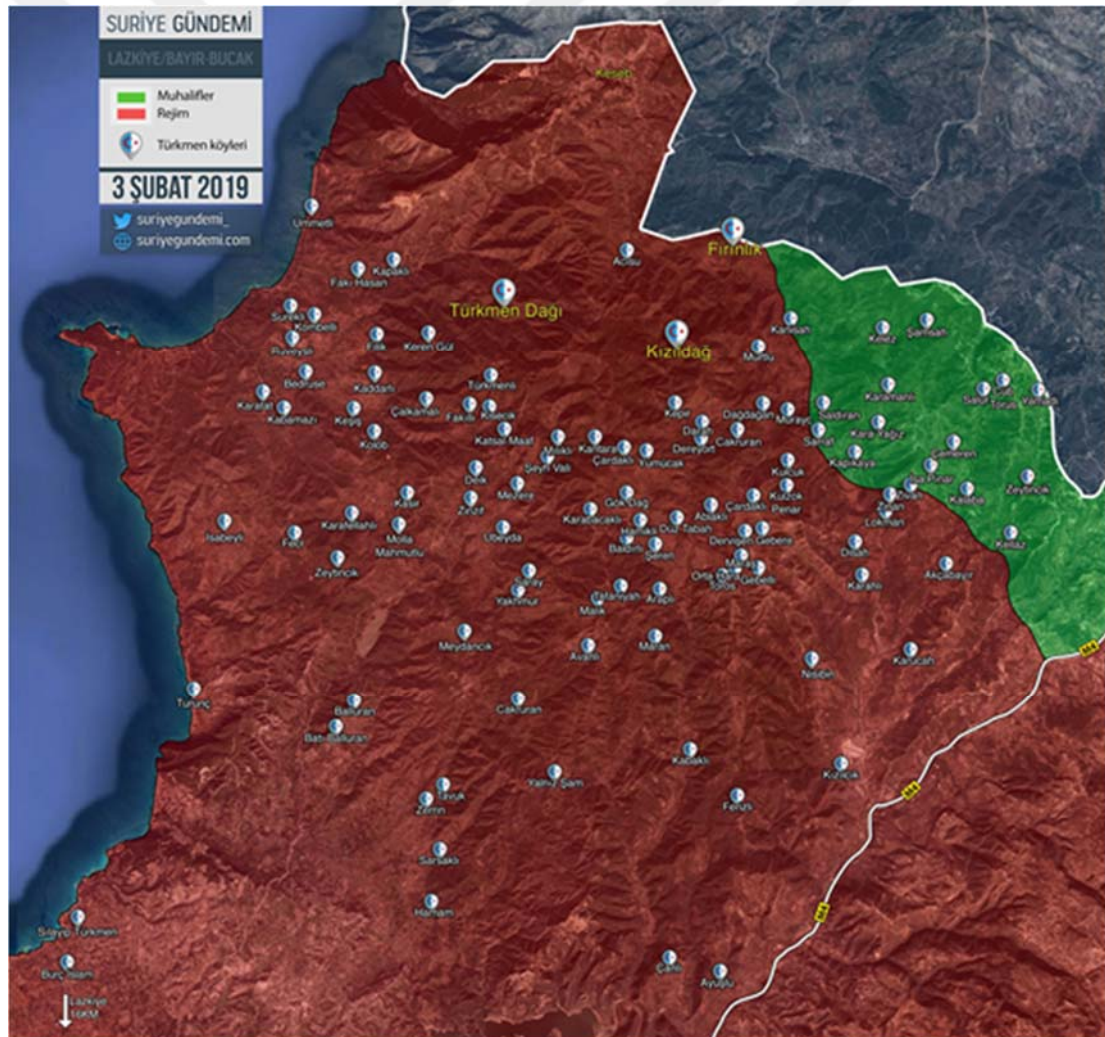
Şam'daki Türkmen varlığına bakıldığında yukarıda da zikredildiği üzere en kalabalık grubun Golan'dan göçen Türkmenler olduğu bilinmektedir. Bazı yerleşim yerlerini de Golan göçmenleri oluşturmuştur. Örnek vermek gerekirse Hacer el Esved'de ilk yerleşimciler Türkmenlerdir. Ardından bölgeye Arapların ve diğer göçmenlerin yerleşimiyle birlikte bölgede Türkmen varlığı en büyük azınlık konumuna geçmiştir. Bölgenin ileri gelenlerinin ifadelerine göre hiçbir yerleşim yerinde Türkmenler %50'nin üzerinde bir varlığa sahip değildirler (A. Ağa, kişisel görüşme, 13 Aralık 2020).

Şam Türkmenleri genel olarak incelendiğinde Golan göçmeni Türkmenlerin Türkçelerini koruduğu gözlemlenmiştir. Ancak zaman içerisinde ve mevcut rejim şartları altında sonraki nesillerin ana dil bilgilerini eski nesile oranla koruyamadıkları gözlemlenmiştir. Yaklaşık 250 bini bulan Şam'daki Türkmen nüfusunun 2011'deki halk ayaklanmasından bu yana yarısının şehirde kaldığı, diğer yarısının ise başta Türkiye, Avrupa, Lübnan ve başka ülkelere dağıldığı belirtilmiştir (A. Ağa, kişisel görüşme, 13 Aralık 2020).

Bazı Şam Türkmenlerinin de Suriye'de muhaliflerin kontrol ettiği bölgelere geldiği görülmüştür. Şam'da faaliyet gösteren bazı Türkmen askeri grupların Suriye'nin kuzeyindeki muhalif gruplara katıldığı gözlemlenmiştir. Nitekim aynı örneklem, Humus Türkmenlerinde de görülmüştür. Esed rejiminin Humus'u tam anlamıyla ele geçirmesiyle gerçekleştirilen anlaşmalarla kuzeye geçen Türkmenler, genellikle Türkmenlerin bulunduğu gruplara dahil olmuş, ailelerini de bu bölgelere taşımışlardır.

3.4. LAZKİYE, BAYIR-BUCAK TÜRKMENLERİ

Bayır-Bucak Türkmenleri isimlendirmesi, Osmanlı Devleti'nin dağılmasıyla ortaya çıkmıştır. Halep vilayetine bağlı bölge, Halep Türkmenleri olarak anılırken Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte bölge Türkmenleri, yerleşim yerlerinin adı olan Bayır-Bucak ile anılmaya başlanmıştır. Bu nedenle söz konusu ayırım, yeni dönemin ortaya koyduğu bir zaruret olmuştur. Bayır-Bucak olarak adlandırılan bölge Burç İslam'dan başlayarak bugünkü Türkiye sınırına kadar olan bölgeye kadar olan bölgeye denilmektedir. Bölgede Ermenilerin yaşadığı Keseb kasabası istisna durumdadır.

Harita 14: Bayır – Bucak Bölgesinde Türkmen Yerleşim Yerleri 3 Şubat 2019 (Suriye Gündemi, 2019)

Yukarıdaki haritada da görüldüğü üzere, Lazkiye kırsalında yer alan Türkmen varlığı Burç İslam kasabası ile başlamaktadır. Burç İslam, Lazkiye şehir merkezine 16 kilometre mesafede yer almaktadır. Bu nedenle Halep örneğinde olduğu gibi Bayır-Bucak bölgesindeki Türkmenler de şehir merkeziyle oldukça yakın etkileşime sahiptir. Bu nedenle Lazkiye şehrinde de Türkmen mahalleleri bulunmaktadır. Bu mahalleler; Ali Cimal, Kale, Kırmızı Harar ve Tecmil Uveyni'dir. Ali Cimal mahallesinin yaklaşık %90'ı Türkmendir. Burç İslam bölgesinden başlayan kırsal bölgede ise başlıca köy olmak üzere yaklaşık 100 yerleşim yeri bulunmaktadır. Bölge kaynaklarının ifadelerine göre, Lazkiye ve Bayır-Bucak bölgesinde toplam 100-150 bin arasında bir Türkmen nüfusu söz konusudur (M. Silo, kişisel görüşme, 15 Kasım 2021).

Lazkiye şehir merkezindeki mahallelerde Türkmenlerle birlikte başta Araplar olmak üzere diğer etnik unsurlar da yaşarken kırsalda Türkmenlerin nüfusun tamamını oluşturduğunu ifade edebiliriz. Türkmen Dağı / Bayır-Bucak bölgesi, diğer bölgelere nazaran Türkmenlerin nüfusun tamamını oluşturduğu bir bölge olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle bölge, Türkçeyi de iyi bilen halkı ile Türkiye kamuoyunda bilinmektedir. Özellikle de halk ayaklanmasından sonra bölgenin savaşın merkez konumlarından biri olması ve Türkmenlerin muhalif kanadın tarafı olarak savaşa müdahil olması, Türk kamuoyunda Bayır-Bucak bölgesinin bilinmesine neden olmuştur. Aynı zamanda Suriye'de Türkmenlerin yaşadığı bölge olarak dikkat çekmesi uluslararası basına da yansımış, El Cezire Suriye Türkmenlerini belgesel olarak ele almıştır (Al Jazeera, 2017).

Bayır-Bucak bölgesinde yaşayan Türkmenler zaman içerisinde Suriye'nin şehir merkezlerine göç edenler olduğu gibi Türkiye'ye gelenler de olmuştur. Özellikle Hatay'ın Türkiye'ye katılması ile birlikte artan baskı Türkmenlerin Türkiye'ye iltica etmesine sebebiyet vermiştir. Bu nedenle Türkiye içerisinde, 2011 yılındaki halk ayaklanmasının da öncesinde Bayır-Bucak Türkmenleri belirli bir popülasyona ulaşmıştır. Öyle ki Türkiye'de çeşitli illerde Bayır Bucak göçmenleri dernekleşme yoluna gitmiştir (Aydın, 2017: s. 97). Nitekim Suriye Türkmen Meclisi'nde görev

alanların azımsanmayacak bir kısmı Türkiye'ye göç eden Bayır-Bucak Türkmenlerinden oluşmaktadır.

2011 yılının ardından protesto gösterilerinin silahlı savaşa dönüşmesi ile birlikte, özellikle de Halep ve Bayır & Bucak Türkmenleri, savaşta muhalefet saflarında yer alarak savaşın tarafı olmuştur. Bu nedenle, Türkmen bölgeleri savaşın merkezleri olduğu gibi, Türkiye'ye gelen göçün de önemli bir kısmını teşkil etmişlerdir. Bayır Bucak Türkmenleri rejimin sivilleri de hedef almasıyla (Omar, 2016) öncelikle Yayladağı'ndaki kamplara ardından da Türkiye'nin çeşitli illerine dağılmıştır. Günümüzde Türkmen Dağı bölgesinde savaşa taraf olan Türkmenlerin tüm köyleri boşaltılmış durumdadır. Muhafiflerin elinde bulunan bazı köylerde de siviller terk etmiş, köyler askeri alan olmuştur (A. Orli, kişisel görüşme, 22 Kasım 2021).

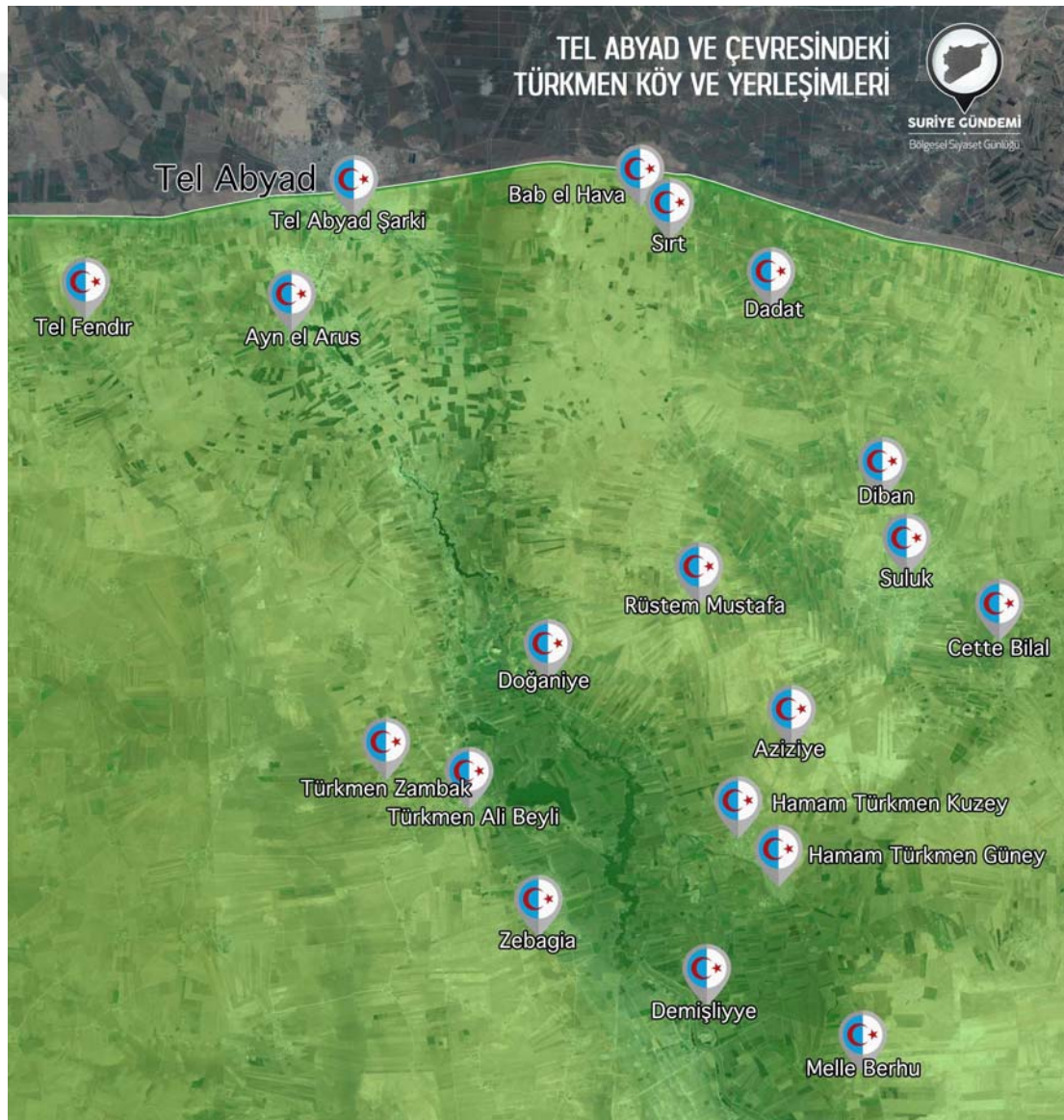
Türkiye'ye göç edenlerin Bayır-Bucak'ın çoğunlukla Bayır kısmından olduğunu ifade etmek doğru olacaktır. Bölge kaynaklarına göre Lazkiye Türkmenlerinin önemli bir bölümü bölgede kalmıştır. Nüfusa sayısı bakımından resmi veriler olmasa da Lazkiye Türkmeni nüfusunu 100 ila 150 bin arasında sayıldığı bir denklemde bu sayının yalnızca 30-40 bini arasında bir Türkmenin göç ettiği söylenebilir (M. Silo, kişisel görüşme, 15 Kasım 2021).

3.5. RAKKA TÜRKMENLERİ

Fırat Nehri'nin doğusunda ciddi bir popülasyon olarak Türkmen varlığının bulunduğu eyalet Rakka'dır. Rakka'daki Türkmen varlığının Osmanlı Devleti döneminde gerçekleşen sürgünlere dayandığı bildirilmektedir. 2011 yılına değin Rakka şehir merkezinde yaşayan yaklaşık 30 ila 50 bin arasında Türkmen olduğu ifade edilmektedir. Ancak söz konusu Türkmenlerin Türkçeyi neredeyse tamamen unuttukları gözlemlenmiştir. Çok nadir de olsa Türkçe bilenler genelde Rakka'nın kuzey kırsalı Tel Abyad bölgesindeki köylerde yaşayanlar olarak ifade edilebilir.

Burada yaşayan Türkmenlerin de neredeyse tamamının Türkçeyi bilmedikleri söylenebilir.

Rakka şehir merkezi haricinde Türkmenler, Tel Abyad, Suluk ve çevresindeki köylerde yaşamaktadır. Tamamının Türkmen olduğu köyler olduğu gibi, bölgenin en büyük yerleşim yerlerinden biri olan Hamam Türkmen söz konusu duruma örnektir, Arapların da yaşadığı köyler bulunmaktadır. Aşağıdaki haritada da görüleceği üzere Türkmenlerin Türkiye sınırına yakın bölgelerde yaşadıkları görülebilir.

Harita 15: Tel Abyad ve Çevresindeki Türkmen Yerleşimleri, 29 Kasım 2019 (Suriye Gündemi, 2019)

Hamam Türkmen kasabasının bölgenin merkezlerinden biri olduğu ifade edilebilir. Kasaba, tamamen Türkmenlerden oluşmaktadır. Ancak halkın büyük bir bölümü Türkçe bilmemektedir. 2011 yılından sonra bölge, ilk olarak muhaliflerin kontrolüne girmiştir. Ardında da terör örgütleri DEAŞ ve YPG/PKK'nın hakimiyetine girdiği için Türkmenlerin bir bölümü bölgeden göç etmek durumunda kalmıştır. Özellikle YPG/PKK işgali döneminde nüfusu yerinden etmeye yönelik baskılar medyaya da yansımıştır (Al Jazeera Türkçe, 2015) Bölgenin nüfusu yaklaşık olarak 15 bin civarındadır. Hamam Türkmen'in ardından en büyük nüfusa sahip Türkmen köyü ise Zebagia'dır, köyün yaklaşık bin nüfusu bulunmaktadır.

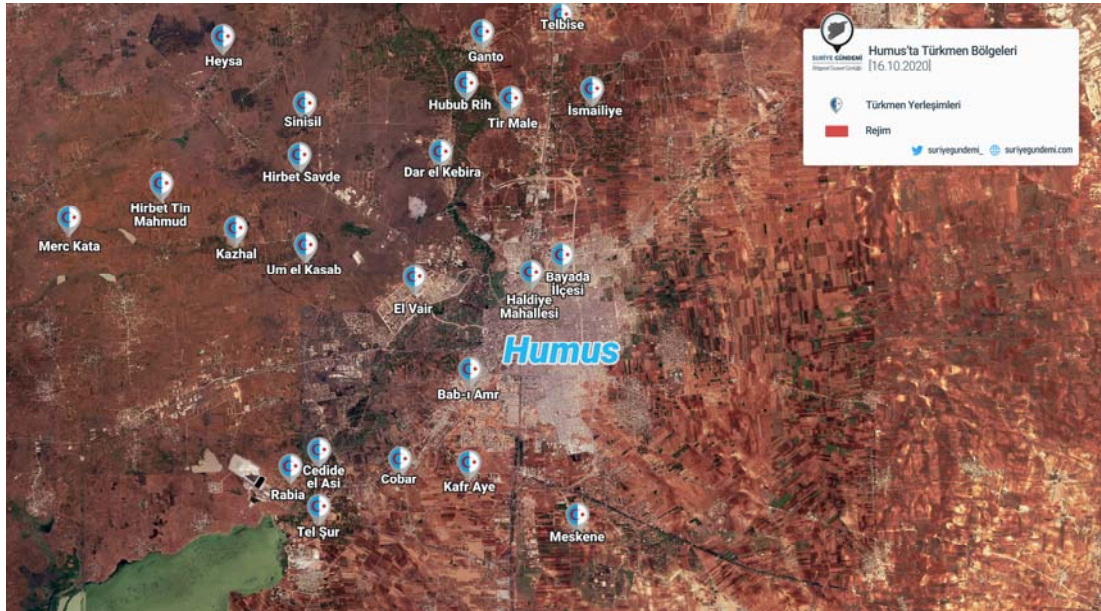
Bölgedeki Türkmen varlığını anlamak adına Dede aşiretinin etkinliğine de dikkat çekmek gerekmektedir. Dede aşiretinin Tel Abyad, Hamam Türkmen ve Rakka merkezde yaşayan mensupları bulunmaktadır. Dede aşiretinin bazı üyeleri, halk ayaklanmasına aktif destek vererek muhalif kurumlarda görev de almıştır. Muhalifler Tel Abyad'ı kontrol ettiklerinde kendisi de Dede aşireti mensubu olan Ekrem Dede, Tel Abyad Mahalli Meclisi'ne başkanlık yapmıştır. 2013 yılında şehre DEAŞ'ın gelmesiyle birlikte Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmış, 2019 yılında gerçekleştirilen Barış Pınarı Harekatı ile birlikte yeniden şehrine dönme imkanı bulabilmiştir (Suriye Gündemi, 2019).

3.6. HAMA, HUMUS VE TARTUS TÜRKMENLERİ

Suriye'de Türkmenlerin en yoğun bölgelerin başında şüphesiz Humus şehri gelmektedir. Tarihsel olarak, Türkmenlerin bir yerleşim yeri olan Humus'ta Türkmenlerin büyük bir bölümü, Türkmen kimliklerini kaybetmişlerdir. Ayrıca Türkçeyi de bilmedikleri gözlemlenmiştir. Bu Türkmenlerin yanında Türkmen asıllı olduklarını bilen ancak yine de Türkçeyi bilmeyen Türkmenlerin bulunduğunu söylemek mümkündür. Şehir merkezinden kırsala gidildikçe Türkçe bilme oranı artsa da yüksek bir oran olduğunu ifade etmek güçtür.

Tüm bu nedenlerle Humus, Hama ve Tartus vilayetlerindeki Türkmen nüfusun sayısını tespit etmek oldukça zorlaşmaktadır. Ancak Halep'in ardından en çok Türkmen nüfusa sahip olan bölgenin de Humus, Hama ve Tartus eyaletleri olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bölgedeki Türkmen nüfusu tam olarak bilinmese de 200 ila 300 bin arasında olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim Suriye Türkmen Meclisi'nde gerçekleştirilen son seçimde Hama, Humus ve İdlib vilayetlerinin meclis üyeleri, Halep'in %35'lik ağırlığının ardından %26'lık bir oran ile ikinci sırada yer almaktadır (Görücü, 2020).

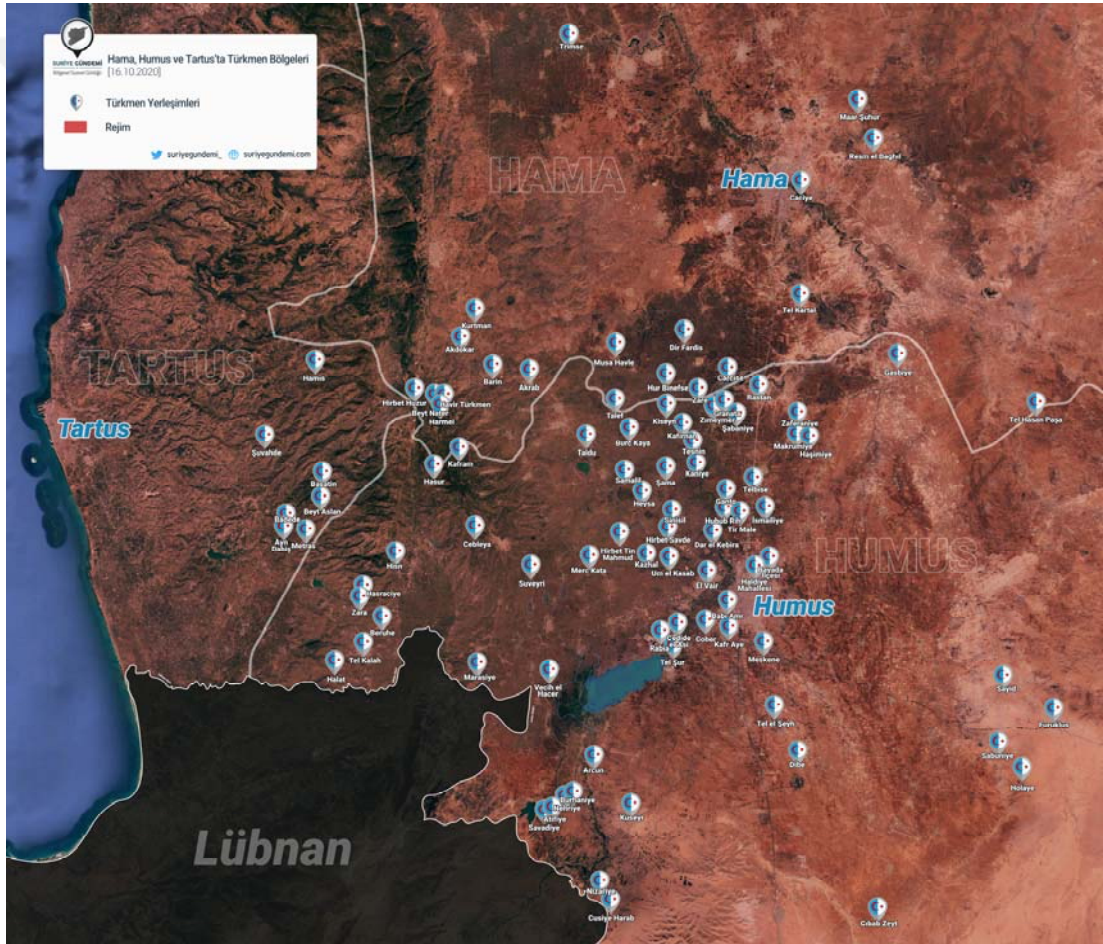
Hama ve Tartus eyaletlerine bağlı Türkmen varlıkları, Humus şehriyle ilintili olduğu için birlikte değerlendirilmiştir. Aşağıdaki haritada da görüleceği üzere Humus şehir merkezinde; Bab-ı Amr, Halidiye, Bayada, El Vair, Kafr Aye, Cobar ve Meskene gibi Türkmenlerin yoğun yaşadığı mahalleler bulunmaktadır. Bu mahallelerin yanı sıra Humus'un kuzeyinde yer alan Telbise ilçesi ve çevresinde de Türkmen yerleşimlerin yer aldığı görülebilir.

Harita 16: Humus Şehir Merkezi ve Çevresindeki Türkmen Yerleşimleri, 16 Ekim 2020 (Suriye Gündemi, 2020)

Humus'un eyaletinin özellikle de Lübnan sınırında Türkmen köyleri ve kasabaları bulunmaktadır. Söz konusu Türkmen köylerinin Lübnan sınırları içerisinde

kalan Türkmen köyleri ile akrabalık bulunduğu bilinmektedir (F. Nabi, kişisel görüşme, 16 Kasım 2021). Nitekim savaşın söz konusu köylere de gelmesiyle Suriye tarafında yer alan Türkmenler, Lübnan'daki akraba köylerine göç etmek durumunda kalmıştır. Aşağıdaki haritada görüleceği üzere Lübnan sınırında yer alan Savadiye, Zara, Tel Kalah, Marasiye, Nizariye ve Cusiye Harab gibi köylerden Lübnan'a göçler yaşanmıştır. Özellikle Zara'nın rejimin büyük bir saldırısına maruz kaldığı ve çok sayıda Türkmen'in hayatını kaybettiği basına da yansımıştır (Al Jazeera Türkçe, 2014).

Harita 17: Humus, Hama ve Tartus Bölgelerindeki Türkmen Yerleşimleri, 16 Ekim 2020 (Suriye Gündemi, 2020)

Yukarıdaki haritada görüleceği üzere, Humus eyaletinin kuzey sınırı ile Hama eyaletinin güney sınırı ve yine Humus eyaletinin batı sınırları ile Tartus eyaletinin Türkmen yerleşimlerinin bitişik pozisyonunda olduğu görülmektedir. Bu nedenle bölgenin bir bütün olarak değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Nitekim Hama

merkezinde yalnızca Caciye mahallesinde Türkmen yoğunluğu görülürken güneyindeki kırsal bölgede Türkmen yoğunluğunun arttığı görülmektedir. Özellikle Hama güneydoğusundaki Havir Türkmen, Hirbet Huzur, Beyt Nater, Harmel, Barin, Akrah, Akdokar ve Kurtman köylerinin olduğu bölge Türkmen yoğunluğu ile dikkat çekmektedir. Hama Türkmenlerinin de neredeyse tamamının Türkçeyi bilmediği görülmektedir. Araplaşanlar olduğu gibi Türkmen geçmişlerini kabul edenler de bulunmaktadır.

Tartus eyaleti ise Türkmenlerin oldukça az yaşadığı eyaletlerden biri olmasına rağmen eyaletin doğusunda Türkmen köylerine rastlanmaktadır. Söz konusu köylerin isimleri; Beyt Aslan, Basatin, Badede, Ayn Debiş, Metras, Şuvahde ve Hamistir. Bunun yanında yine Tartus şehir merkezinde az da olsa Türkmen varlığından söz etmek mümkündür. Tartus Türkmenleri de Türkçe bilmezken Türkmen kimliklerini muhafaza ettikleri söylenemez. Ancak Türkmen geçmişe sahip olduklarını ifade etmektedirler (F. Nabi, kişisel görüşme, 16 Kasım 2021).

3.7. DERA TÜRKMENLERİ

Günümüzde çoğunluğu Araplaşmış Dera Türkmenleri, Dera bölgesinde yaklaşık on yerleşim yerinde yaşamaktadır (Öztürkmen vd 2011: s. 21). Türkmenlerin ağırlıkta olduğu bir bölgeden söz etmek mümkün değildir. Dera Türkmenleri'nin Osmanlı Dönemi'nde hac yolunu güvenliğe almak üzere yerleştirilen Golan Türkmenleriyle benzer bir geçmişe sahip olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında Dera Türkmenleri'nin Ürdün'e kadar uzanan tarihsel varlığı bulunsa da Araplaşmanın önüne geçilemediği gözlemlenmiştir.

3.8. İDLİB TÜRKMENLERİ

İdlib Türkmenleri, Cısr el Suğur bölgesinde bulunan üç Türkmen köyü ile birlikte çeşitli vesilelerle İdlib şehir merkezinde yaşamını sürdüren Türkmenlerden oluşmaktadır (F. Nabi, kişisel görüşme, 16 Kasım 2021). Cısr el Suğur'daki Türkmen varlığı da Reyhanlı/Hatay Türkmenlerinin bir uzantısıdır (Öztürkmen vd 2011: s. 21). Cısr el Suğur ilçesinin kuzeyinde yaşayan Türkmenler olduğu gibi; Sukkeriye, el Hamama ve el Naciye köylerinde yaşayan Türkmenler bulunmaktadır. Bölgedeki Türkmenlerin dillerini kaybettikleri ifade edilmektedir.

2015 yılından itibaren İdlib eyaletinin muhaliflerin eline geçmesiyle birlikte rejim diğer bölgelerden göçe tabi tuttuğu kişileri İdlib'e ve Suriye'nin kuzeyindeki diğer muhaliflerin kontrolündeki bölgelere göndermiştir. Bu vesileyle özellikle Humus Türkmenlerinin bir bölümü İdlib'e gelmiştir. Bunun yanında Türkmen Dağı bölgesinden de bölgeye göç eden az sayıda Türkmen'in olduğu bilinmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.TÜRKMEN SİYASİ YAPILANMALAR

Suriye Arap Cumhuriyeti tarihi incelendiğinde herhangi bir Türkmen siyasi yapılanmaya rastlamak mümkün değildir. Siyasi yapılanma bir kenara Türkmenlerin herhangi bir sivil toplum örgütü kurmasına dahi müsaade edilmemiştir. Hatay'ın Türkiye'ye katılması ve ardından ikinci dünya savaşı döneminde Türkmenlerin birtakım protesto gösterileri düzenleyerek Türkiye'ye katılmak istemeleri, Suriye devleti tarafından her zaman bir tehdit olarak algılanmalarına sebebiyet vermiş, bu nedenle Türkmenler üzerinden baskı hiçbir dönem eksik olmamıştır.

Özellikle Suriye Arap Cumhuriyeti'nde gerçekleşen Baas darbesi ve ardından gelen Esed ailesinin yönetimi, Türkmenleri asimile etmeye yönelik politikalar izlenmiş, Türkmenlerin sahip olduğu araziler kamulaştırılarak, Türkmenlerin kamu hizmetlerinden faydalanması bir yana kamuda üst düzey görevlere dahi gelmesi imkansız hale gelmiştir. Böylelikle, 2011 yılındaki halk ayaklanmasına değin Türkmenler ne siyasi ne de kültürel herhangi bir teşkilatlanma girişiminde dahi bulunamamıştır.

2011 yılındaki başlayan protesto gösterilerinin ardından Türkiye'de halihazırda bulunan Suriye Türkmenleri, teşkilatlanma çalışmalarına başlayarak bir takım siyasi teşekküller ortaya koymuşlardır. Bu girişimler, yerel düzeyde ve sığ bir zeminde icra edildiğinden ötürü anlamlı bir sonuç ortaya çıkmamıştır. Halk ayaklanmasının giderek silahlı mücadeleye dönmesinin ardından ortaya çıkan Suriye tablosu, sahadan uzak yürütülen siyaseti reddetmiştir. Esasen söz konusu sorun yalnızca Türkmenlerin değil, tüm Suriye muhalefetine sorunu olarak 2021 yılı itibariyle de devam etmektedir.

Türkmenlerin ilk siyasi oluşumları 2011 yılında zemini oluşturulan ve 2012’de kuruluşları ilan edilen Suriye Demokratik Türkmen Hareketi ile Suriye Türkmen Kitle partileri olmuştur. Söz konusu siyasi partilerin ardından Türkmenler için birleştirici bir yaklaşım ortaya konulmuş, bu yaklaşımın neticesinde de 2012’nin sonlarına doğru Suriye Türkmen Platformu’nu oluşturmuştur. 15 Aralık 2012’de de İstanbul’da 1.200 delegenin bir araya gelmesiyle birlikte Türkmenleri temsil edecek bir meclisin kurulması fikrini ortaya çıkmıştır. 30 Mart 2013’te dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın da katılımı ile Suriye’nin tüm bölgelerinden gelen 400 delegenin oyu ile Ankara’da Suriye Türkmen Meclisi kurulmuştur (Acun ve Görücü, 2018).

Söz konusu meclis, çeşitli Türkmen siyasi fraksiyonları bir araya getirmeyi amaçladığı gibi, Türkmenlerin ortak bir diaspora anlayışı oluşturmalarını hedeflemiştir. Nitekim Ankara’da gerçekleştirilen kuruluş toplantısı Türkiye Cumhuriyeti devlet yetkililerinin de yüksek katılımıyla birlikte Suriye Türkmenleri için adet siyasi bir miladı oluşturmaktadır.

4.1. TÜRKMEN SİYASİ PARTİLER

4.1.1. SURİYE TÜRKMEN KİTLE PARTİSİ

Suriye Türkmen Kitle Partisi, Suriye Türkmenlerinin kurmuş olduğu ilk siyasi girişimlerinin bir çabası olarak ortaya çıkması ve aynı zamanda Türkmenlerin ilk siyasi partisi olması bakımından bir öneme haizdir. Mart 2011’deki protesto gösterilerinin devamında, Suriye muhalefetine yeni teşkilatlandığı bir dönemde, Ali Öztürkmen’in liderlik ettiği Suriye Türkmen Hareketi ile çalışmalar başlamıştır. Bekir Atacan’ın Kurucu Genel Başkanı olduğu Suriye Türkmen Birliği Derneği ile Suriye

Türkmen Hareketi birleşerek, Suriye Türkmen Kitleleri bir diğeri ismiyle Suriye Türkmen Kitle Partisi ortaya çıkmıştır (Orhan, 2013).

Kasım 2011’de teşkil edilen Suriye Türkmen Kitle Partisinin Kurucu Genel Başkanı Bekir Atacan olurken, Genel Başkan Yardımcısı ise Ali Öztürkmen olmuştur. Bekir Atacan ve Ali Öztürkmen’in söz konusu oluşumdaki görevleri oldukça kısa sürmüş, Ocak 2012’de Suriye Türkmen Kitleleri’nden ayrılmışlardır. Bekir Atacan ve Ali Öztürkmen’in ayrılışı, Bekir Atacan’ın Ali Öztürkmen’i parti başkanlığına aday göstermesi ancak bunun kabul edilmemesi olmuştur. Söz konusu durum üzerine Bekir Atacan da Ali Öztürkmen ile birlikte partiden ayrılmıştır (A. Orli, kişisel görüşme, 22 Kasım 2021).

15 Şubat 2012’de Suriye Türkmen Kitle Partisi’nin Genel Başkanlığı’na Yusuf Molla seçilmiştir. Yusuf Molla, görevini yaklaşık bir yıl sürdürdükten sonra partinin genel başkanlığına Adnan Aşkar seçilmiştir. Suriye Türkmen Kitle Partisi, Adnan Aşkar döneminde Suriye Türkmen Meclisi’nin kurulmasıyla birlikte mecliste üyeleri ile birlikte temsil edilmeye başlanmıştır. Meclise giren ve Türkmen siyasetinde rol alan ilk Türkmen siyasi partilerden birisi de böylelikle Kitle Partisi olmuştur (A. Vezir, kişisel görüşme, 25 Kasım 2021).

Suriye Türkmen Meclisi’nin kuruluşu ve işleyişi döneminde parti içerisinde bazı bölünmeler yaşanmıştır. Nitekim, Adnan Aşkar’ın yerine partinin genel başkanlığına 24 Eylül 2013’te Turgay Molla Musa seçilmiştir. Turgay Molla Musa, Türkmen Meclisi’ne parti kontenjanından STM’ye girmiş bir kişi olarak, partinin genel başkanlığına seçilse de bir süre sonra görevini Yusuf Molla’ya devretmiştir. Böylelikle Yusuf Molla, partinin başına ikinci kez seçilmiştir (A. Vezir, kişisel görüşme, 25 Kasım 2021).

10 Aralık 2017’ye gelindiğinde ise Kitle Partisinin Genel Başkanlığı’na Ahmed Mustafa seçilmiştir. Ahmed Mustafa, Vecih Cuma’nın seçildiği ilk meclis

kongresinde, Şubat 2018’de parti kontenjanından STM’ye girmiştir. Parti genel başkanlığının yanı sıra mecliste üyelik yapan Ahmed Mustafa, partinin genel başkanlığına 2019 yılında ikinci kez seçilmiştir. Vecih Cuma’nın diğer partilerde olduğu gibi Kitle Partisi’ni de Suriye içerisinde kongre yapmaya davet etmesine karşılık parti yönetiminin bu teklife olumlu yanıt vermemiştir. Bunun üzerine Vecih Cuma, Fatma Abdurrezzak’ı Kitle Partisi adına Çobanbey’de kongre gerçekleştirmesine destek vererek partinin bir anlamda ikiye bölünmesine neden olmuştur (A. Mustafa, kişisel görüşme, 25 Kasım 2021).

3 Ağustos 2019’da Suriye’de Halep eyaletine bağlı Çobanbey kasabasında gerçekleşen kongrede Fatma Abdurrezzak’ın bir partinin genel başkanlığına seçilmesi, esasen Suriye’de bir partinin genel başkanlığına ilk kez bir kadının seçilmesi bakımından da bir ilki teşkil etmekteydi. Ancak bu adım, partinin ikiye bölünmesinin önüne geçememiştir. Kitle Partisi mensuplarının iddialarına göre Fatma Abdurrezzak, Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi’nin (STMHP) üyesidir. Bu nedenle Vecih Cuma destekleriyle gerçekleştirilen kongrenin de alınan kararın da bir hükmü yoktur. Nitekim, Ahmed Mustafa, o tarihlerde görevinin başında olduğunu ifade etmiştir. Daha sonrasında da partideki görevini 22 Aralık 2020’de Ahmed Vezir’e bırakmıştır (A. Vezir, kişisel görüşme, 25 Kasım 2021).

Bu noktada belirtilmelidir ki, Türkiye içerisinde gerçekleştirilen Türkmen siyasi hareketlerini günümüz siyasi partileri gibi görmek oldukça zordur. Nitekim, partilerin yasal bir zemini olmadığı gibi, Türkiye içerisinde kurulmaları nedeniyle Türkiye anayasasına göre de siyasi parti sayılmamışlardır. Bu nedenle Suriyelilerin Türkiye içerisindeki kurmuş oldukları partiler, kağıt üzerinde bir anlam ihtiva etmektedir.

Ahmed Vezir, bir yandan Kitle Partisi’nin genel başkanlığı görevinde olduğunu ifade ederken, diğer yandan Fatma Abdurrezzak da Kitle Partisi’nin genel başkanı olarak kendisini görmektedir. Bu ikilem sürerken, parti, meclis faaliyetlerinin askıya alınması nedeniyle yoğun bir faaliyet içerisinde olmasa da, Ahmed Vezir’in

başkanlık ettiği parti, mevcut üç ofisiyle; İstanbul, Yayladağı ve İdlib’te faaliyetlerini sürdürmektedir (A. Vezir, kişisel görüşme, 25 Kasım 2021).

4.1.2. SURİYE DEMOKRATİK TÜRKMEN HAREKETİ

Suriye Türkmenleri, halk ayaklanmasının ardından Türkiye’de teşkilatlanmaya başladıktan sonra ilk kurulan siyasi örgütlenmelerden biri de Suriye Demokratik Türkmen Hareketi olmuştur. Hareketin kurucu başkanlığını Golan Türkmenlerinden olan ve geçmişte Türkiye’ye yerleşen Abdülkerim Ağa yapmıştır. Suriye Demokratik Türkmen Hareketi, Suriye Türkmen Kitleleri’nin ardından kurulan ikinci siyasi parti olmuş ve ismini kısaca ‘Hareket’ olarak nitelendirmiştir (Orhan, 2013).

Suriye Demokratik Türkmen Hareketi, Mart 2012’de kurulmuştur. Hareketin kurucu genel başkanı olan Abdülkerim Ağa, parti içerisinde Ziyad Hasan ve arkadaşlarıyla anlaşmazlık yaşamıştır. Ziyad Hasan’a göre, Abdülkerim Ağa, o dönemde partinin gündeminde yer almayan Suriye Laik Güçler Birliği’ne katılmış ve Suriye Türkmen Meclisi’nin kuruluş sürecinde yer alan Suriye Türkmen Platformu’nun 15 Aralık 2012’de toplantısında bağımsızlardan müteşekkil meclis fikrine destek vermiştir. Hasan, o sürecin ardından parti binasında toplanarak Genel Başkanlığı aldığını ifade etmiştir. Ziyad Hasan ve arkadaşlarının görüşüne göre, meclis içerisinde partilerin ve bağımsızların belirli kotaları olmalıydı (Z. Hasan, kişisel görüşme, 13 Kasım 2021).

Bu ayrılık sonrasında Abdülkerim Ağa, Suriye Türkmen Meclisi fikrine destek vermiş, Ziyad Hasan ve ekibini ihraç ettiklerine dair de bir beyanat yayınlamışlardır. (A. Ağa, Kişisel görüşme, 12 Kasım 2021) Bu noktada ifade etmek gerekir, Ziyad Hasan, Tarık Sülo Cevizci, Bessam Barak gibi Abdülkerim Ağa’ya muhalefet eden siyasetçiler, meclis fikrinden ziyade, meclisin teşkil edilme biçimine muhalefet etmişlerdir. O dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM) milletvekili olan Mehmet Şandır, Suriye Türkmeni kökeni itibarıyla Türkmen siyasetinin belirleyici

aktörlerinden biri olmuştur. Nitekim, Suriye Türkmen Meclisi fikrinin yürütücülerinden biri de Mehmet Şandır'dır. Türkmen Meclisi'nin 'bağımsız' siyasetçilerden veya kanaat önderlerinden müteşekkil olması fikrini Mehmet Şandır ile yakın ilişkilere sahip olan Suriye Türkmen Kitleleri desteklemiştir (A. Ağa, Kişisel görüşme, 12 Kasım 2021).

Abdülkerim Ağa'nın Mehmet Şandır ve ekibiyle anlaşmazlığa düşmesi sonrasında, yeniden Suriye Demokratik Türkmen Hareketi Genel Başkanı unvanını kullanması nedeniyle Ziyad Hasan, Tarık Sülo Cevizci, Bessam Barak, Yusuf Mahli ve Muhammed Vecih Cuma 21 Mart 2014'te Suriye Türkmen Milli Hareketi'ni kurmuşlardır. Böylelikle günümüzde de Suriye Demokratik Türkmen Hareketi'nin lideri Abdülkerim Ağa olmuştur. Ağa, meclis seçimlerinde de meclis başkanlığına aday olsa da seçimi Abdurrahman Mustafa'ya kaybetmiştir. (Z. Hasan, kişisel görüşme, 13 Kasım 2021).

4.1.3. SURİYE TÜRKMEN NAHDA PARTİSİ

Suriye Türkmen Nahda Partisi, Suriye Türkmenlerinin üçüncü siyasi partisi olarak Osmaniye'deki sığınmacı kampında Kasım 2013'te kurulmuştur. Kurucu Genel Başkanlığını Hasan Musulli yapmıştır. 2014 yılının başlarında ise Osmaniye şehir merkezinde yaşayan Türkmenlerin de katılımıyla birlikte parti genişlemiş ve genel başkan yardımcılığına Ömer İsa getirilmiştir (Ö. İsa, kişisel görüşme, 15 Kasım 2021).

9-10 Mayıs 2014 tarihinde gerçekleştirilen Suriye Türkmen Meclisi kongresinde Abdurrahman Mustafa meclis başkanlığına seçilirken Nahda Partisi, yalnızca Osmaniye'de bulunması ve diğer partilere nazaran küçük olması nedeniyle kendilerine kontenjan açılmamış ve o dönemde meclise girememiştir (Ö. İsa, kişisel görüşme, 15 Kasım 2021).

Nahda Partisinde Kasım 2015'te gerçekleştirilen olağan kongrede, Golan asıllı Suriye Türkmeni olan ve Hasan Musulli döneminde genel başkan yardımcılığı görevinde bulunan Ömer İsa genel başkanlığa seçilmiştir. Ömer İsa, Nahda Partisi'ni Suriye Türkmen Meclisi'ne sokabilmek adına lobi faaliyetleri yürütmüş ve nihayetinde muvaffak olabilmıştır. 26-27 Mayıs 2016'da gerçekleştirilen Suriye Türkmen Meclisi Kongresi'nde, Emin Bozoğlu'nın meclis başkanı seçilmiş, Nahda Partisi de 3 üyesiyle birlikte mecliste yer almıştır. Nahda Partisi'nin meclis üyeleri: Ömer İsa, Hasan Musulli ve Ahmed Menco olmuştur (Ö. İsa, kişisel görüşme, 15 Kasım 2021).

2013 Kasım ayında kurulan Nahda Partisi, yaklaşık üç yıl sonra Suriye Türkmen Meclisi'nde yer alabilmiştir. Türkmen Meclisi'ne üye göndermenin yanı sıra, Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu'na (SMDK) üye gönderme konusunda parti içerisinde tartışma çıkmış, Ömer İsa, partinin Genel Başkanı olarak kendisini SMDK'ya üye olarak gitmesini isterken Hasan Musulli gibi isimler buna karşı çıkmıştır. Bu temeldeki tartışmalar neticesinde Ömer İsa 2017 yılında düzenlenen kongrede istifa ederek partiden ayrılmıştır (Ö. İsa, kişisel görüşme, 15 Kasım 2021).

Ömer İsa'nın ardından Nahda Partisi'nin Genel Başkanlığı'na Bayır-Bucak kökenli Hüseyin Tayyiba seçilirken bir diğer Bayır-Bucak kökenli isimli olan Hasan Musulli partinin SMDK'ya giden üyesi olmuştur. Suriye Türkmen partileri içerisinde görülen bölgecilik, Nahda Partisi'nde de görülmüş, Hasan Musulli, Mehmet Şandır'dan da aldığı destek ile Bayır Bucaklıların kurucu olduğu partide SMDK'ya üye gönderenin de kendileri olması gerektiğini savunmuştur (Ö. İsa, kişisel görüşme, 15 Kasım 2021).

2017 – 2019 yılları arasında Nahda Partisi'nin Genel Başkanlığı'nı Hüseyin Tayyiba yürütürken 8 Şubat 2018'de Muhammed Vecih Cuma'nın Suriye Türkmen Meclisi Başkanlığı'na seçilmesi partilerdeki dengeleri değiştirmiştir. Vecih Cuma'nın göreve gelişiyle birlikte meclis içerisindeki partilere de etki etmek istemiş, bu

kapsamda STM tüzüğünü değiştirerek partilere Suriye içerisinde kongre yapma zorunluluğu getirmiştir. Söz konusu tüzük değişikliği de mecliste yer alan partileri etkilemiştir.

Bu kapsamda Nahda Partisinde 4 Ağustos 2019'da Suriye'de Halep eyaletine bağlı Türkmen Çobanbey kasabasında gerçekleştirdiği kongre ile Velid İbrahim Genel Başkanlığına seçilmiştir. Velid İbrahim döneminde partinin Çobanbey temsilciliği de açılmış, bir anlamda parti Suriye'de de faaliyet göstermeye başlamıştır. Ardından gerçekleştirilen STM kongresinde de Nahda Partisi, 4 üyesini meclise sokabilmiştir. Nahda Partisinin meclis üyeleri: Cemal Karabacak, Muhammed Ahmed, Abduhalim el Mısri, Muhammed Tokatlı olmuştur (V. İbrahim, kişisel görüşme, 14 Kasım 2021).

Bu dönemle birlikte Vecih Cuma ile yakın olan Velid İbrahim SMDK üyeliği almış ve günümüzde de görevine devam etmektedir. Vecih Cuma'nın istifa etmesiyle birlikte fiilen boşa düşen Türkmen siyasetinden Nahda Partisi de etkilenmiş, bu kapsamda faaliyetleri giderek seyrekleşmiştir. Çobanbey'deki ofisleri de bir nevi askıda kalma konumuna düşmüştür (V. İbrahim, kişisel görüşme, 14 Kasım 2021).

4.1.4. SURİYE TÜRKMEN MİLLİ HAREKET PARTİSİ

Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi (STMHP), Ziyad Hasan, Tarık Sülo Cevizci, Bessam Barak, Yusuf Mahli gibi siyasetçilerin Abdülkerim Ağa'ya muhalefet ederek, Suriye Demokratik Türkmen Hareketi'ni bırakarak teşkil ettikleri bir parti olmuştur. 21 Mart 2014'te kurulan partinin Genel Başkanlığı'na ise Halep Tabipler Odası eski Başkanı Dr. Muhammed Vecih Cuma seçilmiştir.

Ziyad Hasan, o dönemde Suriye Türkmen Meclisi'ndeki kota krizine muhalefet ederek katılmadığını ifade ederken, 9 – 10 Mayıs 2014'te düzenlenen Suriye Türkmen Meclisi'ne Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi ve Suriye Türkmen Kitle

partisi ile birlikte dahil olmuştur. 350 delegenin seçtiği 42 meclis üyesinin 14'ünü partilerin belirlediği tüzük uyarınca Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi, 7 üyesiyle birlikte mecliste yer almıştır.

2014 yılında STMHP'nin de kurulmasıyla birlikte Suriye siyasetinde 3 siyasi parti varlık göstermiş, ancak Suriye Türkmen Meclisi'nde yalnızca ikisi temsil edilmiştir. Muhammed Vecih Cuma, 2014 yılında başladığı Genel Başkanlığı 2017 yılına değin sürdürmüştür. Bunun yanında 2014-2016 yılları arasında, Ahmed Tumah'ın Suriye Geçici Hükümeti Başbakanlığı döneminde Sağlık Bakanı olarak görev yapmıştır. 2017 yılında Gaziantep'te gerçekleştirilen kongrede STMHP'nin Genel Başkanlığı'na Vecih Cuma'nın yerine Bessam Barak seçilmiştir. Bessam Barak, STMHP'nin Genel Başkanlığı görevini devralırken Vecih Cuma, 2017 yılı boyunca Suriye Geçici Hükümeti Başbakanı olan Cevad Ebu Hattab'ın danışmanlığı görevinde bulunmuş, 10 Şubat 2018'de de Suriye Türkmen Meclisi Başkanlığı'na seçilmiştir (F. Nabi, kişisel görüşme, 16 Kasım 2021).

Bessam Barak da STMHP Genel Başkanlığı görevini 20 Temmuz 2019'a sürdürmüş, o dönemde Vecih Cuma ile birlikte hareket eden Ziyad Hasan, Vecih Cuma döneminin politikası olan Suriye sahasına geri dönüş uyarınca Suriye'de Halep eyaletine bağlı bir Türkmen kasabası olan Çobanbey'de gerçekleştirilen kongrede STMHP'nin Genel Başkanı olmuştur. Kongre döneminde, Ziyad Hasan'ın Vecih Cuma ile birlikte saha siyasetine yönelme ve sahadaki askeri gruplarla birlikte çalışma fikrine parti içi muhalefet gerçekleşmiş, muhalefet eden partililer Bessam Barak'ı tekrar aday göstermek istemiştir. Bu süreçte partiden bazı isimler istifa etmiştir. Bessam Barak, Ziyad Hasan ile yeniden bir uzlaşıya vararak yeniden partiye dönmüş ve genel başkan yardımcılığı görevini üstlenmiştir (Z. Hasan, kişisel görüşme, 13 Kasım 2021).

STMHP'de siyasete hızlı giren ve Suriye'de faaliyet göstermeye azami gayret gösteren Ziyad Hasan, partinin bölge temsilciliklerini açmıştır. 24 Kasım 2019'da gerçekleştirilen Suriye Türkmen Meclisi'nin 5. Olağan Genel Kurulu'na da katılan

Ziyad Hasan, tek başına ikinci kez aday olan Muhammed Vecih Cuma'yı desteklemiştir. Söz konusu kongre, STM'nin Suriye topraklarında gerçekleştirmiş olduğu ilk kongre olması hasebiyle de Türkmen siyasetinde önemli bir noktadır. STMHP, gerçekleştirilen kongre sonrasında meclise parti kontenjanından 6 üye sokmuştur. STMHP'nin meclis üyesi isimleri: Ziyad Hasan, Mustafa Muhammed Abdi, Selahaddin Şerif, Hamid Bozan, Muhammed Muhammed, Yaser El Hüseyin olmuştur (Görücü, 2020).

STMHP, 24 Kasım 2019'da Çobanbey'de gerçekleştirilen kongrede, diğer partilere nazaran 6 partilisini meclis üyesi yaparak, meclise en çok üye veren parti olmuştur. Söz konusu bu durumda Vecih Cuma'nın STMHP'ye olan desteğini göstermektedir. Ziyad Hasan'ın ifadesine göre, Vecih Cuma, Ziyad Hasan'a çeşitli görevler vaad etmiştir. (Z. Hasan, Kişisel görüşme, 13 Kasım 2021)

Kongre sonrasında bu vaatlerin gerçekleşmemesi ile birlikte, meclis içerisinde Ziyad Hasan krizi yaşanmış, Gaziantep'te gerçekleştirilen toplantıya Ziyad Hasan ve ekibi alınmamıştır. Söz konusu sürecin ardından da Bessam Barak, STMHP'de Ziyad Hasan'ın Suriye Demokratik Türkmen Hareketi'nde gerçekleştirdiği baskın genel başkanlığı ele alma hareketi gibi, STMHP'de genel başkanlığı ele almıştır.

Böylelikle STMHP ikiye bölünmüş, belirli bir kesim Ziyad Hasan'ı, diğer bir kesimde Bessam Barak'ı genel başkan olarak kabul etmiştir. Böylelikle partide iki başlılık söz konusu olmuştur. Ziyad Hasan ve ekibi, 24 Şubat 2020'de videolu bildiri ile Vecih Cuma'yı istifaya davet ederken Bessam Barak'ın genel başkan olmasını ise 'darbe' olarak nitelendirmiştir (Facebook, 2020).

Vecih Cuma, kongrenin ardından sahada yaşadığı sorunlar itibariyle Suriye sahasında siyaset yapma iddiasını kaybetmiş, meclis içerisindeki partilerle de yaşadığı sorunlar, istifasını beraberinde getirmiştir. Vecih Cuma Mayıs 2020'de istifa etmiş ancak STMHP'nin Bessam Barak'ı genel başkan olarak kabul eden tarafı, Vecih

Cuma'yı istifadan vazgeçirmeye yönelik bir bildiri yayınlamıştır (Twitter, 2020). Ancak Vecih Cuma, istifadan dönmediği gibi o tarihten bugüne Suriye Türkmen Meclisi, fiilen bitmiş durumdadır.

4.1.5. SURIYE TÜRKMEN MİLLİ VEFA PARTİSİ

Suriye Türkmen Milli Vefa Partisi (STMVP), 25 Ağustos 2019'da gerçekleştirdiği bir kongreyle birlikte kuruluşu ilan edilerek Suriye Türkmenlerinin beşinci siyasi partisi olmuştur. Suriye'de Halep eyaletine bağlı Türkmen Çobanbey kasabasında gerçekleştirilen kongrede dönemin Suriye Türkmen Meclisi Başkanı Vecih Cuma'nın destekleriyle birlikte STMVP'nin Genel Başkanlığı'na Muhammed Hazzuri seçilmiştir (Twitter, 2019).

STMVP, kuruluşu itibariyle de ilk Suriye merkezli Türkmen partisi olması bakımından bir öneme haizdir. Partinin üyelerinin zamanla Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı bölgelerine göç eden Humus-Hama Türkmenlerinin oluşturduğu bilinmektedir. STMVP, yine Çobanbey'de gerçekleştirilen Suriye Türkmen Meclisi'nin kongresinde STM'de iki meclis üyeliği elde etmiştir. STMVP'nin STM üyeleri: Mustafa Hasan, Faris Hucuk'tur.

STM bünyesindeki üye sayısından da anlaşılacağı üzere STMVP, Türkmen siyasetinin yeni ve küçük partilerinden biridir. STMVP'de diğer partilerde olduğu gibi, Suriye Türkmenleri içerisinde bölgeci anlayışın devam ettiğinin bir göstergesi olarak görülebilir. Ancak göçe zorlanmış Hama-Humus Türkmenlerinin Suriye içerisindeki varlığını göstermesi bakımından da bir o kadar önemlidir.

24 Ağustos 2019'da gerçekleştirilen kongreden itibaren partinin genel başkanlığını bir mühendis olan Muhammed Hazzuri devam etmektedir. Hazzuri yönetimindeki STMVP, 12 Mayıs 2020'de istifasını açıklayan STM Başkanı

Muhammed Vecih Cuma'nın istifasını reddeden bir açıklamada bulunmuştur. Ancak istifa geri alınmadığı gibi söz konusu tarihten itibaren Türkmen siyasi partileri STM varlığından yoksun bir şekilde siyasetleri sürdürmüşlerdir.

STMVP Genel Başkanı Muhammed Hazzuri, Mart 2021'de parti genel başkanlığından istifa kararı alsa da, partinin merkez komitesi bu kararı reddederek Hazzuri'nin genel başkanlık görevine devam etmesine karar vermiştir (Facebook, 2021).

4.2. SURİYE TÜRKMEN MECLİSİ (STM)

Suriye Türkmen Meclisi, Türkmen siyasetini belirli bir zemine oturtma ve Türkmenleri bir araya getirme çabalarının bir ürünü olarak 2013 yılında ortaya çıkmıştır. 2013-2020 yılları arasına bakıldığında Suriye Türkmen Meclisi'nin özellikle ulusal ve uluslararası arenada Suriye Türkmenlerini temsil etmenin yollarını aradığı görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin desteğini alan Türkmenler, 2015 yılında BM nezdinde kabul görmüşler, 2016 yılından itibaren de Suriye muhalefeti içerisinde de kurumsal olarak varlık göstermeye başlamışlardır. 2019 yılında ise Anayasa Komitesi'nde muhalefet ve bağımsızlar tarafında toplam üç üye ile temsil imkanına kavuşmuşlardır.

Türkiye'nin de büyük destekleriyle 2013 yılında kuruluşu ilan edilen mecliste 2020 yılına kadar, beş başkanlık dönemi yaşanmıştır. Suriye Türkmen Meclisi'nin başkanları sırasıyla Semir Hafız, Faiz Amro, Abdurrahman Mustafa, Emin Bozoğlu ve Muhammed Vecih Cuma olmuştur. Aşağıda, tüm başkanların dönemleri ve kendi dönemlerinde gerçekleştirmiş oldukları faaliyetleri ele alınacaktır.

4.2.1. SEMİR HAFİZ DÖNEMİ

Suriye Türkmen Meclisi, 30 Mart 2013'te dönemin Türkiye Cumhuriyet Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın katılımı ile birlikte, Ankara'da kurulmuş ve Semir Hafız STM Başkanlığı'na seçilmiştir. Semir Hafız, 360 delegenin oylarıyla seçilen 37 meclis üyesinin oy birliği ile meclis başkanlığı görevine gelmiştir.

Semir Hafız, aslen Bayır-Bucak'ın Saray köyünden olsa da 1966 yılında Türkiye'ye okumaya gelmiş ve Türkiye'de ikamet etmeye başlamıştır. Nitekim meclisin kurucu kadrosunda 2011 öncesinde de çeşitli nedenlerle Türkiye'ye gelenlerin etkili olduğu ifade edilebilir (S. Hafız, kişisel görüşme, 15 Kasım 2021).

Semir Hafız başkan seçildiği dönemde henüz meclisin bir ofisi dahi bulunmuyordu. Semir Hafız'ın da İstanbul'da ikamet ediyor olması hasebiyle STM'nin ilk ofisi İstanbul'da açılmış, meclis bu noktadan hareket etmeye başlamıştır. Hafız, toplamda 5 ay süren başkanlığı döneminde İstanbul ofisinin açılması, Türkmen öğrencilere burs verilmesi, Yayladağı ve Osmaniye'de kampların kurulması ve Türkiye'ye göç eden Türkmenlerle ilgilenmek üzere irtibat noktalarının oluşturulması gibi faaliyetlerde bulunmuştur (S. Hafız, kişisel görüşme, 15 Kasım 2021).

Hafız, kendi başkanlığı dönemine dair en önemli başarısının da Bayır-Bucak Türkmenlerinin varlığının anlatılması, öneminin kavranması ve Esed rejimine karşı duruşlarının bilinmesi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Türk kamuoyuna yönelik Suriye Türkmenlerinin sesi olmasını da kendi döneminin başarılarından biri olarak görmektedir (S. Hafız, Kişisel görüşme, 15 Kasım 2021).

2013 yılları, Suriye askeri hareketliliğin en yüksek olduğu yıllardan biri olması hasebiyle, Halep ve Lazkiye'de dahil olmak üzere Türkmenler çeşitli silahlı birlikler oluşturarak rejime karşı mücadeleye girişmişlerdir. STM Başkanı Semir Hafız da

başkanlığı döneminde Suriye Türkmen askeri birliklerini tek çatı altında toplama ve koordinasyonu faaliyetleri kapsamında çalışmıştır (Hürriyet, 2013)

Semir Hafız, henüz görev süresini doldurmamasına rağmen STM içerisinde bir muhalefet ile karşılaşmış, bunun neticesinde de güven oylaması ile birlikte görevden azledilmiştir. Semir Hafız'ın yerine rejim dönemi askeriyesinde general olan ve rejim ordusundan ayrılarak muhalefet saflarına geçen Humus Türkmeni Faiz Amro seçilmiştir

4.2.2. FAİZ AMRO DÖNEMİ

Semir Hafız döneminin ardından 37 üyeli meclisten Faiz Amro STM Başkanlığı'na seçilmiştir. Faiz Amro, Esed rejiminden ayrılan bir general olması nedeniyle de Türkmen silahlı grupların birleştirilmesi noktasında çalışmalarda bulunmuştur. Semir Hafız döneminde de gündemde olan Türkmen askeri birliklerin birleştirilmesi noktasında Faiz Amro, fiilen bir adımda bulunarak 1. Tümen'i oluşturmuş, o dönemde Muntasır Çavuş isimli askeri geçmişe sahip bir Türkmeni de tümenin lideri konumuna getirmiştir. (Z. Hasan, kişisel görüşme, 13 Kasım 2021)

Faiz Amro, STM Başkanlığı döneminde, dönemin Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu (TC Dışişleri Bakanlığı, 2014) ve dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile de görüşmüştür (Abdullah Gül, 2014). Kamuoyunca bilinen Türkmenlerin, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ile görüşmesi de Faiz Amro döneminde gerçekleşmiştir.

Faiz Amro, başkanlığı döneminde yeteri düzeyde Türkçe bilmediğinden Türk medyasında görünürlüğü oldukça düşük olmuştur. Nitekim 9-10 Mayıs 2014 tarihleri arasında gerçekleştirilen STM Olağan Genel Kurulu'nda aday olmayarak, başkanlık dönemini tamamlamıştır.

4.2.3. ABDURRAHMAN MUSTAFA DÖNEMİ

Suriye Türkmen Meclisi'nde Abdurrahman Mustafa dönemi, 9-10 Mayıs 2014 gerçekleştirilen 2. Genel Kurul'da Abdülkerim Ağa ve Abdülmecid Ağa'nın aday olduğu seçimde Abdurrahman Mustafa'nın seçimi kazanmasıyla başlamıştır. Mustafa, STM'nin üçüncü başkanı olmuştur. STM'nin kurucu üyelerinden olan Mustafa, Semir Hafız ve Faiz Amro dönemlerinde de başkan yardımcılığı görevini yürütmüştür. Mustafa ile birlikte Suriye Türkmenleri ulusal ve uluslararası arenada hareketli günler geçirmiştir (A. Mustafa, kişisel görüşme, 11 Aralık 2021).

Abdurrahman Mustafa, o dönemde de dağınıklığını sürdüren Türkmen askeri birliklerin birleştirilmesi noktasında çalışmalar gerçekleştirerek, Gaziantep'te bir toplantı tertip etmiştir. Bu toplantı neticesinde belirli ilerleme kaydedilse de Türkmen askeri birliklerin birleşmesi projesi bir kez daha başarısızlığa uğramıştır (A. Mustafa, kişisel görüşme, 11 Aralık 2021).

Mustafa'nın başkanlığı döneminde en önemli gelişmelerden biri de Suriye muhalefeti içerisinde STM'nin kurum olarak temsil edilmesinin kararlaştırılmasıdır. Mustafa, SMDK siyasi komitesinden STM'nin 10+2 üye ile temsil edilmesi kararını alsa da Mustafa'nın ifadesine göre, kendisinden habersiz şekilde müzakere yürüten Emin Bozoğlu kendi döneminde 7+2 üyenin temsil edilmesini kabul etmiştir (A. Mustafa, kişisel görüşme, 11 Aralık 2021).

Mustafa döneminin en dikkat çekici gelişmelerinden biri ise, Mayıs 2015'te Birleşmiş Milletler (BM) Suriye Özel Temsilcisi Staffan de Mistura tarafından STM'nin Cenevre'deki görüşmelere davet edilmesi olmuştur. Kurumsal olarak STM'nin davet edilmesi Türkmen siyasetinin uluslararası olarak kazandığı itibarı da göstermektedir. Bu anlamda söz konusu davet, 2011 öncesine değin sivil toplum örgütü bile bulunmayan Türkmenlerin 4 yıl sonra BM nezdinde kabul görmesi olarak tarihi bir anlam taşımaktadır (A. Mustafa, kişisel görüşme, 11 Aralık 2021).

Mustafa, 26-27 Mayıs 2016 tarihinde gerçekleştirilen 3. Genel Kurul'da STM başkanlığına yeniden aday olsa da seçimi Emin Bozoğlu'na kaybetmiştir. Mustafa'nın ifadesine göre, Emin Bozoğlu Suriye Türkmen Kitle Partisi'nden üye olmasıyla nedeniyle tüzük gereğince, başkanın bağımsız olması uyarınca, seçim meşru değildir. Ancak, Mustafa, STM'nin kurumsal varlığının devam ettirilmesi adına, seçim sonrasında Emin Bozoğlu'ı tebrik ederek genel kuruldan ayrıldığını, şahsi sosyal medya hesaplarında da Bozoğlu'ı tebrik ettiğini ve demokrasi yarışı olduğunu ifade etmiştir (A. Mustafa, kişisel görüşme, 11 Aralık 2021).

Abdurrahman Mustafa, STM Başkanlığı seçimini kaybetmesinin ardından siyasi hayatına devam ederek, Ocak 2017'de gerçekleştirilen Astana görüşmelerine ÖSO'ya bağlı Sultan Murat Tugay'ın siyasi temsilcisi olarak katılmıştır. Mustafa, Mayıs 2017'de SMDK başkan yardımcılığı görevine seçimle gelmiştir. 9 Mart 2018'de SMDK başkanı Riyad Seyf'in sağlık rahatsızlıkları nedeni ile istifası üzerine SMDK başkanlığı görevine gelmiştir. 5-6 Mayıs 2018'de yapılan SMDK Olağan Genel Kurulu'nda da yeniden başkanlık görevine seçilmiştir. SMDK Başkanlığı görevinin ardından da 30 Haziran 2019'da gerçekleştirilen 46. Olağan Genel Kurulu kapsamında yapılan seçimlerde, toplamda 82 üyenin 54'nün oyunu alan Abdurrahman Mustafa, Suriye Geçici Hükümeti Başkanlığı'na (SGH) seçilmiştir (Suriye Gündemi, 2019).

Bu görevlerinin yanı sıra, SMDK'ya bağlı Hac Komisyonu Başkanlığı görevinde de bulunmuştur. Mustafa, Halid Hoca'nın ardından SMDK Başkanlığı görevinde bulunan ikinci Suriye Türkmeni olurken SGH'de başkanlık görevinde bulunan ilk Türkmen olmuştur. Bu anlamda Mustafa, yalnızca Türkmen siyasetine değil, Suriye muhalefetine mal olmuş bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır (A. Mustafa, kişisel görüşme, 11 Aralık 2021).

4.2.4. EMİN BOZOĞLAN DÖNEMİ

Suriye Türkmen Meclisi'nde Emin Bozoğlan dönemi, 2016 yılında gerçekleştirilen Genel Kurul'da Abdurrahman Mustafa'ya karşı 42 meclis üyesinin 22'sinin oylarını alarak başladı. Bayır-Bucak kökenli olan Emin Bozoğlan, 2011'den önce Türkiye'ye okumaya gelen ve tıp doktoru olan bir Suriye Türkmeni olarak, yıllarca Türkiye'de ikamet etmiştir.

Emin Bozoğlan dönemi, Suriye Türkmenlerinin kurumsal olarak SMDK'ya üye verdikleri bir dönem olarak öne çıkmıştır. SMDK'ya STM'den üye gönderme çalışmaları Abdurrahman Mustafa döneminde başlamış, yine bu dönemde karara bağlanmış, Emin Bozoğlan döneminde de gerçekleşmiştir. Böylelikle Türkmenler, SMDK Genel Kurulu'na 9 üye göndermeye başlamışlardır (M. Silo, kişisel görüşme, 15 Kasım 2021).

Bozoğlan, Suriye Türkmenlerinin en kritik süreçlerinde görevde bulunmuştur. Halep'in rejim tarafından ele geçirilmesi, Türkmen Dağı'nın düşmesi ve TSK & ÖSO işbirliği ile gerçekleştirilen Fırat Kalkanı Harekatı boyunca Bozoğlan görevde kalmıştır. FKH boyunca operasyon bölgesinde yer alan Türkmen yerleşimleri ve Türkmen varlığına, Halep'te rejimin orantısız güç kullanımına ve Türkmen varlığına ilişkin Türk basınına açıklamalarda bulunmuştur.

Bozoğlan, 2016 yılında seçildiği STM Başkanlığı görevini, 10-11 Şubat 2018'de Ankara'da gerçekleştirilen 4. Olağan Genel Kurul'da tekrar aday olmayarak bırakmıştır. Bozoğlan, Vecih Cuma'nın ilk döneminde Suriye Türkmen Meclisi İstişare Kurulu Başkanlığı'na seçilmiş ve Vecih Cuma'nın başkanlığı döneminde gerçekleştirilen sancak kongresine ve STM'yi Suriye'ye taşıma kararlarına muhalefet eden isimlerin başında gelmiştir.

4.2.5. MUHAMMED VECİH CUMA DÖNEMİ

Suriye Türkmen Meclisi'nde Muhammed Vecih Cuma dönemi, Vecih Cuma'nın ismi kulislerde dahi konuşulmazken bir anda ortaya çıkmıştır. Cuma, 10-11 Şubat 2018'de Ankara'da düzenlenen 4. Olağan Genel Kurulda STM Başkanlığı'na aday gösterilmiş ve bunun neticesinde de Türkmen siyasetinin kurucularından biri olan Bekir Atacan'a karşı 42 meclis üyesinin 22'sinin oyunu olarak STM Başkanı olmuştur.

Muhammed Vecih Cuma döneminin diğer meclis başkanlarının dönemine göre oldukça farklı olduğunu ifade edebiliriz. Nitekim, Suriye Türkmenleri bayrak olarak birkaç bayrağı kullanıyordu. Bu da Suriye Türkmenleri arasında bir bayrak-temsil sorunu oluşturmıştı. Suriye Türkmen Meclisi'nde geçmişten gelen çift başlı kartalında kullanılmasıyla her bölgenin kullandığı bayrak farklı olduğu gibi, resmiyette de bir netlik söz konusu değildi.

Yukarıda bahsi geçen tartışmalarla birlikte Vecih Cuma'nın Suriye Türkmen siyasetini, Ankara ve İstanbul'dan ziyade kendi yaşadığı şehir de olan Gaziantep'e taşıması, hatta Suriye'ye taşıma niyeti ve eylemleri yerleşik düzende rahatsızlık uyandırmıştır. Bunun yanında Türkmenler arasında da tartışmalı bir konumda olan bayrak meselesini Suriye içerisinde gerçekleştirilen bir kongre ile kararlaştırması Vecih Cuma'yı da kısa sürede tartışmaların odağı haline getirmiştir.

Sancak Kongresi'ne yönelik eleştiriler, üç temele dayanmaktadır. Birincisi, geçmişte de kullanılan bayraklar yerine neden yeni bir çizilerek seçildiğidir. İkincisi, Suriye Türkmenlerinin toprakları işgal altında iken bayrak seçmenin ne anlamı olduğu, aynı zamanda siyaseten ayrılıkçı bir anlam taşıyabileceğidir. Üçüncü olarak da bayrak seçiminin yer ve zaman olarak yanlış yapılmasıyla birlikte tüm Suriye Türkmenlerinin katılımıyla gerçekleşmemiş olmasıdır (M. Silo, kişisel görüşme, 15 Kasım 2021).

Bu bağlamda gerçekleştirilen bayrak seçiminde özellikle sahada faaliyet gösteren Türkmen silahlı grupların desteği alınmıştır. Esasen yeni bayrak Suriye sahasında benimsenirken özellikle Bayır-Bucaklılar bu bayrağı tanımamışlardır. Bu noktada söz konusu yeni bayrak, kapsayıcı bir uzlaşa sağlanmadığı sürece kısa, orta ve uzun vadede Türkmenler arasında bir sorun olarak yaşayabilir.

18 Kasım 2018’de Çobanbey’de gerçekleştirilen Sancak Kongresi sonrasında yeni bir bayrağın ortaya çıkmasıyla beraber Vecih Cuma, Türkmen kamuoyunda daha da tartışılır hale gelmiştir. Sancak Kongresi’nin ardından Temmuz 2019’da meclis tüzüğünün değiştirilmesi de bu tartışmaların dozunu artırmıştır. Yeni meclis tüzüğü Türkmen siyasi partilerin Suriye içerisinde kongre ve toplantı gerçekleştirmelerini öngörmektedir. Bu nedenle yeni dönemde Vecih Cuma Türkmen siyasi partilerinde taraf olarak, partilerin iç işlerine karışır bir pozisyona gelmiştir. Bu bağlamda Suriye Türkmen Kitle Partisi ikiye bölünürken, iç işlerine karışma siyaseti neticesinde de STMHP de ikiye bölünmüş durumdadır. Bunun yanında Suriye Türkmen Milli Vefa Partisi gibi yeni partiler de ortaya çıkmıştır.

Vecih Cuma, özellikle Zeytin Dalı Harekatı’nın ardından sahada faaliyet göstermeye özen göstererek, Suriye sahasından basın açıklamalarında bulunmuştur. Bunun yanında Suriye Türkmen Meclisi’nin Suriye sahasında temsilciliğini açarak, adım adım Türkmen siyasetini Suriye sahasına taşıma gayreti içerisinde olmuştur. Suriye Türkmen Meclisi, Suriye sahasındaki ilk temsilciğini Çobanbey’de açtığı gibi; Sancak Kongresi, meclise üye parti kongreleri ve STM’nin 5. Olağan Genel Kurulu’nu da Çobanbey’de gerçekleştirmiştir. Bu manada bir Türkmen kasabası olan Çobanbey’in, Vecih Cuma döneminde Türkmen siyasetinin yeni merkezi olduğu da ifade edilebilir.

Temmuz 2019’da gerçekleştirilen tüzük değişikliğinin ardından Ağustos 2019’da yeni tüzük uyarınca mecliste faaliyetlerin gösteren partilerin kongreleri gerçekleştirilerek meclis kongresine hazırlık yapıldı. Söz konusu dönem Türkmenler arasındaki tartışmaları da arttırdı. Özellikle Suriye Türkmen Kitle Partisi, Mart

2019’da kongrelerini gerçekleştirdiklerini, Çobanbey’de gerçekleştirilen kongrede yine STKP’ye Genel Başkan olan Fatma Abdulrezzak’ın STMHP’nin üyesi olduğunu ve kararı tanımadıklarını ilan etmesi süreci tartışılır hale getirdi (A. Vezir, kişisel görüşme, 25 Kasım 2021).

Bu tartışmalar sürerken, meclis üyelerini seçecek yeni delegelerin seçilmesi gerçekleşti ve yeni delegelerde Suriye sahasında yaşamalarına dikkat edildi. Bu politika neticesinde hem delegeler hem de yeni dönemde seçilen meclis üyeleri de kongrenin Çobanbey’de gerçekleştirilmesi kadar gündem oldu. Nitekim Vecih Cuma, tek aday olduğu kongrede yeniden STM Başkanlığı’na seçildi.

24 Kasım 2019’da gerçekleştirilen STM kongresi tüm tartışmalarıyla birlikte önemli ilklere de imza attı. Suriye Türkmen Marşı olarak yazılan ve bestelenen marş ilk olarak kongrede katılımcılara dinletildi ve böylece tanıtımı yapılmış oldu. STM, ilk kez Suriye topraklarında Olağan Genel Kurul gerçekleştirirken, STM Başkanı ilk kez ikinci döneminde de başkanlığa seçildi. Aynı zamanda 2011 yılından sonra ilk kez de Türkiye’den Dışişleri Bakanı Yardımcısı seviyesinde bir temsil Suriye sahasına geldi. Bunun yanında Türkmen askeri grup liderleri de kongrenin bir parçası olarak Çobanbey’de bulundular.

Suriye şartlarında gerçekleştirilen ihtişamlı sayılabilecek bir kongrenin ardından Türkmen siyaseti, kısa bir sürede kendi içerisinde çıkmazlar oluşturdu. Vecih Cuma, Ziyad Hasan’ın başkanlık ettiği STMHP ile de bir sorun yaşayarak muhalefet haznesini genişletirken diğer yandan da sahadaki askeri grupların tepkisini aldı. Söz konusu süreç Vecih Cuma’yı, kendi siyasi hedefi olan Suriye’ye taşınma olmasına rağmen, Suriye’de varlık gösteremez hale getirdi.

Vecih Cuma’nın STM Başkanlığı döneminde başta Suriye muhalefeti olmak üzere, Türkmenler adına da kritik öneme sahip bir gelişme olan, toplamda 150 kişiden oluşan Suriye Anayasa Komitesi 23 Eylül 2019’da oluşturulmuştur. Söz konusu

anayasa komitesinde 50 kişi rejimden, 50 kişi muhalefetten diğer 50 kişilik grup ise bağımsızlardan teşkil edilmiştir. Türkmenler, 50 kişilik muhalefet kadrosunda 2 kişiyle temsil imkanı bulmuştur. Bunun yanında bağımsızlar içerisinde de yine 1 Türkmen yer almıştır. Rejimin 50 kişilik listesinde ise Ermeniler, Kürtler ve Çerkesler temsil edilirken Türkmen temsilciye yer verilmemiştir (Shaar ve Dasouki, 2020).

Nihayetinde 2018 yılından Vecih Cuma'nın istifa ettiği 12 Mayıs 2020'ye kadar Vecih Cuma döneminde Türkmen siyaseti şüphesiz hareketli, tartışmalı ve bir o kadar da Suriye odaklı günler geçirmiştir. Başlangıçta büyük değişimlerin beklenildiği Vecih Cuma dönemi, başarısızlıkla sonuçlanarak STM ilk kez ayları aşan bir dondurulma sürecine tanıklık etmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TÜRKMEN ASKERİ YAPILANMALAR

Suriye’de halk ayaklanmasının başlamasının ardından Türkmenlerin önemli bir bölümü protesto gösterilerine katılmışlardır. Barışçıl gösterilerin silahlı çatışmaya dönüşmesi, diğer muhalif örgütlenmeler gibi Türkmenleri de silahlı mücadeleye sevk etmiş, Türkmenler de bulundukları şehirlerde küçük birlikler teşkil etmişlerdir. Başta Halep ve Bayır – Bucak Türkmenleri olmak üzere, Şam, Humus, Rakka, Hama, İdlib ve Tartus onlarca Türkmen birliği kurulmuştur. Söz konusu birlikler, oldukça az sayıda kişilerden oluşmuş ve zamanla birleşmeler gerçekleşmiş ya da silahlı direniş gerçekleştirilen bölgeler rejimin eline geçmiştir.

Bir takım birleşim hareketleri gerçekleşse de Türkmen askeri unsurlar arasında yeksenak bir yapı ortaya çıkmamıştır. Söz konusu durum incelendiğinde siyasi, şahsi, askeri nedenlerinin olduğu görülmektedir. Başlıca sebeplerinden biri ise Türkmenlerin siyasi arenada olduğu gibi, askeri anlamda da bir lidere sahip olmayışdır. Bunun yanında Türkmenlerin, 2011 öncesinde herhangi bir teşkilatlanması olmamasıyla birlikte Türkmenlerin kendi bölgeleri dışındaki Türkmenlerden bihaber olması da etkilidir. Saha çalışmaları sırasında mülakat gerçekleştirilen birçok Türkmen, başka bölgelerde (birbirine yakın köylerde dahil) yaşayan Türkmenlerden haberdar olmadığını belirtmiştir.

Günümüzde de varlığını sürdüren irili ufaklı çeşitli Türkmen askeri yapılanmaları bulunmaktadır. Ancak anlamlı bir varlığa sahip olan ve sahada karşılığı olan 5 Türkmen askeri grubundan söz etmek mümkündür. Bu gruplar, Sultan Murad Tümeni, Hamza Özel Kuvvetler Tümeni, Fatih Sultan Mehmet Tümeni, Munstasır Billah Tümeni ve 2. Sahil Tümeni’dir.

Söz konusu grupların tamamı Suriye Milli Ordusu çatısı altında yer almakla birlikte Türkiye tarafından desteklenmektedir. Bunun yanında hiçbir Türkmen askeri grubu ayrılıkçı bir gündeme sahip değildir. Temel motivasyonları, diğer Suriyeli muhalif gruplara benzer bir şekilde Suriye'nin tüm terör örgütlerinden arınması ve Esed rejimi iktidarının son bulması üzerinedir.

5.1. SULTAN MURAD TÜMENİ

Suriye Türkmenleri arasında Osmanlı padişahlarının isimlerinin askeri birliklere verme eğilimi görülmüştür. Bu noktada, bir Osmanlı padişahı ismi olan (Sultan) Murad, Suriye Türkmenleri içerisinde yer alan gruplarda en uzun ömürlülerinden biri olması ve günümüzde en çok savaşçıya sahip grup olması bakımından dikkat çekmektedir.

Sultan Murad Tümeni, hem ulusal hem de uluslararası medya Türkmen grup olarak nitelendirilse de grup içerisinde Arap ve Kürt savaşçılar olduğunu belirtmek gerekir. Sultan Murad Tümeni, Halep Türkmenleri tarafından kurulsa da bölge Arapları da yoğun katılım sağlamıştır. Bunun yanında Humus'tan göç eden gruplardan, özellikle Humus Türkmenlerinden gruba katılım olmuştur (C. İpek, kişisel görüşme, 8 Kasım 2021).

Grubun, 6.000 ila 8.000 arasında savaşcısının bulunduğu ve yaklaşık olarak %20 ila %30 arasında bir bölümünün Türkmen olduğu ifade edilmektedir (A. Mustafa, kişisel görüşme, 11 Aralık 2021). Grubun savaşçı sayısının değişkenlik gösterdiğini ifade etmek yerinde olacaktır. Askeri operasyon dönemlerinde grubun savaşçı sayısında artış yaşanmaktadır. Savaşçıların Arap çoğunluğuna karşın grup yönetiminin büyük bir kısmı ise Türkmenlerden oluşmaktadır. Sultan Murad Tümeni'nin liderliğini Fehim İsa yapmaktadır.

Sultan Murad Tümeni, 2013 yılında Halep eyaletine ve el Bab ilçesine bağlı Türkmen kasabası olan Çobanbey'de (el Rai) 8 Mart 2013'te kurulmuştur. Sultan Murad Tümeni, kuruluşunun ardından 2013 ila 2016 yılları arasında Esed rejimi ve DEAŞ ile savaşmıştır. 2016 yılından itibaren Türkiye'nin fiili olarak Suriye sahasına müdahil olmasıyla birlikte DEAŞ ve PKK/YPG'ye karşı olan operasyonlara katılmıştır. Sultan Murad Tümeni, Türkmenlerin yoğun katılım sağladığı bir grup olmasıyla birlikte Halep'te faaliyet gösteren Türkmen grupların başında gelmiştir. Halep merkezinin rejimin eline geçmesiyle birlikte grup, Halep kuzey kırsalında faaliyetlerini yürütmeye devam etmiştir (F. Kılıç, kişisel görüşme, 22 Ağustos 2018).

Sultan Murad Tümeni, Fırat Kalkanı Harekatı öncesinde, sırasında ve sonrasında Zeytin Dalı Harekatı'na değin 538 savaşcısını kaybetmiştir. 2015 yılında DEAŞ'ın Suriye'nin kuzeyinde etkili olmasıyla birlikte DEAŞ'a karşı Çobanbey'de de ağır savaşlara giren grup, 24 Ağustos 2016 tarihi itibarıyla Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) desteği ile birlikte DEAŞ'a karşı savaşan öncü gruplardan biri olmuştur. Günümüzde Fırat Kalkanı bölgesindeki Türkmen bölgelerinin önemli bir bölümünü Sultan Murad Tümeni kontrol etmektedir (F. Kılıç, kişisel görüşme, 22 Ağustos 2018).

Sultan Murad Tümeni, Fırat Kalkanı Harekatı'nın ardından oluşturulan Suriye Milli Ordusu içerisinde oluşturulan kolordu düzeninin bir parçası olmuş ve ikinci kolordunun başlıca gruplarından biri olmuştur. Zeytin Dalı Harekatı, Suriye Milli Ordusu'na katılan yeni gruplarla birlikte icra edilmiştir. Sultan Murad Tümeni, hareket

sırasında 62 savaşısını kaybetmiştir. Harekat sonrasında düzenlenen terör saldırılarında da Sultan Murad Tümeni, hem sivil bölgelerde hem de cephe hatlarında kayıplar vermiştir (F. Kılıç, kişisel görüşme, 22 Ağustos 2018).

Zeytin Dalı Harekatı'nın ardından Fırat Nehri'nin doğusunda Tel Abyad ile Resulayn arasına yönelik gerçekleştirilen askeri operasyona, BPH'ye katılan Sultan Murad Tümeni, bu harekat sırasında da 50'nin üzerinde savaşısını kaybetmiştir. BPH'nin ardından bölgede, özellikle Tel Temr cephesinde terör örgütü YPG/PKK'nın saldırılarında grup kayıp vermeye devam etmektedir. Sultan Murad Tümeni, Resulayn şehrinde de bulunmakta ve bu nedenle Tel Temr cephesinde YPG/PKK'ya karşı askeri faaliyetlerini yürütmektedir (C. İpek, kişisel görüşme, 8 Kasım 2021).

Barış Pınarı Harekatı'nın ardından Rusya ve İran destekli rejimin İdlib'te ilerleme sağlaması üzerine Sultan Murad Tümeni de Suriye Milli Ordusu çatısı altında İdlib savaşına müdahil olmuş, Türkiye'nin başlatmış olduğu Bahar Kalkanı Harekatı döneminde rejim ve İran destekli Şii milis unsurlara karşı bölgeye askeri takviyeler göndererek savaşın bir parçası olmuştur (Twitter, 2020).

Suriye Milli Ordusunda kolordu düzeninin bozulması, muhalif gruplar arasında yeni gruplaşmaları beraberinde getirmiştir. Sultan Murad Tümeni de Devrimciler Hareketi'ne öncülük ederek gruplaşma faaliyetlerinde bir tarafına başını çekmiştir. Devrimciler Hareketi'nin başına da Sultan Murad Tümeni'nin lideri Fehim İsa getirilmiştir. Aşağıdaki infografikte, hangi askeri grupların hangi isimler altında birleştiği, hangi grupların da bağımsız faaliyetlerine devam ettiği gösterilmiştir. Bunun yanında Devrimciler Hareketi'ne Firas Paşa'nın liderlik ettiği Türkmen Muntasır Billah Tümeni de katılım sağlamıştır.

Suriye Milli Ordusu'nda Yeni Birleşmeler Sonucu Oluşan Yapılar

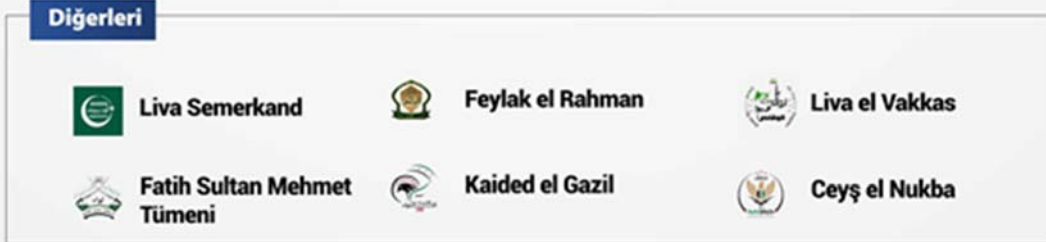
Birleşik Operasyon Merkezi

Suriye Kurtuluş Cephesi

Diğerleri

Şekil 1: Suriye Milli Ordusu'nda Yeni Birleşmeler Sonucu Oluşan Yapılar, 19 Ekim 2021 (Suriye Gündemi, 2021)

5.2. HAMZA ÖZEL KUVVETLER TÜMENİ

Hamza Tümeni'nin kurucu liderliğini 2011 öncesinde Suriye Arap Ordusu'nda Hava İstihbarat Subayı olarak görev yapan Türkmen komutan Seyf Ebubekir Polat yapmıştır. Seyf Ebubekir, kendisinin liderlik ettiği askeri grubunu oluşturması ile birlikte ABD'nin desteklediği Özgür Suriye Ordusu grupları içerisinde yer almıştır. Fırat Kalkanı Harekatı'na müteakip olarak ABD'nin Özgür Suriye Ordusu gruplarına desteğini sonlandırması sonrasında Hamza Tümeni Türkiye ile birlikte çalışmaya başlamıştır.

Türkiye ile birlikte çalışmaya başlamasının ardından medya organlarında Seyf Ebubekir'in Türkmen kimliğine vurgu yapılarak grubun Türkiye ile kimlik ilişkisine dikkat çekilmiştir. Hamza Tümeni lideri Seyf Ebubekir Türkmen olsa da grubun büyük çoğunluğunun Arap kökenli olduğu bilinmektedir. Hamza Tümeni, Fırat Kalkanı Harekatı, Zeytin Dalı Harekatı, Barış Pınarı Harekatı ve Bahar Kalkanı Harekatı'na katılmıştır. Bu hareketler süresince ve ardından cephe hatlarında çok sayıda kayıp vermiştir.

Gerçekleştirilen hareketler sonrasında Hamza Tümeni, Seyf Ebubekir'in de memleketi olan Biza ve çevresini kontrol etmektedir. Ayrıca grubun El Bab, Resulayn ve Afrin gibi kent merkezlerinde de askeri unsurları bulunmaktadır. Ek olarak Afrin kuzeyinde yer alan Bülbül beldesinde de etkinlikleri bulunmaktadır. Grubun toplam silahlı askeri unsurunun 3.000 ila 4.000 bin arasında olduğu değerlendirilmektedir. Etnik kimlik olarak Seyf Ebubekir Türkmen olsa da grubun yaklaşık %90'ının Arap

olduğu belirtilmektedir. Geri kalan %10'luk dilimde de çoğunluğu Türkmen olmak üzere Kürt unsurlar da yer almaktadır (Ö. Özkızılcık, kişisel görüşme, 10 Kasım 2021).

Seyf Ebubekir, subaylık geçmişi nedeniyle diğer gruplara kıyasla oldukça disiplinli bir grup profili göstermektedir. Askeri birimlerinin üniformasından teçhizatına kadar tek tipleştirme yönündeki çabası, askeri törenlere verdiği önem grubun sosyal medyasına da yansımıştır. Bunun yanında, gelişime açık bir profil çizmektedir. TSK'yı örnek alarak inşa ettiği Şehid Yasir Ebu Şeyh Kışlası'nda hazır kıta yaklaşık 500 asker bulundurmaktadır (C. İpek, kişisel görüşme, 8 Kasım 2021).

Sultan Murad Tümeni başlığı altında da belirtildiği gibi 2017 yılında inşa edilen Suriye Milli Ordusu ve kolordu sisteminin çökmesi, çeşitli yeni gruplaşmaları beraberinde getirmiştir. Hamza Özel Kuvvetler Tümeni de Sultan Murad Tümeni'nin aksine Süleyman Şah Tümeni, Mutasım Tümeni, 20. Tümen ve Sukur el Şimal ile birleşerek Suriye Kurtuluş Cephesi'nin bir parçası olmuştur. Seyf Ebubekir de grubun genel komutan yardımcılığına getirilmiştir. Resmiyette gruplar ortadan kaldırılmış olsa da Suriye'de, özellikle de muhalifler grupları arasındaki birleşme hareketleri genel itibarıyla konjonktürel olmuş, gerçek manada bir birliktelik söz edilememiştir. Bu nedenle Hamza Özel Kuvvetler Tümeni'nin de varlığının henüz son bulmadığını ifade edebiliriz.

5.3. MUNTASIR BİLLAH TÜMENİ

Muntasir Billah Tümeni, Firas Paşa'nın liderlik ettiği ve uzun yıllardır varlığını sürdüren Türkmen grupların başında gelmektedir. Halep kırsalında Türkmen bölgelerinde rejim karşıtı silahlı grup olarak ortaya çıkan grup, Halep şehir merkezinde de faaliyet göstermiştir (A. Mustafa, kişisel görüşme, 11 Aralık 2021). Halep'in düşmesiyle birlikte ağırlık merkezini Fırat Kalkanı Harekatı bölgesine kaydırmıştır. Sultan Murad ve Hamza Tümeni'ne kıyasla oldukça küçük bir grup olan Muntasir Billah Tümeni, Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı hareketlerine katılarak kayıplar vermiştir. Tümenin öncesinde de Halep merkezinde de rejime karşı kayıplar verdiği bilinmektedir.

Muntasir Billah, Türkmen bir komutana ve komuta kademesine sahip olsa da tümeninin içerisinde Arap unsurların bulunduğunu ifade etmek doğru olacaktır. Tümen, günümüzde Halep'in kuzeyindeki Türkmen köylerinden güç almaktadır. Çobanbey'e bağlı Türkmen Ayaşa köyünde karargahı bulunan Tümen'in merkezi de oradadır. Tümen, diğer askeri gruplara nazaran oldukça düşük sayıda askere sahiptir. Tümen'in 300 ila 500 kişi arasında askeri olduğu değerlendirilmektedir. Bu askeri yapı içerisinde etnik olarak Arapların çoğunlukta olduğu ardından da Türkmen savaşçıların olduğu bilinmektedir. Bunun yanında az sayıda da olsa Kürtlerde bulunmaktadır (A. Mustafa, kişisel görüşme, 11 Aralık 2021).

Muntasır Billah, Suriye Milli Ordusu kurulduktan sonra oluşturulan kolordu sisteminde 1. Kolordu içerisinde yer almıştır. Ardından SMO içerisinde anlaşmazlık sonucu ortaya çıkan Birleşik Komuta Merkezi'ne 23 Eylül 2021'de katıldığını duyurmuştur (Twitter, 2021). Birleşik Komuta Merkezi çatısı altında bir alt gruplaşma olan ve Sultan Murad Tümeni lideri Fehim İsa'nın liderlik ettiği Devrimciler Hareketi'ne katılmıştır. 1 Ekim 2021'de kuruluşu ilan edilen Devrimciler Hareketi'ne Muntasır Billah Tümeni ve Sultan Murad Tümeni dışında Feylaku's Şam, 1. Tümen ve Suvvar-ı Şam dahil olmuştur (Twitter, 2021).

5.4. FATİH SULTAN MEHMET TÜMENİ

Fatih Sultan Mehmet Tümeni de diğer Halep Türkmeni olan gruplar gibi Halep kırsalında kurulmasının yanında Halep şehir merkezinde de faaliyet göstermiştir. Tümenin kurucu lideri Halep'in kuzeyinde yer alan İral köyünden Muhammed Süleyman Ebu Abdullah'tır. Muhammed Süleyman 12 Eylül 2012'de rejime karşı savaşta hayatını kaybetmiştir (A. Mustafa, kişisel görüşme, 11 Aralık 2021).

Halep'in düşmesiyle birlikte tümen, faaliyetlerini Suriye'nin kuzeyine, Fırat Kalkanı Harekatı bölgesine kaydırmıştır. Tümen, Fırat Kalkanı Harekatı'na da aktif bir şekilde katılarak, Halep'te rejim ve İran destekli milis unsurlarla savaşının ardından TSK ile birlikte DEAŞ'a karşı da savaşta da yer almış ve kayıplar vermiştir.

Uzun yıllardır tümenin liderliğini Doğan Süleyman yapmaktadır. Fatih Sultan Mehmet Tümeni, 14 Ekim 2017’de Fetih ve Vakkas Tugayları ile birleştiğini duyurarak Üçüncü Piyade Tümeni’ni oluşturmuş ve tümenin genel komutanlığına Fatih Sultan Mehmet Tümeni’nin genel komutanı da olan Doğan Süleyman getirilmiştir (Twitter, 2017). 30 Aralık 2017’de oluşturulan Suriye Milli Ordusu çatısı altında bir birleşme daha gerçekleşti ve Fatih Sultan Mehmet Tümeni, 1. Kolordu içerisinde 3. Tümen’in 131. Tugayı oldu (Suriye Gündemi, 2019). Günümüzde Suriye Milli Ordusu’nun kolordu sistemin dağılmasıyla birlikte Fatih Sultan Mehmet Tümeni, SMO çatısı altında bağımsız faaliyet gösteren gruplar arasında yer almaktadır.

Fatih Sultan Mehmet Tümeni, TSK ile birlikte icra edilen Fırat Kalkanı Harekatı’nın ardından Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekatlarına katılım sağlamıştır ve kayıplar vermiştir. 2020 yılında ise İdlib’te muhalif örgütlenmelere destek amacıyla bölgeye askeri konvoylar göndermiş, rejime ve İran destekli milislere karşı verilen savaşın bir parçası olmuştur. Nitekim, Halep’in düşmesiyle birlikte YPG/PKK ve DEAŞ gibi terör örgütlerine karşı savaşan tümen, yeniden rejim ile savaşın bir parçası olmuştur (Twitter, 2020).

Sultan Murat ve Hamza Tümenlerine nazaran Muntasır Billah Tümeni gibi asker sayısı oldukça az olan Fatih Sultan Mehmet Tümeni, uzun yıllardır rejime ve terör örgütlerine karşı savaşın bir parçası olmuştur. Türkmenler, grup içerisinde önemli bir yer tutsa da Arapların da tümen içerisinde yer aldığı bilinmektedir. Sayılarının 1.000 ila 2.000 arasında olduğu değerlendirilen Fatih Sultan Mehmet Tümeni’nin diğer gruplarda olduğu çoğunluğunu Arap savaşçılar oluşturmaktadır. Araplardan sonra Türkmenler yer aldığı gibi komuta kademesinde de Türkmen yoğunluğu söz konusudur. Tümen, Afrin bölgesindeki kırsal arazide askeri eğitim faaliyetleri gerçekleştirerek varlığını sürdürmektedir.

5.5. 2. SAHİL TÜMENİ

Türkmen Dağı bölgesinde faaliyet gösteren silahlı Türkmen grupların merkezi bir anlayışa geçmesi projesi 2. Sahil Tümeni ile gerçekleşse de Tümen, halk ayaklanmasının ilk yıllarında oluşturulan küçük birliklerin bir araya geldiği Türkmen Dağı Tugayı'nın devamıdır. Türkmen Dağı Tugayı, 2012 yılında, Memduh Culha Grubu, Birinci Sultan Selim Tugayı, Sultan Abdülhamid Tugayı, Şuheda El Cebel El Türkmen Tugayı, Ihva Billâh Grubu, Murabitun Grubu ve Zahir Baybars Tugayı'nın ortaklığı ile oluşturulmuştur.

Türkmen Dağı Tugayı, bugünkü anlamda merkezi bir otoriteden ziyade tüm gruplar arasında koordinasyonu sağlayan bir yapı hüviyetindeydi. İlk olarak Muhammed Avad'ın liderlik ettiği Türkmen Dağı Tugayı'na, sırasıyla Ahmed Arnavut, Ali Mısırlı, Mustafa Arkavi ve Beşar Molla liderlik etmiştir. 2012 yılında kurulan tugay, 2 yıl içerisinde 5 farklı lider görmüştür. Liderler, genellikle rejimde asker olarak görev alan kişilerden oluşmuştur (A. Orli, kişisel görüşme, 22 Kasım 2021).

2. Sahil Tümeni, Türkmen Dağı Tugayı içerisinde yer alan grupların bir kısmının ayrılması ve bir kısmının da birleşerek Yıldırım Beyazid, 1. Murad ve 4. Murad Tugaylarını oluşturmasının ardından söz konusu üç grup birleşerek 2. Sahil Tümeni teşkil edilmiştir. 2. Sahil Tümeni, Türkmen Dağı Tugayı döneminde yaşanan koordinasyon ve hiyeraşik eksikliğin giderilmesi adına teşkil edilmiştir. Bu minvalde

merkezi bir yapı oluşturulmuştur. 2. Sahil Tümeni'nin ilk genel komutanlığını Yıldırım Beyazıd Tugayı'nın da komutanı olan Beşar Molla yapmıştır (T. Solak, kişisel görüşme, 28 Kasım 2021).

2015 yılının Eylül ayında Rusya'nın Suriye'ye müdahale etmesinin ardından Beşar Molla siyasi temsil tarafına geçerken Tarık Solak Yıldırım Beyazıd Tugayı'nın komutanlığına getirilmiştir. Bu dönemde 2. Sahil Tümeni'nin Genel Komutanı ise Riyad Karabacak olmuştur. 4 Ağustos 2016'da Riyad Karabacak'ın Türkmen Dağı'nda hayatını kaybetmesiyle 2. Sahil Tümeni Komutanlığı'na Tarık Solak getirilmiştir (T. Solak, kişisel görüşme, 28 Kasım 2021).

Tarık Solak, rejim ordusunda askerken muhalif olması nedeniyle 2.5 yıl rejim hapishanelerinde 2.5 yıl boyunca kalmış, işkence görmüş bir isimdir. 14 Haziran 2014'te (AA, 2018) özgürlüğüne kavuşmasının ardından 2015 yılının başında 2. Sahil Tümeni'ne katılmıştır. Solak, önce Yıldırım Beyazıd Tugayı'nın komutanlığına ardından 2. Sahil Tümeni'nin liderliğine getirilmiştir. 2. Sahil Tümeni, özellikle Rusya'nın müdahalesinin ardından Türkmen Dağı bölgesinde rejime karşı askeri mücadele veren gruplar arasında yer almıştır. 2. Sahil Tümeni, 2014'ten bu yana 163 unsurunu kayıp vermiştir (T. Solak, kişisel görüşme, 28 Kasım 2021).

2. Sahil Tümeni, Türkmen bir grup olarak anılsa da Arap unsurların tümen içerisinde %80 düzeyinde olduğu ifade edilmelidir. 2. Sahil Tümeni de diğer gruplarda olduğu gibi komuta kademesinde Türkmen ağırlığı olan gruplar arasında yer almaktadır. 2. Sahil Tümeni, Suriye içerisinde yalnızca Türkmen Dağı bölgesinde faaliyet göstermiş, TSK'nın Suriye içerisindeki askeri operasyonlarına katılmamıştır (T. Solak, kişisel görüşme, 28 Kasım 2021).

Bunun yanında 2. Sahil Tümeni, Suriyeli muhalif gruplarla birlikte Türkmen Dağı'nda faaliyet gösterdiği gibi, 29 Mayıs 2018'de kuruluşu ilan edilen Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (UKC) de bir parçası olmuştur. UKC'ye 11 muhalif grup

katılmıştır: Feylak uş Şam, Nasr Ordusu, Özgür İdlib Ordusu, 1. Sahil Tümeni, 2. Sahil Tümeni, 1. Piyade Fırkası, 2. Ordu, Ceys el Nukba, Şuheda El İslam Dareyya, El Huriyye Tugayı ve 23. Fırka'dır (Suriye Gündemi, 2018). 2. Sahil Tümeni, UKC'nin bir parçası olduktan sonra, UKC unsurlarının 4 Ekim 2019'da SMO'ya eklenmesiyle birlikte SMO'nun bir parçası olmuştur (AA, 2019)

2020 yılında ise Türkmen Dağı'nda faaliyet gösteren bir diğer Türkmen grup olan İslam Dağı Taburu, 2. Sahil Tümeni'ne katılmıştır. Ömer Abdullah'ın liderlik ettiği, 2. Sahil Tümeni'ne göre oldukça küçük bir grup olan Sultan Abdülhamid Tugayı'nın 2021 yılının sonuna doğru Türkmen Dağı'ndan ayrılmasıyla birlikte, bölgede faaliyet gösteren tek Türkmen askeri oluşumun 2. Sahil Tümeni olduğu ifade edilebilir (T. Solak, kişisel görüşme, 28 Kasım 2021).

SONUÇ

Tarihi olarak Suriye coğrafyasında Türk varlığının yedinci yüzyıldan itibaren başladığı belirtilmektedir. Tolunoğulları, İhşidler ve Suriye Selçuklularından, Memlûklere ve onlardan da Osmanlı İmparatorluğu'na değin, son iki yüzyıla kadar ve tarihteki belirli aralıklar hariç tutulduğunda Suriye, Türk devletleri tarafından idare edilmiştir. Bu bakımdan Suriye coğrafyasında Türk veya Türkmen varlığının ne denli kadim olduğu anlaşılmaktadır.

1946 yılında Fransız mandasının ortadan kaldırılarak kurulan modern Suriye Arap Cumhuriyeti'nde de söz konusu Türk varlığı nüfusunu korusa da her geçen yıl içerisinde nüfuzunu kaybetmiştir. 1963 yılında gerçekleştirilen Baas darbesinin ardından Suriye'de yaşayan tüm etnik unsurlara yönelik baskıların giderek arttığı, Türkmenlerin de bu baskıdan nasibince aldığı bilinmektedir. 1970 yılında Hafız Esed'in ülke içerisinde gerçekleştirdiği askeri darbe sonrasında, Suriye, cumhuriyet rejimi altında adeta saltanatı yaşamaya başlamıştır.

Nitekim 30 yıl süren Hafız Esed iktidarının ardından 2000 yılında Suriye Devlet Başkanlığı'na Hafız Esed'in oğlu Beşar Esed seçilmiştir. Beşar Esed'in seçilmesiyle birlikte Suriye'de reform umutları ortaya çıksa da, Beşar Esed iktidarında da sahici bir değişim hareketi görülmemiştir. 2010 yılında Tunus'ta başlayan ve 'Arap Baharı' olarak nitelendirilen süreç tüm Arap ülkelerini etkilerken, devrim hareketlerinin Suriye'ye sıçraması uzun sürmemiş, 2011 yılının Mart ayında Suriye'de de protesto gösterileri başlamıştır.

Mart ayında Dera'da başlayan protestolar, kısa sürede ülkenin büyük bir kısmında karşılık bulurken rejimin giderek artan protesto gösterilerini şiddet kullanarak baskılamaya çalışması, muhalefetin silahlanmasının önünü açmış, bu

kapsamda Temmuz 2011’de Özgür Suriye Ordusu kurulmuştur. ÖSO kurulsa da ilk silahlı muhalif oluşumların oldukça küçük birliklerden oluşan mahalle oluşumları olduğu ifade edilebilir. Bu manada Suriye muhalefetine silahlı direnişleri birbirinden oldukça kopuk ve merkeziyetsiz bir anlayışa sahip olmuştur.

2012 yılı itibariyle Suriye’de rejimin otoritesini kaybettiği ve muhalefetin idareyi ele aldığı bölgeler ciddi anlamda görülmeye başlanmıştır. 2013 yılında Suriye muhalefeti, kontrol ettiği kilometrekare ile zirveyi yaşarken, DEAŞ’ın Suriye muhalefetine elinde bulundurduğu bölgeleri kontrol etmeye başlamasıyla, savaşın odağında farklılıklar ortaya çıkmıştır. 2014 yılının sonuna doğru ABD’nin YPG/PKK’ya hava desteği ile birlikte silah ve mühimmat vererek, Suriye muhalefetine destek vermekten giderek uzaklaşması da rejim ile savaşın seyrini değiştiren en önemli etkenlerden biri olmuştur.

Suriye muhalefetine giderek yalnızlaştığı ve DEAŞ ile mücadelenin ön plana çıktığı bir dönemde, Rusya’nın Esed rejimi lehine savaşa dahil olması, güç dengesini rejim lehine çevirmiştir. Karada İran ve İran destekli Şii milisler ile birlikte havada Rus hava kuvvetlerinin varlığı, Suriye muhalefetine ilerleyemez konuma getirdiği gibi gerilemelerde başlamıştır.

Savaşın başından itibaren Türkiye, Batı dünyasının da politikasına paralel bir şekilde rejim karşıtı bir pozisyon almış, Suriye muhalefetine de bu kapsamda desteklemiştir. Ancak ABD’nin giderek YPG/PKK ile işbirliği angajmanına girdiği, Rusya’nın savaşa dahil olduğu bir denklemde Türkiye, ulusal güvenlik çıkarları doğrultusunda rejim karşıtı pozisyonunu öncelemekten ziyade, sınırlarında varlığını tahkim eden YPG/PKK’ya ve DEAŞ’a odaklanmak durumunda kalmıştır.

Bu minvalde Rusya ve İran ile girilen Astana süreci ile birlikte Türkiye, Suriye’de kendi dengesini oluşturmanın yollarını aramıştır. Bu kapsamda işletilen Astana sürecinden de faydalanarak, Suriye içerisinde YPG/PKK ile mücadeleye

odaklanmış ve bu kapsamda üç askeri hareket gerçekleştirmiştir. Rusya ve İran ise, ABD'nin rejim karşıtı pozisyonunu pasifleştirdiği bir denklemde Astana sürecini silahlı Suriye muhalefetini bitirmeye endeksleyerek yeniden rejim hakimiyetini ülkede egemen kılmanın yollarını aramış, bu kapsamda Astana sürecini sabote ederek silahlı Suriye muhalefetini İdlib dışında tüm bölgelerde etkisiz hale getirmiştir.

Suriye'de halk ayaklanması boyunca, 2011 öncesinde herhangi bir teşkilatlanması bulunmayan Türkmenler, savaşın başından itibaren yaşadıkları bölgelere göre savaşın ve Suriye muhalefetinin bir parçası olmuşlardır. Nitekim, Halep, Bayır-Bucak, Şam ve Humus coğrafyalarında yerleşik Türkmenlerin savaş sahası olan bölgelerinde Türkmenler, silahlı oluşumları ile birlikte Suriye muhalefetinin yanında yer almıştır. Ancak ifade edilebilir ki, savaşın yaşanmadığı bölgelerde bulunan Türkmenler, savaşa taraf olmaktan büyük ölçüde kaçınmıştır.

Türkmenler, Suriye'nin neredeyse tüm eyaletinde varlık göstermektedir. Ancak, Halep, Humus, Şam ve Lazkiye vilayetlerinde nüfuslarının yoğunluk gösterdiği söylenebilir. Söz konusu vilayetler göz önünde bulundurulduğunda Lazkiye şehir merkezi istisna olmak üzere, Türkmenlerin savaştan en çok etkilenen etnik gruplardan biri olduğu da ifade edilebilir. Zira çatışmaların yoğun yaşandığı bölgelerde en büyük azınlık grubunun Türkmenler olduğu bilinmektedir.

Özellikle Eylül 2015'de Rusya'nın savaşa müdahil olmasıyla birlikte ilk hedef alınan bölgeler Türkmen Dağı ve Halep olmuştur. Bu nedenle Rusya'nın hava kuvvetleri, Suriye Türkmenleri de dahil olmak üzere Suriye muhalefetini hedef almıştır. Bu noktada 2016 yılında Halep ve Türkmen Dağı bölgeleri rejim unsurlarınca ele geçirilmiştir. Ayrıca yine 2013 yılında Humus'un Zara beldesinde, 2014'te Humus şehir merkezinde veya 2018'de Humus'un kuzeyindeki bölgeden göç etmek zorunda kalan yine Türkmenler olmuştur. Yine 2018 yılında Şam'a bağlı Doğu Guta bölgesinden de Türkmenlerin muhalefetin kontrol ettiği bölgelere göç ettiği bilinmektedir. Söz konusu durumun sonucu olarak, Türkmenler iç ve dış göçe maruz kalmışlardır.

Türkmenler, Suriye sahasında savaşın oluşturduğu tüm olumsuz atmosferi teneffüs ederken, Suriye dışında, Türkiye’de siyasi faaliyetler yürüterek Suriye muhalefetine önemli bir parçası olmuşlardır. Bu kapsamda sayıları beşi bulan Türkmen partileri kurulmuş, parti ve bağımsız üyelerin de yer aldığı bir meclis 2013 yılından itibaren teşkil edilmiştir. Savaşın zorlu koşulları nedeniyle, siyasi faaliyetlerini genel olarak Türkiye’de yürütmüşlerdir. Suriye savaşının şiddetli boyutu, Türkmenlerin Suriye içerisinde siyasi faaliyet yürütmesinin önündeki en büyük engellerden biri olduğu görülmüştür.

Türkiye’nin 24 Ağustos 2016’da başlatılan Fırat Kalkanı Harekatı ile birlikte Suriye sahasında varlık göstermesi, Türkmenler için en büyük kazanımlardan birisi olmuştur. Nitekim Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Halep’in kuzeyindeki kırsal bölge DEAŞ’tan temizlendiği gibi, Türkmenler de yaşamak, siyaset yapmak ve askeri olarak güçlenmek adına kendilerine bir alan bulmuşlardır. Fırat Kalkanı Harekatı ile birlikte Suriye Türkmenlerinin Türkiye’nin varlığı ile birlikte önemli bir güç kaynağı elde ettiği ifade edilebilir. Dolayısıyla, FKH bölgesinde DEAŞ’ın, BPH bölgesinde de hem DEAŞ’ın hem de YPG/PKK’nın varlığı Türkmenlerin kendi bölgelerinde yaşam sürmelerini komplike hale getiren etmenlerden olmuştur.

FKH ile birlikte Türkmenlerin kendilerine güvenli bir yaşam alanı bulması, ZDH ve BPH ile giderek artmıştır. Özellikle ZDH bölgesine Humus Türkmenlerinin bir bölümünün göç ederek yerleştiği bilinmektedir. Yine BPH bölgesinde de mukim olan Türkmen nüfusun terör örgütü YPG/PKK baskısından kurtarıldığı müşahade edilmiştir. Sonuç olarak Türkiye’nin Suriye içerisindeki askeri hareketleri ile birlikte diğer tüm unsurlar gibi Türkmenler de özgür yaşam alanları bulmuştur.

Türkiye’nin sahadaki askeri varlığı ile birlikte Suriye sorunundaki etkisinin de arttığı görülmektedir. ABD’nin muvazaalı bir şekilde Suriye’den çekilme arayışına paralel olarak Türkiye ve Rusya’nın alan kazanması, Suriye’nin geleceğine dair karar

almada iki önemli aktörü ortaya çıkarmıştır. Bu noktada, Suriye'nin geleceğinde, muhtemel siyasi değişimde ve yeni anayasa görüşmelerinde Türkiye'nin ağırlığının artması ve belirleyici aktör olarak ön plana çıkması Türkmenlerin Suriye'nin geleceğinde siyasal ve anayasal bir zeminde hak arayışlarına katkı sağlayabileceği ifade edilebilir.

Özellikle TSK ve SMO'nun özgürleştirdiği ve Türkmenlerin mukim olduğu başta Halep kuzeyi ve Tel Abyad-Hamam Türkmen bölgelerinde Türkmenler, siyasi deneyimlerini güçlendirme, ana dillerini yeniden kazanma, kültürlerine sahip çıkabilme ve en önemlisi de varlıklarını koruyabilme imkanı bulmuşlardır. Bu noktadan hareketle Türkmenler, siyasi çalışmalarını giderek Suriye sahasında gerçekleştirme, özgürleştirilen bölgelere geri dönüşü teşvik etme ve yerleşik nüfus içerisinde yetişmiş insan sayısının arttırılmasına yönelik eğitim faaliyetleri yürütme iradesi ortaya koymalıdır. Bununla birlikte Türkmenler, Türkiye'den ve yerelden aldıkları güç ile birlikte başta anayasa görüşmeleri olmak üzere uluslararası arenada da varlıklarını kabul ettirmelidir.

EKLER

GÖRÜŞMELER

1. Abdurrahman Mustafa, 16 Aralık 2021, Suriye Türkmen Meclisi Eski Başkanı, SMDK Eski Başkanı, SGH Başbakanı.
2. Abdülkerim Ağa, 13 Aralık 2020 & 12 Kasım 2021, Suriye Türkmen Demokratik Hareketi Başkanı.
3. Ahmed Mustafa, 25 Kasım 2021, Suriye Türkmen Kitle Partisi Eski Genel Başkanı.
4. Ahmed Vezir, 25 Kasım 2021, Suriye Türkmen Kitle Partisi Genel Başkanı.
5. Ayhan Orli, 22 Kasım 2021, Suriye Türkmen Kitle Partisi Kurucu Üyesi,
6. Cemil Doğaç İpek, 8 Kasım 2021, Suriye Türkmen Meclisi Eski Genel Koordinatörü, Akademisyen.
7. Faiz Amro, 10 Aralık 2021, Suriye Türkmen Meclisi Eski Başkanı.
8. Fayez Nabi, 16 Kasım 2021, SGH Başbakanı Genel Sekreteri.
9. Fırat Kılıç, 22 Ağustos 2018, Sultan Murad Tümeni Medya Müdürü.
10. Mehmet Silo, 15 Kasım 2021, Suriye Türkmen Meclisi Kurucu Üyesi ve geçmiş dönem Yürütme Kurulu Üyesi.
11. Ömer İsa, 15 Kasım, 2021, Suriye Türkmen Nahda Partisi Eski Genel Başkanı.
12. Ömer Özkizilcik, 10 Kasım 2021, Araştırmacı.
13. Semir Hafız, 15 Kasım 2021, Suriye Türkmen Meclisi Eski Başkanı.
14. Tarık Solak, 28 Kasım 2021, 2. Sahil Tümeni Genel Komutanı.
15. Velid İbrahim, 14 Kasım 2021, Suriye Türkmen Nahda Partisi Genel Başkanı.
16. Ziyad Hasan, 13 Kasım 2021, Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi Genel Başkanı.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Akçura, Yusuf (2017). Suriye ve Filistin Mektupları. İstanbul: Ötüken.
- Allsopp, Harriet (2015). The Kurds of Syria. London& New York: I. B. Tauris & Co Ltd.
- Arslan, Emir Şekip (2014). Şehit Suriye (Çev. M. R. Gündüz). İstanbul: Yarın Yayınları.
- Baczko, Adam, Gilles Dorronsoro, Arthur Quesnay vd (2017). Civil War in Syria Mobilization and Competing Social Orders. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Bademci, Ali (2016). Suriye’de Türkmenler ve Bayır-Bucak. İstanbul: Ötüken.
- Bozoğlan, İsmet (2018). Dünden Bugüne Suriye Türkmenleri -I- Bayır-Bucak Türkmenleri. Suriye Türkmen Meclisi Kültür Yayınları.
- Dağ, Ahmet Emin (2015). Emeviler’den Arap Baharı’na Halep Türkmenleri. İstanbul: Taşmektep Yayınları.
- Djuvara, Trandafir G. (2013). Türk İmparatorluğunun Paylaşılması Hakkında Yüz Proje (1281-1913) (Çev. P. Tacar). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Eldem, E., Daniel Goffman, Bruce Masters vd (1999). The Ottoman City Between East and West Aleppo, İzmir, and İstanbul. Australia: Cambridge University Press.
- Erdoğan, M. Akif (2012). Türkiye Tarihi ve Uygarlıkları –III- XIII.- XV. Yüzyıllar Türkiye Tarihi Beylikler Dönemi. İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Erdoğan, M. Akif (2012). Türkiye Tarihi ve Uygarlıkları IV Osmanlı Tarihi (1299-1922). İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Erendor, Metin (2016). Suriye ve Türkmenler. İstanbul: Bilgeoğuz.
- Gürson, Ali Poyraz (2016). Büyük Güçlerin Suriye Planı. Ankara: Kripto.
- Haz./Ed Eravcı, H. Mustafa (2018). Suriye: Tarih, Siyaset, Dış Politika. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İvanov, Nikolay (2013) . Osmanlı’nın Arap Ülkelerini Fethi 1516-1574 (Çev. İ. Kemaloğlu, R. Abdieva). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- Kılıç, Mustafa (2019). Halep Eyyubileri El-Melikü'n-Nasır II. Salahaddin Yusuf Devrinde Eyyubiler Devleti. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Luizard, Pierre-Jean (2016). IŞİD Tuzağı (Çev. Y. Özden Charles). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Masters, Bruce (2017). Osmanlı İmparatorluğu'nun Arapları 1516-1918 Sosyal ve Kültürel Bir Tarih (Çev. F. Coşkun). İstanbul: Doğan Kitap.
- Noueihed, Lin, Alex Warren (2012). The Battle For The Arab Spring: Revolution, Counter-Revolution And The Making Of A New Era. New Haven& London: Yale University Press.
- O'Bagy, Elizabeth (2013). The Free Syrian Army. Washington, DC: Institute of the Study of War.
- ORSAM (2014). Ortadoğu Türkmenleri Sempozyumu. Ankara: Orient Basım Yayın.
- Öngül, Ali (2018). Suriye Selçukluları. İstanbul: Çamlıca.
- Özdemir, Bülent (2014). Süryanilerin Düny Bugünü I. Dünya Savaşı'nda Süryaniler. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Phillips, David L. (2015). The Kurdish Spring A New Map of the Middle East. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.
- Provence, Michael (2005). The Great Syrian Revolt and The Rise of Arab Nationalism. United States of America: University of Texas Press.
- Rabinovich, Itamar, Carmit Valensi (2021). Syrian Requiem: The Civil War and Its Aftermath. Princeton& Oxford: Princeton University Press.
- Reilly, James A. (2018). Fragile Nation, Shattered Land: The Modern History of Syria. London & New York: I.B. Tauris & Co. Ltd.
- Safi, Polat (2019). İstihbarat Savaşları Birinci Dünya Savaşı'nda Suriye ve Lübnan'da Casusluk Faaliyetleri. İstanbul: Kronik Kitap.
- Sallabi, Ali Muhammed (2018). Selçuklular Batını Fitnesine ve Haçlı Savaşına Karşı Bir İslami Mücadele Projesinin Doğuşu (Çev. Ş. Şenaslan, N. Salihoğlu). İstanbul: Ravza Yayınları.
- Sander, Oral (2012). Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Sander, Oral (2013). Siyasi Tarih 1918-1994. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Sevim, Ali (2018). Anadolu Fatih Kutalmışoğlu Süleymanşah. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Sırma, İhsan Süreyya (2014). Abbasiler Dönemi. İstanbul: Beyan Yayınları.

Sırma, İhsan Süreyya (2014). Hilafetten Saltanata Emeviler Dönemi. İstanbul: Beyan Yayınları.

Sırma, İhsan Süreyya (2014). İslami Tebliğin Örnek Halifeler Dönemi. İstanbul: Beyan Yayınları.

Sümer, Faruk (1972). Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri - Boy Teşkilatları - Destanları. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Warrick, Joby (2016). Siyah Bayraklar IŞİD'in Doğuşu ve Yükselişi (Çev. I. Tansal). İstanbul: A7 Kitap.

2. Raporlar

Acun, Can, Bünyamin Keskin (2017). PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG. Ankara: SETA. 81.

Acun, Can, Kutluhan Görücü (2018). Suriye Krizinde Göz Ardı Edilen Aktör: Türkmenler. Ankara: SETA. 224.

Duman, Bilgay (2016). Işid Sonrası Türkmenler ve Türkmen Bölgelerinin Durumu. Ankara: ORSAM. 203.

Mustafa, Abdurrahman (2016). Suriye'de Türkmen Gerçeği. Ankara: ORSAM. 40.

Orhan, Oytun (2013). Suriye Türkmenleri: Siyasi Hareketler ve Askeri Yapılanma. Ankara: ORSAM. 22.

Orhan, Oytun (2015). Türkiye-Lübnan Dostluk Köprüsü: Lübnan'da Türk Varlığı ve Osmanlı Mirası. Ankara: ORSAM. 199.

Özkızılcık, Ömer, Kutluhan Görücü (2020). Suriye Savaşı'nın Tarafları Arasında Menbiç Aşiretleri. Ankara: SETA. 145.

Öztürkmen, Ali, Bilgay Duman, Oytun Orhan vd (2011). Suriye'de Değişimin Ortaya Çıkardığı Toplum: Suriye Türkmenleri. Ankara: ORSAM. 14.

Yalçinkaya, Haldun (2017). Işid'in Yabancı Savaşçıları ve Yarattığı Tehdit: Türkiye'nin Tecrübesi (2014-2016). Ankara: ORSAM. 210.

3. Tezler

Aydın, Abdullah (2017). Kopuştan Günümüze Suriye Türkmenleri (1918-2014). Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Cevizci, Tarık Sulo (2017). Suriye Türkmenlerinin Rejim ve Muhalefet ile İlişkileri (1918-2017). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çeker, Mustafa Ertuğrul (2010). Suriye Türkleri ve Türkiye-Suriye İlişkileri (Osmanlı Dönemi). Yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Kırkıl, Emin (1999). Selçuklu Döneminde Halep. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

4. Elektronik Kaynaklar

Abdullah Gül - Hayrunnisa Gül. (14.11.2013). Suriye Türkmen Meclisi Üyeleri Çankaya Köşkü'nde. <http://www.abdullahgul.gen.tr/haberler/170/87729/suriye-turkmen-meclisi-uyeleri-cankaya-koskunda.html> / 15.11.2021.

Acun, Can, Kutluhan Görücü, (Aralık 2018). Suriye Krizinde Göz Ardı Edilen Aktör:Türkmenler (224). <https://setav.org/assets/uploads/2019/01/224.Perspektif-Suriye-Tu%CC%88rkmenleri.pdf> / 12.11.2021.

Al Jazeera (16.08.2017). Syrian Turkmen: Fighting to Survive. <https://www.aljazeera.com/program/al-jazeera-world/2017/8/16/syrian-turkmen-fighting-to-survive> / 29.10.2021.

Al Jazeera Türkçe. (2015). <http://www.aljazeera.com.tr/haber/turkmen-ve-araplar-goce-zorlaniyor> / 30.10.2021.

Al-Omar, Saleem (12.01.2016).Russia Targeting Civilians to Support Syrian Regime's Advance in Northern Syria.Erişim:Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/russia-targeting-civilians-to-support-syrian-regime-s-advance-in-northern-syria/> / 30.10.2021.

Anadolu Ajansı (05.05.2017). Suriye'de 'çatışmasızlık bölgeleri' muhtırası yürürlükte. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-catismasizlik-bolgeleri-muhtirasi-yururlukte/811904> / 21.12.2021.

Anadolu Ajansı (09.10.2019). Barış Pınarı Harekatı Başladı. <https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati/baris-pinari-harekati-basladi/1607139> / 03.05.2021.

Anadolu Ajansı (16.05.2018).TSK İdlib'de son ateşkes gözlem noktasını kurdu. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tsk-idlibde-son-ateskes-gozlem-noktasini-kurdu/1147979> / 21.12.2021.

- Anadolu Ajansı (20.01.2018). Afrin'e Zeytindalı Harekatı Başladı. <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/afrine-zeytin-dali-harekat-basladi/> / 21.12.2021.
- Anadolu Ajansı (20.02.2018). Afrin'e girmeye çalışan terörist gruplar geri çekildi. <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/afrine-girmeye-calisan-terorist-gruplar-geri-cekildi/1068857/> / 21.12.2021.
- Anadolu Ajansı (22.10.2019). Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında mutabakat muhtırası imzalandı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-ile-rusya-federasyonu-arasinda-mutabakat-muhtirasi-imzalandi/1622980/> / 07.05.2021.
- Ayaydın, Eşber (04.10.2019). Suriye'deki Milli Ordu ve Ulusal Kurtuluş Cephesi birleşti. Erişim: Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyedeki-milli-ordu-ve-ulusal-kurtulus-cephesi-birlesti/1602325/> / 28.11.2021.
- Bakır, A., Süleyman Pekin vd (2019). ‘‘Kuzey Suriye’deki Türkmen Yerleşimlerinin Çağdaş Tarihi ve Stratejik Altyapısı Üzerine Genel Değerlendirme’’. Türk Dünyası Araştırmaları, 123 (242), 89-130. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/851357/> / 14.11.2021.
- Bayoush, Mohamad, (19.09.2018). İdlib mutabakatı zaptının 10 maddesi. Erişim: Sputnik. <https://tr.sputniknews.com/20180919/idlib-mutabakat-zaptinin-on-maddesi-1035276132.html/> / 06.04.2021.
- BBC (08.10.2021). Kurds protest across Europe against inaction in Kobane. <https://www.bbc.com/news/av/world-middle-east-29530268/> / 27.12.2021.
- BBC (24.11.2015). Turkey shoots down Russian warplane on Syria border. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-34907983/> / 21.12.2021.
- Durul, Tevfik, Tuğrul Çam, Nazlı Yüzbaşıoğlu, Zuhale Demirci vd (17.10.2019). ABD Başkan Yardımcısı Pence: ABD ile Türkiye anlaştı. Erişim: Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekat/abd-baskan-yardimcisi-pence-abd-ile-turkiye-anlasti/1617537/> / 06.05.2021.
- DW (18.12.2020). Reuters: TSK yedi gözlem noktasını Suriye ordusuna bıraktı. <https://www.dw.com/tr/reuters-tsk-yedi-g%C3%B6zlem-noktas%C4%B1n%C4%B1-suriye-ordusuna-b%C4%B1rakt%C4%B1/a-55986964/> / 21.12.2021.
- Fatih Sultan Mehmet Tümeni (14 Ekim 2017). Erişim: Twitter. <https://twitter.com/loaasltanfateh/status/919208976805490689?s=20/> / 10.11.2021.
- Fatih Sultan Mehmet Tümeni (2 Şubat 2020). Erişim: Twitter. <https://twitter.com/loaasltanfateh/status/1223995279671812096?s=20/> / 10.11.2021.
- Fehim İsa (1 Ekim 2021). Erişim: Twitter. <https://twitter.com/fehimisal/status/1443988373627195399?s=20/> / 23.11.2021.

- France 24 (18.03.2018). Turkish-led forces 'seize control' of Syrian city of Afrin. <https://www.france24.com/en/20180318-syria-turkish-led-forces-enter-kurdish-held-city-afrin> / 21.12.2021.
- Global Coalition. (t.y.). Our Mission. 84 Partners United in Ensuring Daesh's Enduring Defeat. <https://theglobalcoalition.org/en/mission/> / 21.12.2021.
- Gök, İbrahim (t.y.). "Türklerin Suriye'ye Girişi ve Süleymanşâh". Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 217-251. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/165236/> 20.11.2021.
- Görücü, Kutluhan (07.10.2019). Suriye'de yeni anayasa süreci ve Türkmenler. Erişim: Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/suriyede-yeni-anayasa-sureci-ve-turkmenler/1604532/> 23.12.2021.
- Görücü, Kutluhan (11.03.2020). Şam ve Golan Türkmen Tugayı. Erişim: Suriye Gündemi. <https://www.suriyegundemi.com/sam-ve-golan-turkmen-tugayi/> 26.05.2021.
- Görücü, Kutluhan (21.05.2020). Suriye'de Türkmen Siyaseti: İstifalar, İhtilaflar ve Sorunlar. Erişim: Suriye Gündemi. <https://www.suriyegundemi.com/suriye-de-turkmen-siyaseti-istifalar-ihhtilaflar-ve-sorunlar> / 17.04.2021.
- Görücü, Kutluhan (22.11.2019). Fırat'ın doğusunda yeni bir askerî hareket muhtemel mi?. Erişim: Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/firat-in-dogusunda-yeni-bir-asker%C3%AE-harekat-muhtemel-mi/1652730/> 23.12.2021.
- Halperin, C. J. (2000). 'The Kipchak connection: the Ilkhans, the Mamluks and Ayn Jalut'. Bulletin of the School of Oriental and African Studies, 63(02), 229. https://www.researchgate.net/publication/298965265_The_Kipchak_connection_The_Ilkhans_the_Mamluks_and_Ayn_Jalut_An_examination_of_the_Mongol_Empire_and_its_successor_states_in_the_thirteenth-century / 14.11.2021.
- Houeix, Romain (16.04.2018). A history of the Syria chemical weapons 'red line'. Erişim: France 24. <https://www.france24.com/en/20180414-syria-chemical-weapons-red-line-obama-macron-assad-russia-usa-france-idlib/> 27.12.2021.
- Hubbard, Ben, Anton Troianovski, Carlotta Gall, Patrick Kingsley vd (15.10.2019). In Syria, Russia Is Pleased to Fill an American Void. Erişim: The New York Times. <https://www.nytimes.com/2019/10/15/world/middleeast/kurds-syria-turkey.html> / 07.05. 2021.
- Joya, Angela (2012). "Syria and the Arab Spring: The Evolution of the Conflict and the Role of the Domestic and External Factors". Ortadoğu Etütleri, 4(1), 32. https://www.academia.edu/1822959/Syria_and_the_Arab_Spring_The_Evolution_of_the_Conflict_and_the_Role_of_Domestic_and_External_Factors/ 27.12.2021.

- Kayhan, Hüseyin (t.y.). “Selçuklular Devrinde Türkmenlere Komuta Eden Türk Aristokratları”. Ortadoğu'da Türkmenler (Irak-İran-Suriye) Sempozyumu, 421-440.
https://www.academia.edu/34043588/T%C3%BCrkmenlerin_ortado%C4%9Fudaki_tarihi/ 10.11.2021.
- Kızılkaya, Zafer, Sofie Hamdi, Mohammad Salman vd (Temmuz 2021). The PYD/YPG in the Syrian Conflict: Aspirations for Autonomy in North-eastern Syria. <https://brussels-school.be/publications/other-publications/pydypg-syrian-conflict-aspirations-autonomy-north-eastern-syria/> 27.12.2021.
- Koca, Salim (t.y.). “Büyük Selçuklu Sultanı Melikşâh’ın Suriye, Filistin, Mısır Politikası ve Türkmen Beyi Atsız”. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 1-37.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/257957/> 13.11.2021.
- Koparan, Ömer, Levent Tok, Burak Karacaoğlu, Eşber Ayaydın, Mehmet Akif Parlak vd (13.10.2019). Tel Abyad teröristlerden kurtarıldı. Erişim: Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati/tel-abyad-teroristlerden-kurtarildi/1612099/> 05.05.2021.
- Kuşçu, Ayşe D. (t.y.). “Büyük Selçuklu Devletinin Suriye, Filistin ve Mısır Politikasına Dair Bazı Tespitler”. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 637-664.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/258454/> 13.11.2021.
- M.V.P. (29 Mart 2021). Erişim: Facebook.
<https://www.facebook.com/527876857723330/photos/a.528913027619713/1067960590381618/> / 15.11.2021.
- Merçil, Erdoğan (2013). “ Selçuklularda Zengin Emirler”. Tarih İncelemeleri Dergisi, 28(1), 193-207. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/58863/> 12.11.2021.
- Mollaalioglu, Fatma Nur (2020). “Türkiye’den Suriye’ye Gerçekleşen Göçlerin Tarihsel Boyutu”. Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 8(17), 1-24.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1200588/> 20.11.2021.
- Muntasır Billah Tümeni (23 Eylül 2021). Erişim: Twitter.
<https://twitter.com/MuntasrBillahTR/status/1441044334934167553/> / 22.11.2021.
- OSW (2016). Turkey intervenes in Syria under the umbrella of Russia. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/2016-08-25/turkey-interven-esyria-under-umbrella-russia> / 21.12.2021.
- Özer, Sarp (01.03.2020). Bakan Akar: İdlib'de başlatılan Bahar Kalkanı Harekatı başarıyla sürdürülmekte. Erişim: Anadolu Ajansı.
<https://www.aa.com.tr/tr/bahar-kalkani-harekati/bakan-akar-idlibde-baslatilan-bahar-kalkani-harekati-basariyla-surdurulmekte/1750603/> / 21.12.2021.
- Reilly, James A. (2012). “Ottoman Syria: Social History Through an Urban Lens”. History Compass, 10(1), 70-80.

https://www.researchgate.net/publication/260737322_Ottoman_Syria_Social_History_Through_an_Urban_Lens/ 12.11.2021.

Rhodan, Maya (23.10.2014). Treasury Department's Anti-Terrorism Chief Says Cutting Off ISIS Funds Of High Importance. Erişim: Time.
<https://time.com/3534584/treasury-departments-anti-terrorism-chief-says-cutting-off-isis-funds-of-high-importance/> / 20.12.2021.

Shaar, Karam, Ayman Dasouki (2020). Karam Shaar.
<https://www.karamshaar.com/syrias-constitutional-committee-v1/> / 20.11.2021.

Sjoholm, John (26.04.2017). Victory – Mission Tabqa Dam Complete, joint US SpecOps retake vital dam from ISIS. Erişim: Lima Charlie.
<https://limacharlienews.com/mena/victory-joint-us-specops-take-tabqa-dam/> / 21.12.2021.

Sultan Murat Tümeni (25 Şubat 2020). Erişim: Twitter.
<https://twitter.com/STumeni/status/1232382835174051840?s=20> / 20.11.2021.

Suriye Gündemi (10.02.2018). Esad Rejimi İle DAEŞ İdlib'de Muhaliflere Karşı Anlaştı. <https://www.suriyegundemi.com/esad-rejimi-ile-daes-idlib-de-muhaliflere-karsi-anlasti> / 21.12.2021.

Suriye Gündemi (16 Nisan 2018). Profil, Suriye Türkmen Meclisi Başkanı: Dr. Muhammed Vecih Cuma. Erişim: Twitter.
<https://twitter.com/suriyegundemi/status/985959836423684096?s=20> / 13.11.2021.

Suriye Gündemi (24.08.2020). 4. Yıldönümünde Fırat Kalkanı Harekâtı.
<https://suriyegundemi.com/4-yildoenuemuende-firat-kalkani-harekati/> / 21.12.2021.

Suriye Gündemi. (02.01.2019). Eski Tel Abyad Meclis Başkanı Ekrem Dede ile Röportaj. <https://suriyegundemi.com/eski-tel-abyad-meclis-baskani-ekrem-dede-ile-roportaj> / 30.10.2021.

Suriye Gündemi. (03.02.2019). Bayır-Bucak Bölgesindeki Türkmen Köy ve Yerleşimleri. <https://www.suriyegundemi.com/bayir-bucak-bolgesindeki-turkmen-koy-ve-yerlesimleri/> 23.12.2021.

Suriye Gündemi. (05.01.2019). Suriye Milli Ordusu'nun Yapısı.
<https://www.suriyegundemi.com/suriye-milli-ordusunun-yapisi/> / 10.11.2021.

Suriye Gündemi. (07.10.2016). Apokaliptik Kehanetlerin Odağı Dabık Kasabası.
<https://www.suriyegundemi.com/apokaliptik-kehanetlerin-odagi-dabik-kasabasi/> 12.11.2021.

Suriye Gündemi. (11.03.2020). Şam ve Golan Türkmen Tugayı.
<https://www.suriyegundemi.com/sam-ve-golan-turkmen-tugayi/> 23.12.2021.

- Suriye Gündemi. (13.09.2018). Ulusal Özgürleştirme Cephesi'ne Katılan Gruplar. <https://www.suriyegundemi.com/ulusal-ozgurlestirme-cephesi-ne-katilan-gruplar> / 28.11.2021.
- Suriye Gündemi. (16.10.2020). Hama, Humus ve Tartus'ta Türkmen Bölgeleri. <https://www.suriyegundemi.com/hama-humus-ve-tartus-ta-tuerkmen-boelgeleri/> 23.12.2021.
- Suriye Gündemi. (18.05.2018). Rejim Güçleri Humus'un Kuzeyini Tamamen Ele Geçirdi. <https://suriyegundemi.com/rejim-gucleri-humus-un-kuzeyini-tamamen-ele-gecirdi/> 04.04.2021.
- Suriye Gündemi. (24.03.2020). Türkmen Grup 2. Sahil Tümeni'nin Eski Vekil Komutanı: Velid Sohta. <https://www.suriyegundemi.com/turkmen-grup-2-sahil-tumeni-nin-eski-vekil-komutani-velid-sohta/> 23.12.2021.
- Suriye Gündemi. (29.11.2019). Tel Abyad ve Çevresindeki Türkmen Köy ve Yerleşimleri. <https://www.suriyegundemi.com/tel-abyad-ve-cevresindeki-turkmen-koy-ve-yerlesimleri/> / 23.12.2021.
- Suriye Gündemi.(17.09.2020). Suriye'de Türkmenlerin Yaşadığı Bölgeler. <https://www.suriyegundemi.com/suriye-de-tuerkmenlerin-yasadigi-boelgeler/> 23.12.2021.
- Suriye Gündemi.(24.01.2019).Halep'in Kuzeyindeki Türkmen Köy ve Yerleşimleri. <https://www.suriyegundemi.com/halep-in-kuzeyindeki-turkmen-koy-ve-yerlesimleri/> 23.12.2021.
- Suriye Türkmen Meclisi (24 Ağustos 2019). Suriye Türkmen Meclisi bünyesinde faaliyet gösteren siyasi partilerden Suriye Türkmen Milli Vefa Partisi, Halep/ Çobanbey'de kongresini düzenledi. Yapılan seçim neticesinde genel başkanlığa seçilen Muhammed Hazzuri Beyefendi'yi tebrik eder, faaliyetlerinde başarılar dileriz. Erişim: Twitter. <https://twitter.com/meclisturkmen/status/1165702940973240322?s=20> / 15.11.2021.
- Suriye Türkmen Meclisi (4 Ağustos 2019). Suriye Türkmen Meclisi bünyesinde faaliyet gösteren siyasi partilerden Suriye Türkmen Nahda Partisi, Halep/ Çobanbey'de kongresini düzenledi. Erişim: Twitter. <https://twitter.com/meclisturkmen/status/1158048385695440896?s=20> / 15.11.2021.
- Suriye Türkmen Millî Hareketi (13 Mayıs 2020). Partimizin Türkmen Meclisi Başkanı'nın istifası ile ilgili açıklaması. Erişim: Twitter. <https://twitter.com/SuriyeTMHP/status/1260576684291612676> / 14.11.2021.
- Suriye Türkmen Milli Hareketi (24 Şubat 2020). Erişim: Facebook. <https://www.facebook.com/TurkmenHareketi/videos/546295442650774/>14.11.2021.

- T.C. Cumhurbaşkanlığı. (2020). <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/116924/-idlib-de-bu-gece-yarisi-itibariyle-ateskes-yururluge-girecektir-> / 10.04.2021.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2014). https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu_-suriye-turkmen-meclisi-baskani-amro_yu-kabul-etti.tr.mfa / 15.11.2021.
- T.C. İçişleri Bakanlığı (Temmuz 2019). Türkiye'nin Deaş ile Mücadelesi. https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYI_NLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/deas%CC%A7%20tr_almanca.pdf / 21.12.2021.
- Temizer, Selen, Muhammed Yusuf (05.08.2018). Türkmen komutan Tarık Solak: Suriye'de rejim en az 500 bin kişiyi alıkoyuyor. Erişim: Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkmen-komutan-tarik-solak-suriyede-rejim-en-az-500-bin-kisiyi-alikoyuyor/1222964> / 28.11.2021.
- United Nations (2016). <https://www.un.org/press/en/2016/sc12663.doc.htm> / 21.12.2021.
- University of Central Arkansas (t.y.). <https://uca.edu/politicalscience/dadm-project/middle-eastnorth-africapersian-gulf-region/french-syria-1919-1946/> / 27.12.2021.
- Yezdani, İpek (04.08.2013). Suriyeli Türkmenler kendi ordularını kuruyor. Erişim:Hürriyet. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeli-turkmenler-kendi-ordularini-kuruyor-24454544> / 15.11.2013.
- Yüksel, Erman (10.05.2014). Zara'da Türkmen katliamı. Erişim:Al Jazeera Türkçe. <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/zarada-turkmen-katliami> / 30.10.2021.

ÖZGEÇMİŞ

Kutluhan Görücü, Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezundur. Yüksek lisans eğitimini Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Siyasi Tarih Bölümü’nde ‘‘Suriye Savaşı Boyunca Suriye Türkmenleri (2011-2021)’’ tezi ile tamamlamıştır. 2018 yılından bu yana Suriye Gündemi internet sitesinde editörlük yapmaktadır. Suriye iç savaşı üzerine yayınlanmış makaleleri ve gazete yazıları bulunmaktadır. Çalışma alanları Suriye iç savaşı, devlet dışı silahlı aktörler, Suriye Türkmenleri ve DEAŞ’tır.

